

vidoval a nově uspořádal sklad a zavedl lístkový katalog skladu (učebnice, Zprávy JKF).

Revizoři konstatují, že JKF plní la stejně jako v letech minulých

i v r. 1965 úspěšně své poslání v našem vědeckém a kulturním životě.

V Praze dne 26. ledna 1966.

Dr. P. Spunar
zástupce revizora

Dr. Hoch
revizor

Zpráva o hospodaření JKF za rok 1965

Příjmy:

Počáteční hotovost k 1. 1. 1965	Kčs	3 512,43
Členské příspěvky a zápisné	Kčs	2 810,—
Prodej publikací (Zprávy JKF)	Kčs	4 123,04
Ostatní příjmy (prodej ze skladu)	Kčs	1 027,40
Dotace ČSAV	Kčs	33 350,—

Příjmy celkem Kčs 44 822,87

Výdaje:

Mzdový fond	Kčs	16 754,—
Odměny za práce	Kčs	3 171,50
Cestovní výdaje	Kčs	182,70
Materiálové výdaje	Kčs	1 630,30
Práce a služby	Kčs	926,20
Finanční náklady	Kčs	1 855,40
Tisk Zpráv JKF	Kčs	18 370,85

Výdaje celkem Kčs 42 890,95

Zůstatek k 31. 12. 1965	Kčs	1 931,92
Z toho na běžném účtu u Státní spořitelny	Kčs	1 741,54
v pokladně	Kčs	190,38

Základní prostředky:

Inventář (základní prostředky, drobné a krátkodobé předměty)	Kčs	52 442,98
Materiálové zásoby (sklad učebnic a Zpráv JKF)	Kčs	73 022,10
Zálohy (pobočka JKF Brno k 31. 12. 1965)	Kčs	106,23
Knihovna	Kčs	144 386,12

Základní prostředky celkem Kčs 269 957,43

Jmění k 31. 12. 1965

Peněžní prostředky	Kčs	1 931,92
Základní prostředky	Kčs	269 957,43

Celkem Kčs 271 889,35

A. Fialová

Mezinárodní konference Antika a dnešek

Československá akademie věd ve spolupráci s ministerstvem školství a kultury uspořádala z podnětu předsednictva ideologické komise ÚV KSČ ve dnech 12.—16. dubna 1966 v Brně mezinárodní konferenci na téma *Antika a dnešek*. Cílem této konference bylo zhodnotit podíl antiky při vytváření novodobé kultury, objasnit úlohu, kterou sehrály antické humanitní ideály ve vývoji jednotlivých národních kultur evropských i v kultuře světové, i význam antického dědictví pro člověka současné, moderní společnosti. Tematika konference byla volena tak, aby se na ní mohli podílet nejen badatelé v oboru věd o antickém starověku, nýbrž i ti, kdo se zabývají studiem novodobé filosofie, sociologie, dějinami literatury, umění a dějinami věd. Účast badatelů těchto širších oborů se ukázala velmi plodnou.

V jednotlivých sekcích byla probírána tato problematika: 1. Sekce filosofie a historie — Antické pojetí občanské a lidské pospolitosti — Antika v sociologických a filosofických teoriích 2. pol. 19. a ve 20. stol. — Aristotelés a soudobá filosofie. 2. Sekce literatury — Společenské ideály v antickém dramatu. Lidské tradice antické kultury v divadle — Působení antických estetických teorií na literaturu pozdějších dob. 3. Sekce výtvarného umění — Estetická teorie a umělecká praxe v antice. Působení antických estetických teorií na výtvarné umění pozdějších dob. Součástí programu konference bylo symposium Antika v počátcích novodobé vědy (renaissance a 17. stol.), pořádané ve spolupráci s Mezinárodní unií pro dějiny a filosofii věd, sekcí pro dějiny věd. V rámci konference byla dále uspořádána dvě ko-

lokvia: a) o mykénologii, b) o podílu antické kultury v dnešní školní výuce.

Jednání konference se zúčastnili badatelé z dvaceti zemí. Zvláště početné byly delegace z NDR, SSSR, NSR, Rumunska, Polska, Velké Británie, Francie, Itálie a Maďarska. Dále byla zastoupena Belgie, Jugoslávie, západní Berlín, Rakousko, Holandsko, USA, Švédsko, Švýcarsko, Izrael a Norsko. Celkem se konference zúčastnilo 450 badatelů.

Konference byla slavnostně zahájena v úterý dne 12. dubna dopoledne v nové budově Janáčkova divadla. V předsednictvu zasedli předseda ČSAV akademik František Šorm, ministr školství a kultury člen korespondent ČSAV Jiří Hájek, ministr-předseda Ústřední komise lidové kontroly a statistiky Pavol Majling, členové presidia ČSAV akademik Josef Macek a akademik Miroslav Katětov, člen korespondent Pavel Oliva, předseda přípravného výboru konference, rektor University Jana Evangelisty Purkyně Theodor Martinec, zástupce předsedy Měst. NV v Brně Stanislav Švábenský, dále sekretářka FIECu Juliette Ernstová, předseda Mezinárodní unie pro dějiny a filosofii věd (oddělení dějin věd) Vasco Ronchi a člen politického byra Francouzské KS Roger Garaudy. Účastníky konference uvítal latinským proslovem předseda přípravného výboru člen korespondent P. Oliva. Zdůraznil ústřední myšlenku konference, jíž je objasnění významu antické kultury v současném světě. Připomněl dále, že řecká civilizace vznikla na pomezí tří kontinentů a že organicky navázala na starší civilizace Asie a severní Afriky. Antika přinesla ovšem mnoho nových pohledů na přírodu a lidskou společnost, působila pak sama podnětně na vývoj orientálních kultur a stala se významnou epochou světových dějin.

Latinsky přednesli své slavnostní projevy i předseda ČSAV a ministr školství a kultury. Akademik F. Šorm uvedl, že naše veřejnost vítá uspořádání konference, neboť chová k antice vřelý obdiv a uznání. Právě dnes, v době mohutného rozvoje vědy a vzniku řady specializovaných vědních oborů, je účelné zamyslet se nad obdivuhodnou komplexností myšlení antických vzdělanců. Síla antiky záleží zejména v tom, že kladla nejvyšší nároky na teoretickou úroveň nových poznatků a stále znovu je z různých aspektů prověřovala. Podtrhl význam antiky při zrození novodobé vědy, přičemž vzpomněl úlohy rudolfínské Prahy i vzniku vědeckého bádání v českých zemích od sklonku 18. století. V závěru svého projevu hovořil o stavu bádání na úseku věd o antickém staro-

věku i studia antických tradic u nás a kladně hodnotil zejména badatelský výzkum, jenž se rozvíjí na pracovištích vědeckého kolegia historie.

Prof. J. Hájek hovořil o antických vlivech na vývoj naší kultury, jež se výrazně projevovaly již u prvních kronikářů a měly své místo i v poezii a v beletrii (Kronika Trojanská). Dále se zabýval funkcí klasického vzdělání v historii našeho školství. Zdůraznil, že od tohoto školního roku se zavádí na humanitní větví SVVŠ povinná výuka latiny a že je nutno i v historii a jiných předmětech věnovat náležitě místo poznání antické kultury. Vyslovil přesvědčení, že se tím prohloubí teoretická příprava a zvýší kulturní rozhled mládeže.

Účastníky konference pak pozdravil jménem města Brna St. Švábenský. Ve svém projevu se zmínil zejména o kulturních tradicích města a připomněl významnou úlohu, kterou sehrála poměrně mladá brněnská universita v rozvoji antických studií u nás.

Dr. J. Ernstová přednesla zprávu o činnosti Mezinárodní federace klasických studií při UNESCO. Od založení této organizace v r. 1948 stoupl počet vědeckých společností, které jsou jejími členy, z 15 na 50. Vyslovila přesvědčení, že vedle speciálních symposií a seminářů mají své místo i velké kongresy, na nichž je podávána komplexní bilance rozvoje celého oboru. S uznáním ocenila činnost komitétu Eirene, založeného r. 1957 v Liblicích pro podporu klasických studií v socialistických zemích, a uvítala iniciativu pořadatelů konference *Antika a dnešek*.

Na závěr slavnostního zasedání přednesl referát na téma *Antika a dnešek* R. Garaudy. Prohlásil, že vítá s radostí československou iniciativu, aby se antická kultura stala významnou součástí výchovy mládeže a aby bylo uvedeno do rovnováhy to, co by se mohlo jevit jako jednostranná kultura založená pouze na technických a přírodovědeckých disciplínách. Hovořil dále o dědictví antiky a o přínosu židovsko-křesťanských tradic pro rozvoj humanismu, jenž vrcholí v Marxově pojetí člověka jako tvůrce všech hodnot. V dnešní době, kdy dekolonizace náhle rozšířila obzory humanismu, musí marxismus vrůstat do kultury všech národů a všech dob a absorbovat i bohaté dědictví antiky, bohatou tradici židovsko-křesťanskou i kulturní hodnoty Afriky a Orientu. Uspořádání konference pak označil jako významný doklad snahy poskytnout náležitě místo vědám o antickém starověku, a přispět tak k uskutečnění vpravdě universálního humanismu.¹⁾

Vlastní práce konference se soustředila v sekcích. Největší účast byla v sekci historicko-filosofické (10 půldenních zasedání), v sympoziu o významu antiky v počátcích novodobé vědy (9 zasedání) a v sekci literární (8 zasedání).

V sekci *historicko-filosofické* byly předneseny k prvnímu tematickému okruhu závažné referáty o společenských vztazích v době homérské (B. Snell, Hamburk a C. Poghirc, Bukurešť). U Homéra se ještě nesetkáváme s občanskou pospolitostí, jež se stala základem existence městského státu (*polis*). Je tu však možno sledovat zárodky této tendence, která se pak prosadila v průběhu 7. a 6. století. Specifickými rysy vzniku a charakteru občanské pospolitosti ve Spartě, jež se vytvořily v souvislosti se zvláštním typem závislosti zemědělského obyvatelstva (heilóty), se zabýval P. Oliva (Praha) a vztahem mezi občanským kolektivem a rozličnými kategoriemi nesvobodného obyvatelstva D. Lotze (Jena). Ve 4. stol. se občanská pospolitost octla v krizi. Posledním ideologem klasického pojetí řecké *polis* byl Aristotelés. Vliv Aristotelovy koncepce občana v pozdější helénistické společnosti i v době moderní sledovala C. Mossé (Clermont) a nutnost studia struktury řeckých států pro pochopení Aristotelovy definice občana jako člověka podílejícího se aktivně na politickém životě své obce zdůraznil J. Pečírka (Praha). Velký ohlas měl referát vicepresidenta Rakouské akademie věd A. Leskyho o pojetí státu u Prótagory, v němž dokazoval, že se Prótagorovo pojetí člověka jako míry všech hodnot promítá i v jeho názoru na funkci státu. Problematika občanské pospolitosti a její ideologie byla sledována i v prostředí římském. Byl zkoumán vzájemný vztah mezi občany a neobčany v římské říši, rozličné chápání pojmu demokracie v období římského principátu i snaha římských oficiálních kruhů využít hesla o občanské svornosti pro své politické cíle (R. Hošek, Brno).

V druhém tematickém okruhu historicko-filosofické sekce byla věnována pozornost charakteru a působení antického skepticismu (K. Janáček, Praha) a zvláště živou diskusi vyvolal referát M. J. Finleyho (Cambridge) o antickém a moderním utopismu. Podle jeho mínění byly antické utopie omezeny tím, že antice byla cizí idea pokroku, zvláště technického, i představa o rovnosti všech lidí. Za pozitivní jev označil Finley kritický prvek obsažený zpravidla ve všech utopiích. Značný ohlas měly i referáty J. Otáhalové-Popelové (Praha) o Nietzscheových názorech na antiku a J. Biezuňské (Varšava) o souvislostech mezi abolicionistickým hnutím v 19. stol. a tehdejšími názory na antické otroctví.

Třetí okruh historicko-filosofické problematiky byl určován jednak vztahem peripatetické školy k novodobým filosofickým směrům, jednak rozbořením rozličných složek Aristotelova myšlení a konečně i působení jeho díla v pozdějších dobách. Byl zkoumán vztah mezi Aristotelovou estetikou a estetickými názory Kantovými a v popředí zájmu stála konfrontace mezi filosofií Aristotelovou a učením Hegelovým (J. Bartoš, Brno a V. de Magalhães-Vilhena, Paříž). Několik referátů bylo věnováno rozličným otázkám Aristotelova filosofického systému, zejména jeho logice. Bylo zdůrazněno, že dílo starověkého myslitele má zásadní význam pro vznik a rozvoj této vědní disciplíny a že právě současná metodologie logiky se znovu vrací k myšlenkám Aristotelovým (K. Berka, Praha). Pozornost vzbudily příspěvky L. Richtera (Berlín, NDR) o Aristotelově specifické koncepci hudby a zejména předního aristotelika O. Gigona (Bern), jenž se zabýval pojetím mládí a stáří v Aristotelově etice.

V prvním tematickém okruhu *literární sekce* se soustředil zájem badatelů zejména na problém klasické řecké tragédie, na otázky vlivu antické dramatiky na pozdější a zejména současnou dramatickou literaturu a konečně na problematiku římské komedie a její recepce za humanismu. Zvláště závažný byl teoretický referát J. P. Vernanta (Paříž), jenž ukázal, že vznik řecké tragédie souvisel s vytvářením řeckého městského státu a jeho ideologie, jež se odpoutávala od mytického myšlení archaického období. S ním souvisely i referáty V. N. Jarcha (Moskva), který srovnával látku zpracovávanou Homérem a Aischylem a docházel k závěru, že Aischylos nejen dovršuje archaické etické představy, nýbrž konstituuje i nový etický řád. a B. Boreckého (Praha), jenž sledoval odraz konkrétních právních zvyklostí v tvorbě Aischylově. V části týkající se novodobé dramatické tvorby byla věnována pozornost působení antických motivů a tradic v díle Sartrově, v produkci novořeckého básníka a dramatika A. Sikeliana i významu antických syžetů na českých jevištích v meziválečném období. Byly předneseny i referáty, jež sledovaly specifiku římské dramatické tvorby a jejího působení v pozdější dramaturgii.

V druhém tematickém okruhu *literární sekce* byly předneseny příspěvky jak k závažným estetickým otázkám antické literatury, tak referáty zabývající se působením antických forem na literaturu pozdějších dob. Značnou pozornost vzbudily příspěvky J. A. Davisona (Leeds), jenž dokumentoval živost antické literatury na problematice homérských básní a podal výklad o současném stavu

tzv. „homérské otázky“, a nestora německých literárních historiků F. Pfistera (Würzburg) o pojmu krásna a o uměřenosti v antické i pozdější literatuře. Vlivu antických forem na českou literaturu věnovalo pozornost několik našich badatelů. J. Hrabák (Brno) sledoval působení antické teorie na středověkou poetiku a zdůraznil význam antických tradic v české literatuře barokní. Dále byly předneseny referáty o antických vlivech v literárním humanismu německém, polském a rumunském.

V 3. sekci, věnované *umění výtvarnému*, bylo zkoumáno působení humanistických tradic v řeckém klasickém umění a bylo poukázáno na polaritu obecného typu a portrétu v období krize řeckého městského státu (J. Frel, Praha). Účastníci této sekce byli dále seznámeni s vynikajícím nálezem stříbrných reliéfních nádob — nejspíše z 2. stol. n. l. — ve Stráži u Piešťan (B. Svoboda, Praha) a s nálezem antické gemmy s podobiznou Feidiovou v Mikulčicích.

Velmi bohatá byla tematika *symposia* o vlivu antiky na rozvoj *přirodních věd* v době renesance a v 17. stol. Byly zde předneseny závažné referáty metodologické (Gerhard Harig, Lipsko; B. Kedrov, Moskva) a byla věnována pozornost významu antických filosofických směrů v rozvoji moderní vědy, a to zejména pythagorismu (A. Keyserling, Vídeň), atomismu (J. Zemplénová, Budapešť; T. Münz, Bratislava) a platonismu i novoplatonismu (Z. Horský, Praha; M. Okál, Bratislava). Problematikou matematických věd se zabývali především badatelé sovětské. Výsledky studia archimédovského přednesl A. P. Juškevič (Moskva), ohlas antických matematických metod v matematice 16. a 17. stol. sledovala I. G. Bašmakova (Moskva), vztahu mezi vývojem evropské a orientální matematiky věnovali pozornost B. A. Rozenfeld a E. J. Bezekina (Moskva). V oblasti fyzikálních věd a astronomie podal předseda Mezinárodní unie pro dějiny a filosofii věd V. Ronchi (Florence) metodologický výklad zaměřený především k optice. O pozoruhodných názorech českého fyzika Jana Marca Marci na podstatu světla pojednal J. Marek (Praha). Byly předneseny referáty o významu antických tradic pro rozvoj mechaniky (F. Kraft, Hamburk) a aeromechaniky (H. Schimank, Hamburk), o vývoji heliocentrického názoru v Rusku (A. T. Grigorjan, Moskva), o podílu antického dědictví ve vědeckém díle Galileiově (Z. Pokorný, Praha), o renesančních a porenasančních koncepcích vesmíru (P. M. Knight, Durham). Příspěvky v biologicko-lékařské sekci symposia se týkaly využití antických zkušeností při rozvoji moderní

farmakologie (Georg Harig, Berlín, NDR), vývoje renesanční biologie v Čechách (O. Matoušek, Praha), úlohy renesančních herbářů v dějinách moderní botaniky (J. Stannard, Newark) a počátků novodobé zemědělské literatury v Čechách (V. Šmelhaus, Praha). Výrazná byla skupina referátů, které se zabývaly různými aspekty vývoje chemie v 17. století. Pozornost upoutal zejména rozbor díla Roberta Fludda a výklad o pokusech utvořit si celkový obraz přírody na základě chemických znalostí na přelomu 16. a 17. stol. (A. G. Debus, Chicago) a dále příspěvky, které se zabývaly problematikou vzniku flogistické a vědecké chemie ve vztahu k antickým teoriím, zejména k atomismu (W. Strube, Berlín, NDR; J. Haubelt, Praha). Charakteristickým rysem jednání symposia bylo, že úloha antických teorií byla viděna polárně, tedy nejen jako stimulans, ale často i jako překážka omezující vývoj vědy. Tím, že se přihlíželo i k jiným teoretickým zdrojům vědy v 15.—17. stol., byl podán obraz o celkové problematice vzniku a rozvoje novodobé vědy.

Vědecký přínos znamenala též obě kolokvia pořádaná v rámci konference. *Kolokvia o mykénologii* se zúčastnili přední specialisté tohoto mladého vědního odvětví v čele s jedním z jeho zakladatelů J. Chadwickem (Cambridge), jenž podal obsáhlý úvodní výklad o organizaci archivu dokumentů psaných lineárním písmem B, o metodách jejich třídění a o rekonstrukci fragmentů tohoto základního pramenného materiálu. O. Szemerényi (Freiburg i. B.) přednesl referát o vztahu mykénského jazyka k řečtině historické doby na základě srovnávací metody indoevropského jazykozpytu. A. Bartoněk (Brno) referoval o stavu studia řeckých dialektů v souvislosti s rozvojem bádání mykénologických a kromě toho podal přehled o rozvoji mykénských studií v socialistických zemích. V dalších zasedáních kolokvia se pak řešily konkrétní problémy jazyka doby mykénské i otázky související s interpretací jednotlivých dokumentů. Referovali zde badatelé z Belgie, Holandska, Jugoslávie, Itálie a Rumunska. Značná pozornost byla věnována historické problematice a širším souvislostem mykénské civilizace. Sem náleží příspěvky o stycích mykénského Řecka s předosijjskými kulturami, o vývoji pozemkové držby od období mykénského k době homérské a o společenském zřízení v mykénském Pylu. Referovali badatelé z Anglie, Itálie, Maďarska a SSSR.

Kolokvia o podílu antické kultury v dnešní *školní výuce* se vedle předních vědeckých pracovníků z řady zemí zúčastnili ve velkém počtu i učitelé všeobecně vzdělávacích a odborných škol. Význam tohoto setkání — u nás zatím ojedinělého — lze zajisté

jen vysoce ocenit. Byli přítomni též zástupci ministerstev z ČSSR, NDR a Velké Británie. Na úvodním zasedání kolokvia byl podán přehled o stavu výuky v jednotlivých zemích. Velký zájem vzbudil referát O. Gigona (Bern), jenž ukázal, že ve Švýcarsku se věnuje nejen značná péče výuce klasických jazyků ve školách, nýbrž i mimoškolnímu vzdělání v oblasti antické kultury. B. Snell (Ham-burk) zdůraznil, že právě v době rozvíjejícího se poznání přírodo-vědeckého a technického je třeba seznamovat mládež s dědictvím antické kultury. Dále bylo referováno o zkušenostech se zaváděním povinného vyučování latině na humanitní větví našich SVVŠ, o stavu výuky latiny na školách maďarských a o problémech a perspektivách podílu antiky na všeobecně vzdělávacích školách v NDR. Byly předneseny referáty o obecných tendencích ve výuce klasických jazyků (L. Vidman, Praha) i o výuce starověkých dějin. A. R. Burn (Glasgow) podtrhl, že dějiny antického starověku jsou nedílnou složkou výuky historie a že je třeba promýšlet metodiku výkladu tak, aby byl podchycen zájem mládeže. J. Burian (Praha) uvedl některé negativní zkušenosti s učebnicemi starověkých dějin pro československé školy a zejména kritizoval pochybnou tendenci, jež omezuje rozsah učebnic na minimum učební látky a vede tak k nekonkrétnímu a schematickému výkladu antické historie. Účastníci kolokvia se zabývali i formami popularizace antiky. Inspektor britského ministerstva školství K. G. Todd (Banstead, Anglie) hovořil o zkušenosti s šířením znalostí o antickém starověku rozhlasem, filmem i poznáváním hmotných památek v muzeích. Ve Velké Británii tvoří antika nejen součást výuky historie, nýbrž i literatury, a to zejména na školách technického směru. Bylo referováno i o výsledcích popularizační činnosti na úseku antiky, zejména v Polsku a Československu.

Na závěrečném plenárním zasedání přednesl L. Svoboda (Praha) referát o vlivu antiky na rozvoj moderního myšlení, literatury i výtvarného umění. Zdůraznil působení antických podnětů nejen pro společenskou vědu, nýbrž i pro vědy přírodní. Proto má poznání antiky tvořit součást všeobecného vzdělání. V další části závěrečného jednání přednesli delegáti jednotlivých sekcí zprávu o průběhu a výsledcích jednání. Plenární zasedání pak uzavřel člen korespondent P. Oliva. Konstatoval, že nejvýznamnějším předpokladem úspěchu konference bylo, že se jí zúčastnili přední badatelé, a to nejen specialisté v oboru věd o antickém starověku, nýbrž i historikové, filosofové a filologové, kteří zkoumají problematiku pozdějších historických období. Jejich spolupráce nevedla k snížení

úrovně diskusí, nýbrž naopak rozličný přístup k problémům přinesl nové podněty a byl užitečný pro obě strany. Ukázalo se zároveň, že je nutná nejen spolupráce mezi rozličnými obory věd o antickém starověku, nýbrž že je třeba soustavně dbát toho, aby výzkum antiky se stal nedílnou součástí jednotlivých vědních disciplín a aplikoval jejich nové metodické postupy.²⁾

U příležitosti konference byla otevřena jako její součást v sobotu dne 9. dubna v Domě umění města Brna výstava *Antika a její tradice*, již za měsíc jejího trvání navštívilo na 10 000 návštěvníků. Byl tu instalován výběr antických výtvarných památek nalezených na našem území nebo chovaných v našich muzeích a galeriích, dále ukázkou moderních plastik a obrazů, které vznikly pod vlivem umění antického.³⁾ Knižní výstavka, která byla součástí této výstavy, jednak znázornila antické tradice v české literatuře od nejstarších dob, jednak ukázala výsledky české a slovenské vědecké i populárně vědecké produkce za uplynulé dvacetiletí.

POZNÁMKY

¹⁾ Projev R. Garaudyho vyšel česky v plném znění v 7. čísle Plamene.

²⁾ Referáty přednesené na konferenci budou publikovány ve zvláštním sborníku, který vyjde v nakladatelství *Academia* v r. 1967. Samostatně budou publikovány referáty z kolokvia školského (v SPN) a mykéno-logického (ve Spisech filosofické fakulty UJEP Brno).

³⁾ Katalog výstavy lze ještě v omezeném počtu objednat v Kabinetě pro studia řec., řím. a lat. ČSAV.

Terakota podle Alkáménova Herma

V letech 1924—1925 vykopával Bedřich Hrozný na Tellu Erfádu (či Rifa'adu) v severní Sýrii, poblíž Aleppa-Halabu.¹⁾ Tell Erfád je velký pahorek skrývající sutiny starověkého Arpadu, známého z klínopisných pramenů z druhého a prvního tisíciletí př. n. l. Po dvou krátkých kampaních zůstaly však výkopy B. Hrozného na Tellu Erfádu nedokončeny a pahorek byl opuštěn až do roku 1956, kdy anglická expedice, vedená archeoložkou M. V. Seton Williamsovou, se znovu pokusila tento tell probádat. Ačkoli i práce anglické expedice trvala jen dvě sezóny (r. 1956 a 1960),²⁾ podařilo se stanovit hlavní archeologické vrstvy pahorku, zahrnující období od 5. tisíciletí př. n. l. do 1. století n. l.

Obě expedice, jak československá, tak anglická, neobjevily na Tellu Erfádu žádný souvislý nápis, zato se našly četné památky hmotné kultury. Pro B. Hrozného, filologa, byly mnohem důležitější a zajímavější texty „kappadockých“ tabulek, které v roce 1925 objevil na Kültepe v Malé Asii, a proto nálezům z Tellu Erfádu nevěnoval příliš pozornosti. Po čtyřicet let zůstala část památek ze syrských výkopů, jež B. Hrozný přivezl do Československa, nezpracována.³⁾

Nejucelenější a největší soubor sbírky B. Hrozného tvoří terakoty z Tellu Erfádu. Je jich téměř čtyři sta a jsou to především votivní figurky místní produkce, zobrazující většinou nahou i oděnou ženu, jezdce na koni a různá zvířata. Nejstarší terakoty pocházejí z přelomu třetího a druhého tisíciletí př. n. l., ale převážná většina z nich byla vyrobena v 8.—4. století př. n. l.

Klasických terakot je ve sbírce poměrně málo a jsou to opět ponejvíce ženské postavy nebo jezdci na koni. Z památek, na nichž lze zřetelně sledovat řecký styl, je nejzajímavější hermovka Herma (viz obrázek).

Na čtverhranném podstavci stojí hranolek hermovky, na jejíž přední straně je v reliéfu fallos. Paže jsou naznačeny v podobě malých výčnělků na horním konci sloupku. Hlava Herma je promodelována pouze zepředu, zadní strana je hladká, i když vytlačena z formy. Obličej je oválný, se silnýmnosem, velkýma, ale jakoby přivřenýma očima a plnými rty. Vlasy jsou uprostřed rozděleny pěšinkou a spadají podél obličejě na ramena a hrud. Plnovous má hranatý tvar a hlavu zdobí čelenka. Terakota je vyrobena z hnědé hlíny, na níž byl patrně bílý slíp. Celá je vytlačena z kadlubu, je dutá, s vypalovacím otvorem v horním okraji čelenky.

Technika i styl provedení ukazují, že terakota je pozdně-helénistická až raněřímská. V řadě typů, kterou tvoří hermovky z pálené hlíny,⁴⁾ nemá naše terakota paralelu. Zato však nalzáme její obdobu v monumentální plastice. Proporcemi, tvarem očí, stylizací vlasů a rovněž zastřiženým vousem připomene na první pohled hermovku, zachovanou v několika replikách a variantách⁵⁾. Z nich replika z Pergamu, dnes v cařihradském muzeu,⁶⁾ je napsně určena jako kopie hermovky, kterou vytvořil athénský sochař Alkáménés v závěru 5. století př. n. l.⁷⁾

N. Nováková

POZNÁMKY

¹⁾ Krátkou zprávu o svých výkopech v Sýrii a na Kültepe v letech 1924—25 podal B. Hrozný v časopise *Central European Observer*, Vol. IV, 1926, s. 511 nn. a 527—529. Dále viz L. Krušina — Černý, *Výzkumy a objevy v zahraničí, Archeologické rozhledy IV*, 1952, ss. 422—424 a *Notes on Terra-cotta Figurines from Tell Erfad. Epitymbion Roman Haken*, Prague 1958, ss. 109—112.

²⁾ Předběžná zpráva byla publikována v *Iraq* XXIII, 1961, ss. 68—87.

³⁾ Terakoty z Tellu Erfádu se staly předmětem kandidátské disertační práce pisatelky tohoto článku. Ostatní materiál sbírky B. Hrozného, totiž keramika, lampy, závaží, bronzové a železné předměty, mince, sklo atd., je zpracováván nyní.

⁴⁾ Cf. F. Winter, *Typen der figürlichen Terrakotten I*, 231—2, Nos. 1—9, 1—8, a Chr. Blinkenberg, *Lindos I*, pl. 110.

⁵⁾ Pro tyto hermovky se v literatuře razí termín „alkamenoidní“, viz naposled E. B. Harrison, *Archaic and Archaistic Sculpture, Agora X*, 133 n, 149 nn č. 165—170, 172—3.

⁶⁾ G. Lippold, *Die griechische Plastik, Handbuch der Archaeologie*, München 1950, s. 186, Ann. 1, Taf. 67:3.

⁷⁾ Děkuji doc. dr. J. Frelovi za to, že mě na tuto podobnost upozornil.

RÉSUMÉ

Une terre-cuite d'après l'hermès d'Alcamène

En 1925 Bedřich Hrozný a trouvé à Tell Erfád (ou Rifa'ad) près d'Alep en Syrie du Nord une terre-cuite de l'hermès provenant de la fin d'époque hellénistique ou du commencement d'époque romaine. Cette terre-cuite reproduit un type de l'hermès de la fin du 5e siècle avant n. è., dont l'auteur est Alcamène, sculpteur athénien.

Epikúrova životní moudrost

Tento článek je přepracovanou verzí referátu „Der Einzelne in Epikur's Ethik“, předneseném na mezinárodní konferenci Antika a dnešek, Brno 12.—16. 4. 1966. — Citáty z 10. kn. Diogena Láertského uvádím v překladu J. Ludvíkovského, Život a učení filosofa Epikúra. Praha 1952.

Epikúrův systém znamená beze sporu vyvrcholení materialistické linie v řecké filosofii. Je to ovšem vyvrcholení poněkud zvláštní a pro toho, kdo je zvyklý se dívat na materialistickou filosofii dogmaticky, i neočekávané. Epikúrův materialismus nijak nesouvisí s rozvojem přírodních věd své doby, nýbrž je to filosofie s vysloveně *etickým* cílem; kdybychom chtěli užít módního termínu, mohli bychom ji označit jako *filosofii člověka*. Epikureismus není revoluční filosofii a nemá co dělat s nástupem nějaké pokrokové třídy, nýbrž je to naopak učení *individuálně* a *kvietistické*, které se obrací pouze k jednotlivcům, hledajícím štěstí. Epikúros neuznával striktní determinismus, nýbrž energicky hájil *svobodu vůle*; věřil v *existenci bohů* a neprotestoval proti jejich uctívání. Dala by se uvést řada dalších charakteristických rysů epikureismu, které „důslednému“ materialismu údajně nepřísluší. S normativistickým posuzováním Epikúrova učení bychom se však daleko nedostali. Je třeba vzít na vědomí, že v dějinách existovalo mnoho typů materialismu a že materialistické filosofie minulosti plnily daleko pestřejší funkce, než jak se to pokoušely líčit dogmatické koncepcí, vycházející ze směrnic Ždanovových.

Epikúrova filosofie neztratila na zajímavosti ani v dnešní době, ba právě naopak. Dnes, kdy se řada marxistických filosofů pokouší o vytvoření filosofie člověka, má Epikúrova nauka obzvláštní přitažlivost. Epikúrův systém totiž byl, jak jsem již podotkl, především *filosofií člověka*. A nejen to. Byla to filosofie člověka budovaná na čistě materialistickém, naturalistickém, nenáboženském základě. To hlavní, oč Epikúrovi šlo, bylo vyjasnění základních problémů *lidské existence*. V čem záleží štěstí? Jaký postoj zaujmout k smrti a jak se vypořádat s problémem osobní pomíjivosti? Je dobré usilovat o moc, bohatství, lásku, přátelství? Na tyto a podobné otázky hledal Epikúros a jeho škola odpovědi. Epikúros psal pro lidi, kteří žili v podstatně odlišné společnosti než my, a v jeho moudrosti nelze pochopitelně hledat recept pro problémy naše. Jeho názory jsou však filosoficky zajímavé a poučné, při nejmenším pro srovnání.

Epikúros (asi 341—270 př. n. l.) žil v poklasické době Řecka a nepoznal z osobní zkušenosti onu velkou epochu, kdy báží, na které se odehrával politický i kulturní život Řecka, byly *městské státy, poleis*. Větší část Epikúrova života spadá do přechodného období, ve kterém se za nepředstavitelného zmatku válek mezi diadochy vytvářely základy helénistických říší. R. 323, tj. právě toho roku, kdy zemřel *Alexandr Makedonský*, přišel Epikúros do Athén, aby tam vykonal efébskou službu. Tuto čestnou povinnost vůči městu, jehož byl občanem (narodil se na Samu, kde byl jeho otec usazen jako klérúchos), prý plnil společně s *Menandrem*, největším básníkem nové komedie. V tomto náhodném faktu můžeme spatřovat hlubší symbol. V díle obou mužů lze pozorovat společné rysy, které jsou charakteristické právě pro nadcházející epochu helénismu. Epikúros i Menandros jsou zvěstovateli období, kdy se radikálně změnil poměr mezi sférou života veřejného a života soukromého. Řecké období městských států byli, alespoň ve své většině, *aktivními státními občany*, pro něž byla účast na správě státu samozřejmým právem i povinností; řízení *polis* bylo jejich věcí. V období helénismu, kdy principy řízení společnosti doznaly podstatných změn (rozhodování v hlavních politických záležitostech náleželo monarchovi a jeho byrokratickému aparátu), se stal ústup do soukromého života běžným jevem. V této době se v Řecku vyvíjí typ *člověka-soukromníka*, jenž se stará především o své osobní problémy a jenž považuje stát a jeho mechanismus za „cizí“, i když nezbytnou a konec konců užitečnou moc. Tuto změnu v životě Řeků výstižně vyjádřil W. W. Tarn: „Man as a political animal, a fraction of the polis or self-governing city state, had ended with Aristotle; with Alexander begins man as an individual“ (*Hellenistic Civilisation*, London 1930, 73). Na odlišné sociální bazi helénistických říší se rozvíjí i kultura odlišného charakteru, jak se to zřetelně projevuje v oblasti slovesného i výtvarného umění, náboženství, filosofie i vědy.

Vraťme se však k Epikúrovi. Jeho filosofie tvoří jednotný celek, od teorie poznání (kanoniky) přes ontologii (fyziku) až k etice, která je *dovršením* celého systému. Teorii poznání potřebuje Epikúros k vybudování ontologie a ontologie je mu nezbytná (viz níže) pro vytvoření takové etiky, která ukazuje člověku cestu k správnému životu. Epikúrova etika se jeví jako produkt helénistické doby především v tom, že je, podobně jako etika stoicismu, *abstraktně lidská*. Prótagorás, Démokritos, Platón, Aristotelés jakož i další ideologové *polis* chápali (svobodného) člověka vždy

jako součást lokálně omezené občanské pospolitosti. Epikureismus, stejně jako stoicismus, nepočítá již s občany, nýbrž s lidmi. (V tomto bodě byli jejich předchůdci někteří sofisté, kynikové a kyrenaikové). Při úvahách o struktuře společnosti však nevyehází Epikúros, na rozdíl od stoiků, kteří vytvořili ideu všelidské pospolitosti, od celku, nýbrž od základní buňky společnosti, tj. od *jednotlivce*. Epikúros chápe společnost jako *souhrn individuí*, která mezi sebou uzavřela *smlouvu* (συνθήκη, σύμβολον) o principech spoluzití. „Spravedlnost sama o sobě neexistuje, nýbrž jen ve vzájemných stycích lidí mezi sebou, když se v tom nebo onom kraji uzavře v jistý čas smlouva, že si lidé nebudou navzájem škoditi“ (Κύρια δόξα (= KD) 33). Mezi bytostmi, které mezi sebou nemohou takové smlouvy uzavírat, nemůže být žádné jednání klasifikováno jako spravedlivé nebo nespravedlivé. Totéž platí o vztazích mezi národy (KD 32). Smlouvu, regulující vztahy mezi lidmi, aby si navzájem neškodili a škodu netrpěli, nazývá Epikúros přirozeným právem (τὸ τῆς φύσεως δίκαιον KD 31). Přirozené právo má společnou podstatu a cíl, neboť „přináší prospěch při vzájemném styku lidí“ (KD 36), ale specifické podmínky jednotlivých zemí způsobují, že přirozené právo nabývá různých konkrétních forem. Mění-li se životní podmínky určité společnosti, má se přizpůsobovat i právo (KD 37), jinak přestává plnit svou funkci (KD 38). Společenská smlouva je uzavírána od individuí k jejich vlastnímu prospěchu a je pro všechny členy takto vzniklého celku závazná. Epikúrovův pohled na řád společnosti je věcný a střízlivý, prostý náboženských a idealistických mystifikací; řád je výtvozem lidí a nemá žádné vyšší posvěcení. Myšlenka, že se ve státě uskutečňují principy nadosobního dobra a že zákony mají být vychovátelem občanů, jak se domníval obzvláště Platón, je Epikúrovi cizí. Neméně cizí je mu i snaha hledat nějaký ideální společenský systém. Avšak dodržování pravidel společenského soužití považuje Epikúros za nezbytnou podmínku individuálního štěstí. „Není možno, aby člověk žil slastně (ἡδέως), nežije-li rozumně (φρονίμως), krásně (καλῶς) a spravedlivě (δικαίως), ani není možno, aby žil rozumně, krásně a spravedlivě, a nežil přitom slastně“ (KD 5; srov. Ad Menoeceum, Diog. Laert. X 132). Porušení spravedlnosti je nutně spojeno se strachem před trestem (KD 17) a to znamená ztrátu zdravého stavu duše.

Epikúros se domníval, že existují určité základní kvality, které jsou všem individuí společné a které nemohou být příslušností člověka k určité pospolitosti podstatně změněny. Společnost na ně

může působit jen jako modifikující faktor. Epikúros patří k filosofům, kteří uznávali *neměnnou lidskou přirozenost* (φύσις) a kteří doporučovali ve shodě s touto přirozeností žít. Tato zásada je, pravda, známa především jako poučka stoická (ὁμολογουμένως τῆ φύσει ζῆν), ale Epikúros ji zastával ve skutečnosti také, i když ji v tom, co je z jeho spisů zachováno, nenajdeme takto formulováno (srov. KD 25; Cic. De fin. I 30—31 = Us. fr. 397). V pojetí lidské přirozenosti se však stoicismus a epikureismus zásadně liší. Základní sklon lidské φύσις shledával Epikúros v tom, že živelně, bez jakékoliv rozumové úvahy, touží (jako konečně všechny živé bytosti) po *slasti* (ἡδονή) a pocituje živelný odpor vůči *bolesti* (Diog. Laert. X 137; Us. frag. 397, p. 264,9 nn). Tohoto pozorování využil Epikúros jako argumentu pro názor, že slast je životním *cílem* (τέλος) a že v jejím dosažení záleží *šťěstí* (εὐδαιμονία). „V ní totiž spatřujeme“, říká Epikúros v dopise Menoikeovi (Diog. Laert. X 129), „prvotní a vrozené dobro, od ní vycházíme při každé volbě a každém odmítnutí a k ní se obracíme, posuzující každé dobro podle měřítka tohoto citu.“ Slasti rozumí Epikúros stav, kdy se člověku dostává *zdraví těla* (σώματος ὑγίεια) a *klidu duše* (ψυχῆς ἀταραξία Ad Menoec. 128). Slast nemá nic společného s honbou za jednotlivými požitky, jak Epikúros nejednou vehementně zdůrazňuje (Ad Menoec. 129, 131—132), nýbrž jde mu o štěstí života jako celku. Umění brát patřičný zřetel na slast jako cíl při volbě základních životních postojů i při rozhodování v konkrétních situacích je věc velmi komplikovaná, kterou může úspěšně zvládnout jen člověk, jemuž se dostává *střízlivého úsudku* (νήφων λογισμός) a *rozumnosti* (φρόνησις). Stručně řečeno: vůdcem při cestě za slastí a štěstím musí být rozumová složka člověka. V Epikúrově etice slasti, jak vidíme, je kladen stejný důraz na intelekt jako u většiny řeckých filosofů.

Sledování slasti tedy musí být řízeno *rozumem* a musí být podloženo *věděním*. Člověk potřebuje vědět, čeho je třeba pro zdraví a uspokojení těla a čeho si vyžaduje klid duše. Slasti těla je podle Epikúra učiněno zadost, je-li *zbaveno bolesti* a jsou-li uspokojeny jeho *přirozené potřeby*. Pokud jde o bolest, byl Epikúros optimista. Domníval se, že prudká bolest nemůže mít dlouhého trvání a že i při dlouhodobých nemocech nakonec převládne pocit tělesné slasti nad bolestí (KD 4). Přirozené žádosti, pramenící z přirozených potřeb, se dají uspokojit snadno; „chléb a voda připravují člověku nejvyšší slast, požívá-li jich tehdy, když jich potřebuje“ (Ad Menoec. 131). Liché žádosti, tj. takové, které pře-

sahují hranice přirozených potřeb, mohou být zdrojem neklidu a je třeba je zapuzovat. Hromadění bohatství je z hlediska epikureismu zbytečné, ba škodlivé. Přirozené bohatství (ὁ τῆς φύσεως πλοῦτος), které lze určit podle přirozených potřeb člověka, se dá snadno opatřit, ale „bohatství vyžadované lichými domněnkami se ztrácí v nekonečnu“ (KD 15) a člověk se stává jeho otrokem, zatímco naopak ono má sloužit jemu. (Z epikureovských pozic kritizuje hromadění majetku zvl. Horatius.)

Zvláště velkou energii vynakládá Epikúros na to, aby odstranil z života lidí představy, které narušují klid duše, *ataraxií*. „Není možné, aby se člověk zbavil strachu ve věcech nejhlavnějších, nezná-li přirozené podstaty vesmíru a má-li z něho jen nejasné obavy plynoucí z mytů. Proto nelze dosáhnouti nesmíšených slastí bez vědy o podstatě přírody“ (KD 12; srov. KD 11, 13; Ad Herod. 78—82; Ad Pythocl. 85). Za největší zla, naplňující duše lidí mučivým neklidem, pokládá Epikúros strach ze *smrti* a bázeň před *bohy*.

Pokud jde o *smrt*, pokouší se Epikúros dokázat, že *se nás netýká* a že tudíž strach před ní je bezpředmětný. Smrt totiž znamená rozpad duše v jednotlivé atomy a tím i konec veškerého cítění. Je-li duše smrtelná, nemůže být přirozeně řečí o posmrtných trestech. „Pokud jsme tu my, není tu smrt, a když přijde smrt, pak tu nejsme my“ (Ad Menoec. 125). Toto krajně důležitě poznání, domnívá se Epikúros, umožňuje člověku příjemně užít smrtelného života. Proč by měl život ztrpnout tomu, kdo opravdu pochopí, že v nežítí není nic hrozného? Na námitku, že znepokojení a bolest nepůsobí lidem smrt sama, nýbrž pomýšlení na nutnost jejího příchodu, Epikúros odpovídá: „Vždyť jestliže nás netrudí přítomnost nějaké věci, není důvodu, proč by nám působilo bolest její očekávání“ (Ad Menoec. 125). Obdobný postoj jako k smrti vlastní zaujme epikureovský filosof i k smrti blízkého člověka (KD 40). Na Epikúrových snahách o odstranění strachu před smrtí je snad nejvíce patrné, jak příliš věřil rozumovým argumentům a podceňoval sílu iracionálních složek v psychice člověka. Epikúros a jeho stoupenci byli ovšem přesvědčeni, že při správném způsobu života se člověku v jeho smrtelném údělu může dostat všeho, co stojí za to, a že tedy touha po věčném trvání je pošetilá. Zvláště působivě to vyjádřil Epikúrovův žák *Métrodóros* (Guomologium Vaticanum 10): „Pamatuj, žeš dospěl, ačkoliv jsi smrtelné přirozenosti a ačkoliv jsi obdržel omezený čas k životu, rozumovými úvahami o podstatě přírody k nekonečnu a k věčnosti a žeš uviděl všechno,

co jest, co bývalo, všecko, co bude.“ Totéž, co o poznání, platí i o slasti, jak říká sám Epikúros: „Nekonečný čas poskytuje stejnou míru slasti jako čas omezený, jestliže člověk vymezí hranice slasti rozumovou úvahou“ (KD 19; srov. KD 20).

Proti *strachu před bohy* nebojoval Epikúros tím, že by jednoduše popřel jejich existenci, nýbrž tím, že zajímavým a originálním způsobem přetvořil pojem božstva. Snažil se dokázat, že podstata bohů je jiná, než jak ji pojímá tradiční náboženství nebo různí filosofové. Epikúros navazoval na lidové náboženství v tom, že bohům přiznával lidskou podobu (dokonce i řeč) a považoval je za dokonalé, nesmrtelné a šťastné bytosti. S pojmem dokonalých a šťastných bytostí se však nesrovnává — a v tom je Epikúrova originalita —, aby zasahovali do běhu světa. Bohové žijí, jak se Epikúros domnívá, v mezisvětých prostorech (*intermundia*, *μετακόσμια*) v nerušeném klidu a štěstí; neřídí ani kosmické dění, ani nemají nejmenší starost o lidskou společnost. (Jak vzdálený je epikúrovský názor na bohy náboženství antických států, není snad třeba zdůrazňovat.) Strach před bohy je zcela neopodstatněný; tyto nejšťastnější bytosti, oproštěné od jakýchkoliv povinností vůči vesmíru a lidem, *nemají* totiž žádnou *moc*. Všimněme si: povinnosti a klid, *moc* a *štěstí* se vylučují. Epikúrovci promítli do bohů svou vlastní podstatu, své vlastní ideály, tak jak to lidé během svých dějin dělají, aniž jsou si toho vědomi.

K zajištění ataraxie má sloužit také výklad *meteorických* (astronomických a povětrnostních) jevů, jak svědčí zejména dopis Pýthokleovi (Diog. Laert. X 84—116; srov. Lucret. VI) věnovaný speciálně tomuto předmětu. Epikúrovi nejde o přísně vědecký výklad meteorických úkazů, nýbrž za přijatelné považuje i více teorií, splňují-li dvě podmínky: 1. jestliže jsou ve shodě s jevy, které známe z běžné zkušenosti; 2. jestliže vylučují zasahování bohů a zbavují lidskou mysl strachu. Epikúrovy výklady v této oblasti jsou, měřeno úrovní helénistické vědy, leckdy povážlivé. Pojednáváje např. o zatmění slunce a měsíce, píše (Ad Pythocl. 96): „Zatmění slunce a měsíce může být způsobeno tím, že *zhasnou*, jak lze pozorovati takové dění i kolem nás, nebo také tím, že je zakryje něco jiného, buď země nebo nějaké jiné těleso nebeské.“ Epikúrovi je sice nutné přiznat, že jeho způsob výkladu meteorických jevů byl důsledně racionalistický, materialistický a protináboženský, ale nelze přehlédnout, že nesledoval vědecké, nýbrž *ideologické* cíle.

Cenné informace o tom, jak si Epikúros a jeho škola celkově

představují život podle principů slasti, podává Diogenés Láertský (X 117—121), když popisuje *typ epikúrovského mudrce*. Diogenés vypočítává více než 30 bodů, charakteristických pro životní postoj a chování epikúrovce. Uvedme z nich alespoň některé. Mudrc se neúčastní veřejného života; o dobrou pověst bude dbát potud, aby nebyl v opovržení; bude se starat o majetek i o budoucnost; s otroky bude jednat mírně; v případě nutnosti se bude soudit; dá přednost životu na venkově; uzavře sňatek a bude mít děti, ale jen za příhodných okolností; nebude obcovat s ženou, s kterou to zakazují zákony; o přátelích bude stejně mluvit v jejich přítomnosti jako nepřítomnosti; přítel nikdy nezradí a bude-li třeba, zemře pro něho; bude čelit náhodě a bude vždy stejný, i ve spánku. — Za volbu životních postojů i konkrétního chování je podle Epikúra zodpovědný člověk sám. Jeho vůle je totiž *svobodná* (Ad Menoec. 133—134), i když je pochopitelně do určité míry vystavena vlivu vnějších faktorů, různých náhod a omezení; on sám však je konec konců *faber suae fortunae*. Víru ve svobodu vůle Epikúros teoreticky podložil učením o *spontánní odchylce* atomů (*παρέγκλισις, declinatio*), která znamená podstatnou změnu oproti atomismu Démokritovu. Epikúros přičítá atomům schopnost odchylovat se nepatrně při pohybu prázdňným prostorem od svislého směru, a to „ne v určitém místě a ne v určitém čase“ (Lucret. II 251—293, zvl. 254—260, 288—293; srov. Diog. Oen. Fr. XXXIII.) Spontánní odchylce atomu odpovídá svoboda individua, které provádí volbu svého jednání.

Ideálem epikureismu je pevná, samostatná a nepateticky důstojná osobnost. Osobnost, která sama sebe svobodně a cílevědomě utváří a která rozumně a střízlivě upravuje své vztahy k ostatním lidem a vnějšímu světu vůbec. Epikúrovský ideál moudrého člověka má mnoho společného s ideálem kynicko-stoickým, ale chtěl bych položit důraz na jeden bod, v němž se od něho zásadně liší. Podle stoiků a kyniků je mudrc osobností, která je schopna *ovládat* (neznamená to ovšem, že o to skutečně stojí) ostatní lidi. Příznačná je v této souvislosti anekdota, která se vypráví o projevu kynika Diogena do otroctví. Když byl Diogenés na trhu tázán, co dovede, podpověděl prý (Diog. Laert. VI 29, překlad A. Koláře): „Vládnout mužům“. A k vyvolavači pravil: „Ohlas, chce-li si někdo koupit pána“ (Srov. Diog. Laert. VI 30, 36). Podle jednoho ze stoických paradoxů jedině mudrc je opravdovým králem, kdežto ostatní jsou otroci, i když náhodou drží královská žezla (SVF III 617—622). Poměr epikúrovského filosofa k lidem-nefilosofům je

prost nadřazenosti. Epikúrovský filosof si nedělá ambice, že by dovedl řídit jiné, zvláště když ví, že má dost práce sám se sebou. Nejhodnotnější lidský svazek je pro epikúrovce *přátelství* (KD 27), svazek *rovných* lidí, kteří si rozumějí a přispívají k vzájemnému štěstí.

Epikureismus byl vedle stoicismu nejrozšířenější filosofií helénistického i římského světa. Epikúrovská životní filosofie vyhovovala těm vrstvám antické společnosti, které resignovaly na společenský vliv, na získání pozic ve společenské hierarchii, na zápasy o politickou moc. Stoupenci epikúrovské filosofie neusilovali o harmonické zapojení do společnosti, nýbrž hledali v jejím rámci *přijatelný modus vivendi*; nestáli o to, aby ovládali jiné, a chtěli být sami co nejméně ovládáni. Snažili se dosáhnout *svobody* ve sféře *osobního* života. Bojovali proti formám ideologického *nátlaku*, zvl. proti náboženství, jimiž si antická společnost zajišťovala disciplínu a podřízenost. S hlediska antických států byl epikureismus rozkladnou filosofií a byl tak také často posuzován, např. od Cicerona a Plútarcha. Bylo by zbytečné si zastírat, že epikúrovská etika je jednostranná, že se nepokouší o harmonizaci principu slasti a principu povinnosti. Nelze jí však upřít zásluhu, že položila důraz na hodnotu jednotlivého člověka a že přispěla k formování *humanistických* ideálů.

J. Janda

RÉSUMÉ

Die Lebensweisheit Epikurs

In diesem Aufsatz werden die Hauptprobleme der epikureischen Ethik behandelt. Epikurs Lebensweisheit ist, vom historischen Standpunkt aus, als ein Produkt des Zusammenbruchs der klassischen Polis aufzufassen.

Definitivní řešení etruských číslovek 1—6?¹⁾

Etruské číslovky 1—6 byly předmětem pojednání mnoha etruskologů. V poslední době propagoval staré řazení A. Torpa (*thu, zal, ci, ša, mach, huth*) Emil Vetter. Naproti tomu Pallottino se domnívá, že je možné v tomto řazení zaměnit *ša* a *huth*. Ani nově nalezené nápisy z komorových hrobek v Tarquiniích (1960, 1963) neodstranily pochybnosti, zda *ša* = 4 nebo 6 a *huth* = 6 nebo 4.²⁾

Rakouský badatel A. I. Pfiffig, žák Vetterův a Pallottinův, se rozhodl řešit problém etruských číslovek 1—6 pomocí elektronkových strojů. K tomuto studiu získal jako spolupracovníka rakouského matematika H. Izbického.

Izbicki vytvořil seznam všech řešení a předpokladů — ať dobrých, ať mylných —, s nimiž doposud pracovali badatelé zabývající se etruskými číslovkami 1—6:

1. <i>thu</i> ≠ 1	6. <i>huth</i> ≠ 1	11. <i>huth</i> = 4
2. <i>zal</i> ≠ 1	7. <i>thu</i> = 1	12. <i>mach</i> = 1
3. <i>ci</i> ≠ 1	8. <i>zal</i> = 2	13. <i>thu</i> = 2
4. <i>ša</i> ≠ 1	9. <i>ci</i> = 3	14. <i>zal</i> = 2 nebo 6
5. <i>mach</i> ≠ 1	10. <i>huth</i> = 6	15. <i>ci</i> + <i>huth</i> + <i>zal</i> = 12
16. *ci, zal, thu* jsou tři nejmenší přirozená čísla
 17. *ci* a *zal* jsou sousední přirozená čísla; rovněž tak *zal* a *thu*
 18. Hrací kostky z Tuskánie jsou typu A: 1—6 2—5 3—4
 19. B: 1—2 3—4 5—6
 20. C: 1—6 2—4 3—5
 nebo D: 1—5 2—6 3—4
 21. *thu* je menší než *zal*
 22.—25. volné — ponecháno pro případné další předpoklady, které budou vytvořeny v budoucnu.

Na základě uvedeného seznamu sestavil Izbicki program pro stroj PB 250, typ A 40. Z celkového počtu 21 předpokladů si stroj volí libovolně některé předpoklady za podmínky a předvede všechny permutace čísel 1—6, které těmto podmínkám vyhovují. Kromě toho si stroj položí některé z předpokladů, které nebyly

vzaty za podmínky, jako otázky a odpoví, zda vyhovují či nevyhovují jiným předpokladům. Tímto způsobem prozkoumá všechna možná řešení.

Např. stroj si určil jako podmínky předpoklady 2, 3, 6, 16, 17, tj. vlastně Torpovy předpoklady, a dal odpověď na to, jak jsou splněny za tohoto stavu předpoklady 18, 19. Při Torpově řešení je celkem 6 permutací čísel 1—6:

<i>thu</i>	<i>zal</i>	<i>ci</i>	<i>ša</i>	<i>mach</i>	<i>huth</i>	otázka 18	19
1	2	3	4	5	6	ano	ne
1	2	3	4	6	5	ne	ne
1	2	3	5	4	6	ne	ne
1	2	3	5	6	4	ne	ne
1	2	3	6	4	5	ne	ne
1	2	3	6	5	4	ne	ne

Izbicki zjistil, že týž systém jako při podmínkách, které si položil Torp, platí při podmínkách, které Pfiffig pokládá za filologicky bezpečně zjištěné. Ke stejnému výsledku však podle Izbického stačí jen podmínky 16, 17, 21 (to jsou předpoklady Vetterovy), dále podmínky 2, 9, 16 nebo 9, 16, 21 nebo 9, 16, 17.

Z uvedených kombinací je podle Izbického zřejmé, že *thu* má hodnotu 1, *zal* 2, *ci* 3. O dalším pořadí číslovek rozhoduje Izbicki podle odpovědi stroje na předpoklady 18, 19. Z uvedených permutací jen jediná vyhovuje typu A kostek z Tuskánie (předpoklad č. 18), kdežto typu B (předpoklad č. 19) nevyhovuje žádná. Torpovo řazení vyhovuje právě typu A, takže se jeví jako velmi pravděpodobné. Pravděpodobnost, že kostky z Tuskánie jsou typu A, je podle Izbického 96,5 %, podle W. Brandensteina a Pfiffiga 98,9 %.

Zkoumání ukázalo, že jediné řešení číslovek 1—6, které vyhovuje dosavadním jistým výsledkům etruskologického bádání v této oblasti a splňuje nejlépe i další skutečnosti, které tu etruskologové předpokládají, je řešení A. Torpa z r. 1902. Zároveň se také stalo zřejmým, které nejnnutnější předpoklady je třeba dokázat, aby toto řešení platilo naprosto bezpečně. Důležité je rov-

něž i to, že stanovený program počítá s určitou rezervou (č. 22—25). Bude tedy možno učinit jeho součástí i další fakta o etruských číslovkách 1—6, která budou objevena v budoucnosti.

B. Mouchová

POZNÁMKY

¹⁾ Podle zprávy: A. J. Pfiffig und H. Izbicki: *Die etruskischen Zahlwörter von eins bis sechs*; Bericht über die Behandlung des Problems mit Hilfe einer elektronischen Datenverarbeitungsmaschine, Wien 1965.

²⁾ *SE* 30, 1962, str. 290—293. *SE* 32, 1964, str. 121 n.

RÉSUMÉ

Eine definitive Lösung des Problems der etruskischen Zahlwörter von 1 - 6?

Kurzer Bericht über die Behandlung des Problems der etruskischen Zahlwörter von eins bis sechs mit Hilfe einer elektronischen Datenverarbeitungsmaschine. Nach A. J. Pfiffig und H. Izbicki: *Die etruskischen Zahlwörter von eins bis sechs*, Wien 1965.

Succotrinus — citrinus

V Indickém oceánu leží ostrov Sokotra, od jehož názvu je odvozeno adjektivum *Succotrinus*, znamenající 'sokotranský, pocházející z ostrova Sokotry'. S tímto slovem se setkáváme poměrně často ve středověkých latinských textech botanického nebo lékařského obsahu. Označuje se jím jeden z nejčastěji uváděných druhů aloe, léčivé šťávy, získávané z listů některých druhů rostliny téhož jména. Osudy tohoto slova nejsou nezajímavé, a proto jim věnujeme tuto poznámku.¹⁾ Doklady, uváděné z rukopisů, chovaných v pražských knihovnách,²⁾ jsou čerpány z materiálu pro připravovaný Slovník středověké latiny v zemích bývalé České koruny. Jde převážnou většinou o bohemikální rukopisy z 15. století. Obraz vývoje tohoto slova, který zachycují, náleží však do starší doby. Dosvědčují to publikované doklady, uvedené např. v německém slovníku středověké latiny (*Mittellateinisches Wörterbuch*, dále jen MW, I, str. 418, ř. 44—45) z pramenů 8.—12. stol. a v *Archivu Latinitatis medii aevi*, dále jen ALMA, 25, 1955, str. 12, z r. 1227.

Středověké lékařské a přírodovědné texty uvádějí obvykle tyto druhy aloe: *Succotrinum*, (*h*)*epaticum*, popř. *caballinum*. Zatímco forma adjektiva, označujícího druhý a třetí druh, zůstává nezměněna, projevuje se v adjektivu, označujícím první druh, značná pestrost tvarů. Tato variabilita nasvědčuje tomu, že středověcí autoři přestali asi brzy spojovat adjektivum *Succotrinus* se jménem vzdáleného ostrůvku Sokotry. Jeho původní tvar je doložen v naprosté menšině případů. Setkáváme se s ním např. v MW I. c. v prameni z 2. pol. 12. stol., z našich rukopisů jej uvádí text UK VIII C 8 f. 62 vb, jednak v podobě *Succotrinum* (aloe), jednak *Succotrinum*. Původní podobě slova se blíží i tvar doložený v rukopise UK I G 23 f. 99v: *Sucur(r)inum*. Záhy se však, jak se zdá, vytvořila představa, že pojmenování jednoho z druhů hojně užívaného léčiva je odvozeno jen od jeho barvy, nikoliv od místa původu. V trojici adjektiv, označujících druhy aloe, se místo adjektiva *Succotrinus* objevuje adjektivum *citrinus*,

jímž se označovala ve středověké latině žlutá až oranžová barva. Uvádí je již nejstarší doklad, citovaný v MW. Také v našich rukopisech je adjektivum *citrinus* jako označení druhu aloe hojně doloženo. Jako příklad lze uvést musejní rukopis II F 2, známý pod názvem kodex vodňanský, f. 34 bis r, 35va, 35vb. Je ovšem možné, že bylo světlejší sokotranské aloe označováno tímto adjektivem nejprve souběžně s označením zeměpisným, než označení podle barvy vlivem hláskové podobnosti obou slov a působením neporozumění významu adjektiva *Succotrinus* převládlo. Kontaminací adjektiva *Succotrinus* s adjektivem *citrinus* vznikla přechodná, velmi často doložená forma *cicotrinus*. Tento tvar čteme např. ve zmíněném dokladu, který uvádí ALMA. Rovněž v našich rukopisech je tato forma velmi častá, např. UK V E 24 f. 53v: *Triples est aloe, scilicet epaticum, caballinum et cicotrinum* nebo UK VIII H 34 f. 98ra: *aloe epaticum, aloe caballinum, aloe cycotrinum(!)*. Forma *cicotrinus* však už nebyla spojována se jménem ostrova Sokotry, nýbrž s adjektivem *citrinus*, jak dosvědčuje např. text rukopisu UK IV F 5 f. 50v: *optimum autem aloen (!) cicotrinum, discernitur sic ex citrino colore aut ruffo... epaticum autem colori epatis assimilatur... caballinum autem nigrum, obscurum est*. Ojedinelé je užití adjektiva *subcitrinus*, užívaného ve středověké latině pro vyjádření odstínu žluté barvy, v kapitulním rukopise O XIV f. 149ra: *aloes tria sunt genera: subcitrinum, eppaticum, caballinum*. Bylo by snad možno je vysvětlit snahou autora textu „emendovat“ slovo *Succotrinus*, které mu nebylo srozumitelné.

S původním zněním a správným výkladem adjektiva *Succotrinus* se setkáváme v přírodovědných textech humanistického období. Nacházíme je v Hájkově českém zpracování proslulého Matthioliho herbáře, vydaném r. 1562, f. 195 v³) i v díle Adama Zalužanského *Methodi herbariae libri tres* z r. 1592, v němž je označení *aloe Succotrinum* vysvětleno: *ab insula Succotora nomen habet*.⁴) Avšak i v tomto období lákalo nezvyklé adjektivum *Succotrinus* k etymologickým hříčkám, jak dokládá jeho znění, uvedené v pozdějším českém zpracování Matthioliho herbáře z r. 1596,

kteří pořídil na základě německého přepracování Jáchyma Cameraria Adam Huber z Rizmpachu. Zde (f. 230v) je sokotranské aloe pojmenováno *Succocitrium* připodobněním k latinskému substantivu *suc(c)us* a středolatinškému adjektivu *citrinus*.

Označení sokotranské aloe se udrželo až do nové doby. Málokdo si jistě uvědomuje starobylý původ tohoto názvu, na jehož vývoj jsme v krátkosti upozornili.

D. Martinková

POZNÁMKY

¹) Za podnět k jejímu uveřejnění děkuji prof. B. Rybovi.

²) Bylo použito rukopisů Státní knihovny ČSSR v Praze (označované zkratkou UK), Národního musea v Praze a knihovny metropolitní kapituly pražské.

³) Použila jsem tisku UK 54 B 3.

⁴) Ed. K. Pejml, Pragae 1940, str. 117.

⁵) Použito tisku UK 54 A 1.

RÉSUMÉ

Succotrinus - citrinus

Codicum manu scriptorum saeculi XV testimoniis, quae ex materia usui Lexici mediae Latinitatis Bohemorum parata hauriuntur, adhibitis varietates adiectivorum ‚Succotrinus‘ et ‚citrinus‘ describuntur. Quibus adiectivis diversa genera aloes a medii aevi medicis signata sunt.

M. Jana ml. z Gryllova modlitba za štěstí manželské

Oddělení rukopisů a starých tisků Státní knihovny ČSSR se podařilo získat dobře zachovaný exemplář Historického kalendáře M. Prokopa Lupáče z Hlaváčova, který vyšel v Praze r. 1584, z knihovny rakovnického rodáka Pavla Grylla z Gryllova.¹⁾ Tisk je v celokožené vazbě původně asi bílé barvy. Desky jsou zdobeny stylizovaným rostlinným ornamentem v slepotisku. Na přední desce je supralibros + P + A + G + (Paulus a Gryllova), na poslední stránce je vytištěn Pavlův znak. Je to kartuš ovinutá vavřínovým věncem, nad nímž je stuha s heslem „PER GRAVIA AD GAVDIA“, jehož začáteční písmena dávají Gryllovo jméno. Na kartuši je původní Gryllovský znak — na meč nabodené srdce, z něhož vyrůstá kříž. Nad kartuší je kolčí helm s příkrývadly a klenotem se srdcem a křížem mezi dvěma rohy. Po stranách klenotu jsou začáteční písmena Pavlova jména *PG AG* (Paulus Gryllus a Gryllova).²⁾ Kniha se pravděpodobně po jeho smrti r. 1596 dostala do vlastnictví jeho staršího bratra M. Jana mladšího z Gryllova. Tomuto humanistickému básníku sloužil kalendář jako rodinná kronika, tak jako jinde se jí stávala bible nebo modlitební kniha. Jan Gryllus zemřel záhy (r. 1599), odkázav svou knihovnu bratru Matyáši.³⁾ Teprve po smrti tohoto žateckého písaře 2. září 1611 stal se asi Lupáčův kalendář vlastnictvím rakovnického učitele Jana Lykaona Klatovského,⁴⁾ který sem rovněž zapisoval paměťhodné rodinné události až do r. 1629.

Z Gryllových zápisů se zde dochovaly dva — oba latinské⁵⁾ — z nichž zvláště první z r. 1596, psaný na volném místě za historickými záznamy k 19. květnu, má nezvyklý půvab. Básník se tu při příležitosti své svatby s Ludmilou, vdovou po Šimonu Rejčkovi, modlí v šesti elegických distichích za vlastní manželské štěstí:

Qui quondam miseris donaras vina maritis,
Fac nostro faveas, rex homodive, toro.
Sanctus amor, sincerus amor nos inter abundet,
Sit vita pietas, corde sit alma fides.
Repprime, quae Stygio prognata parente recentem
In thalamum invidiae semina miscet, Eryn(!).
Tobiadae ut quondam thalamo sacer astitit ales,
Et nobis pellens Eumenidum omne genus.
Si qua tamen fuerint, ut erunt, adversa fideli
Mente tua adiuti, Christe, feramus ope

Te duce sic nobis feliciter omnia cedent.
Dulce tibi nobis vivere, dulce mori.⁶⁾

V básni se mísí antické pojmy se starozákonními a křesťanskými myšlenkami v půvabný výtvar nadaného českého humanisty. V prvním verši se zmiňuje básník o zázraku v Káni Galilejské. Eris, sestra Martova a podle Hésioda dcera Noci, je zde nazývána dcerou styžského otce, tj. zplozenkyní pekla. V sedmém verši je miněno vyprávění z apokryfní knihy Tobiášovy ze Starého zákona, evangelíky neuznávané.⁷⁾ Biblický příběh opět střídá prosba o zapuzení Litic (Eumenoven) s Gryllovou oddanou vírou v Krista. K modlitbě je připojeno jedno elegické distichon s chronogramem:

Anno:

GrILLInIs noVies bIs fVgIt aMorIbVs ortVs

IVnIVs: has ChrIstVs ConseCret Ipse faCes. Amen.⁸⁾

Den a měsíc (18. červen) odpovídá pravdě. Součet velkých liter však dává 1546. Chronogram se Gryllovi nezdařil.

Chronogramem, rovněž elegickým distichem, končí i druhý Gryllův záznam psaný tentokrátě prózou na konci událostí 1. června o narození dcery Anny:

IVnII erant qVeIs ANNA Mea spes

Vna, KaLenDae

Nata patrI sVpero VIVat et oro

sVo.⁹⁾

Ani zde součet 1591 neodpovídá skutečnosti. Jan z Gryllova, narozený r. 1568, se stal bakalářem r. 1591 a mistrem r. 1593. Do té doby se nesměl oženit a nemohl se ženit ani jako rektor žatecké školy. Sňatek slavil až r. 1596 a již po 3 letech r. 1599 zemřel.¹⁰⁾ Dcera Anna se proto narodila nejdříve asi r. 1597.

Jak již bylo řečeno, náležel Lupáčův Kalendář též Janu Lykaonovi. Kdežto Gryll psal latinsky, jsou zápisy Lykaonovy české.

K 16. říjnu 1611 si poznamenal Lykaon stručně „smlouvy svatební“. Obsáhlejší je jeho zápis z 19. října 1611 o svatbě se Zuzanou, dcerou po Václavu Cypriánovic. Zde jsou mezi svatebčany jmenováni všichni učitelé rakovnické školy. Časově následuje zápis z 3. května 1612 o dělení statku po tchánovi a pak již následují zápisy nešťastného otce o narození dítek a jejich smrti: 8. X. 1612 se mu narodil syn Jan († 14. IV. 1618), 30. VII. 1614 Daniel († 4. IX. 1625 na mor), 18. XI. 1616 syn Mikuláš († 31. VIII. 1625 na mor), 6. II. 1619 dcera Dorota († v noci na 15. 11. 1619),

12. XI. 1624 dcera Kateřina, 29. XII. 1629 dcera Dorota a 27. X. 1626 syn Šimon. Šimon zemřel 8. X. 1648 a tento zápis je psán jinou rukou. Mimo tyto rodinné záznamy zapsal si sem Lykaon ještě zprávu o suchu a hladomoru r. 1616.

Tisk je pěknou památkou na rakovnické humanisty na přelomu XVI. a XVII. století.

K. Beránek

POZNÁMKY

¹⁾ *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum ex recognitis veterum annalium monumentis erutum auctore M. Procopio Lupacio Hlawaczowaeo Pragensi* (Pragae 1584), sign. UK: 4 B 823.

²⁾ R. 1612 povolil totiž císař Matyáš Kryštofu Martinovic psáti se Gryll z Gryllova a upravil mu Gryllovský erb tak, že na štítě přibyla ruka držící meč, na němž je nabodeno srdce. Viz *ČDK*: IV D 1 Gryll z Gryllova.

³⁾ O Gryllech z Gryllova viz František Levý, *Dějiny král. města Rakovníka* (V Rakovníku 1896), str. 198—200.

⁴⁾ O něm viz ibidem str. 368.

⁵⁾ Zápis na straně před 11. VIII. je začerněn.

⁶⁾ Králi Bože — člověče, který jsi kdys daroval ubohým manželům vína, buď přízniv našemu manželství. Ať je mezi námi dostatek svaté a opravdové lásky. Ať je náš život zbožný a v srdci plodná víra. Potlač Eris zplozenou peklem, která zaseje do nového manželství sémě nenávisti. Jako kdysi pomohl sňatku Tobiášova syna svatý anděl, pomoz i nám zaháněje veškeren rod Eumenoven. Kdyby se přece přihodily nějaké nehody, jak bude, poneseš je s věrnou myslí s Tvou pomocí, Kriste. Za Tvého vedení tak nám vše dobře dopadne. Pro Tebe je milo žít, milo umřít.

⁷⁾ Joan. 2, Tob. 7.

⁸⁾ Osmnáctkrát vzešel červen v Gryllovské lásce. Ať Kristus sám posvěti tyto (svatební) pochodně.

⁹⁾ Bylo 1. června, kdy se narodila Anna, jediná má naděje. Ať žije pro otce na výsostech a prosím i pro svého.

¹⁰⁾ Viz pozn. 3.

RÉSUMÉ

De M. Ioannis minoris Grylli a Gryllova epithalamio proprio

Bibliotheca Publica Pragae Procopii Lupacii Kalendario historico e libris quondam Pauli a Gryllova ineunte anno ampliata est. Quem librum Paulo mortuo possessores posteriores frater eius Ioannes minor Gryllus a Gryllova Ioannesque Lycaon Raconae ludi magister prosapiarum suarum memoriis adimplebant.

Propemptikon na cestu do Polska z r. 1608

V konvolutu oponické knihovny (sign. Zay 782), spravované Maticí slovenskou, je pod č. 33 příležitostný sborník, tištěný v Praze r. 1608, obsahující blahopřání třinácti přátel Kašparu Ambrosiovi z Hoštky na cestu do Polska. Jde o tisk dosud neznámý, který umožňuje rozšíření bibliografických a životopisných informací o Ambrosiovi, podaných v Rukověti humanistického básnictví 1, Praha 1966, str. 82n, i o 13 přispěvatelích, jejichž jména aspoň zčásti uvedeme. Sborník je zajímavý i jako doklad tohoto druhu příležitostné tvorby, která je ve srovnání s ostatními druhy, zejména genethliaky, epithalamii, epicedii, nepoměrně vzácnější.

Kašpar Ambrosius řídil jako bakalář (této hodnosti dosáhl 21. 6. 1605) školu v Berouně, nedlouho po dosažení magisterského gradu (17. 8. 1606) přední pražskou latinskou školu u sv. Jindřicha. Odtud byl povolán r. 1608 do Polska za soukromého učitele v rodině Stanislava Stadnického.

Bibliografické údaje o Ambrosiovi se podařilo v průběhu minulých let rozšířit více než dvojnásobně. Truhlářova Rukověť z r. 1908 zná jeden Ambrosiův samostatný spis a 11 příspěvků, Rukověť z r. 1966 uvádí tři samostatné spisy a 24 příspěvky. Za nejcennější je možno považovat objev Ambrosiova veršovaného zpracování proslulého spisu Iusta Lipsia *De constantia*. K tomu přistupuje nyní neméně významný nález propemptik, určených Ambrosiovi.

Tisk o 8 listech má tento titul: *Propemptica clarissimo et doctis viro dn. M. Casparo Ambrosio Hossticeno Bohemo, Praga in Poloniam ad illustrissimi et generosissimi dn. dn. Stanislai Stadniczky comitis de Zmigrod, domini in Lancuth, capitanei Zygvultensis, filium Vladislavum informandum vocato. 24. Martii 1608. Pragae typis Pauli Sessii.*

Úvodní řeckou báseň napsal M. Jan Campanus:

*Πλαγκτοσύνη κακόν ἐστι κακῶν χαλεπώτατον ἄλλον
ἀλλ' ἀγαθὴ τοῖσιν χρῆσις ἔνεστι κακῶ.
Πλαγκτοσύνη πάντων εὖ μῆδεα οἶδεν Ὀδυσσεύς,
τῇ γὰρ εὖ φρονέων καὶ πολίπορθος ἔφην.
Τοῖος ταῖς Μούσαις Ὀδυσσεὺς καὶ πατριδί γαίῃ
γίγνεσθαι φιλέει Κάσπαρ ὁ Ἀμβρόσιος.
Τοῦνεκα δὴ πολλῶν εἶδειν θέλει ἦθεα λαῶν
ἄστεα τ' αἰχμητῆς ὄσσα Πόλωνος ἔχει.*

Αἰνῶ τὸν θυμὸν Μουσῶν θεράπωντος ἀγαυοῦ
εὐχόμενος μακρῆ ὄψιον ἐνκτὸν ὁδῶ.

Základní motiv, který dal Campanus sborníku svými úvodními verši o obtížích cestování, vyvážených poznáním cizích krajín a jiného způsobu života, se ozývá také v básních některých dalších přispěvatelů.

Za Campanovým příspěvkem je otištěn doporučující dopis, který vydali Ambrosiovi na cestu mistři pražské university. Jeho znění nebylo před objevením sborníku zcela neznámé. Koncept listu je totiž dochován také rukopisně (Praha, arch. Univ. Karlovy, Oec B 18, fol. 432a—433b). Zmínka o Bohuslavovi Hasištejnském z Lobkovic a o Matouši Aurogallovi nebylo však v novodobém bádání o těchto humanistech náležitě využito. Otiskneme zde aspoň úvodní část dopisu, která se týká Hasištejnského:

Nullam fuisse gentem tam feram barbaramque, quae peregrinationum fructum ignorarit, confitendum est, cum ex media Scythia Arcesilas et alii cultioris vitae studio Athenas usque peregrinati legantur, ut nemo mirari debeat in gente nostra Marti olim impensius dedita, qui arti favere eiusque causa peregrinari velint, non deesse; in quibus vel principem locum obtinuit Bohuslaus Hassissteinus liber baro de Lobkovicz, cuius peregrinationibus et monumentis non haec nostra Europa tantum, sed Asia etiam et Africa (sic) illustrata est atque celebrata. Atque id fortasse in heroe nervis rerum gerendarum minime destituto minus mirum possit videri. Verum homines tenues et scholasticos indignante et reclamante ipsorum sorte inviam illam viam superasse et peregrinationis molestias caelesti ingenio fortiter devorasse nulli non mirum debet videri, nisi qui nihil videt.

Tato část listu není otištěna v oddílu *Testimonia* Potučkovy edice Bohuslavových listů, třebaže tam jiné oslavné zmínky toho druhu uvedeny jsou. Uznalý výrok o Hasištejnském a Aurogallovi je dalším dokladem, jak velmi si pozdější generace vážily těchto humanistů, z nichž první nenašel na pražské universitě, bránil se v jeho době úporně humanistickým vlivům, uplatnění ani porozumění pro své snahy a druhý byl při kandidatuře na úřad profesora dokonce odmítnut. Vedle zmíněných vynikajících osobností se mluví v dopise také o Václavu Píseckém, Matyáši Corambovi, Tomáši Hussineciovi, Tadeáši Hájkovi z Hájků, Zikmundu Geleňovi a dalších vědcích a spisovatelích, jimž bylo cestování prostředkem k získání náležitého rozhledu a nezbytnou podmínkou k úspěšné literární a vědecké činnosti.

Za doporučujícím listem čteme příspěvek Jana Václava Cica dy, pastora u sv. Jindřicha, tedy v místě, kde byl Ambrosius správcem školy. Campanovu myšlenku, vyjádřenou řecky, tlumočil latinskými verši Mikuláš Troilus Hagiochoranus:

*Est equidem durum patria procul esse remotum,
sed dulce est, si post surgit honoris opus.*

M. Vavřinec Benedictus z Nedožer komentuje snahu Stadnického získat svému synu dobrého praeceptora Vergiliovými slovy (Aen. I 646) *Omnis in Ascanio cari stat cura parentis*, často v této souvislosti citovanými. (Tento Vergiliův verš se objevuje také v universitních zápisech, týkajících se Jáchyma Ondřeje Schlika a jeho syna Julia, rektora pražské university — Monum. hist. univ. Prag. 3, str. 223 — a u Václava Clementa Žebráckého ve sborníku k promoci 5. 3. 1620 — Rukověť I, str. 325.)

Pozoruhodný je příspěvek M. Prokopa Poemia, který vypravuje pověst o Čechovi a Lechovi, o původu českého a polského národa a zmiňuje se o jejich vzájemných vztazích. V závěru vyslovuje politování, že se mu nedostalo této možnosti poznat polské království.

Významné údaje obsahují verše M. Václava Ripy Staňkovského. Oceňuje Ambrosiovu dosavadní práci a označuje školu u sv. Jindřicha, kterou Ambrosius řídil, za přední mezi pražskými školami:

*... urbis regiae
Pragae scholarum quae caput fuit, tua
industria felix et diligentia.*

Pak nastiňuje program cest mladého Vladislava Stadnického a jeho průvodce Ambrosia:

*Cur hac relicta per vias Poloniam
tot appetas et finibus te Russiae
inferre vis, ut inde adires Gallias
academiasque doctiores Teutonum
plagae; deinde, si visum fiet diis,
remotiolem te inferas in Angliam.*

Mezi dalšími přispěvateli je M. Melichar Colidius ze Solnice, jemuž asi patřil konvolut, v němž se tento tisk — zatím unikátní — dochoval, a M. Pavel Stránský ze Záp, který se zmiňuje, podobně jako Poenius, o příbuznosti polského a českého národa. Jak

známo, našel Stránský sám jako exulant později v této zemi útočiště.

Zprávy, které čerpáme ze sborníku, doplňuje zápis v rukopisu univ. arch. v Praze Oec B 18, fol. 432a: *Per hosce dies illustris et magnificus... Stanislaus Stadniczky, comes de Zmigrod et dominus in Lancuth, capitaneus Zygvultensis, legatum suum Pragae habuit, qui missus in Bohemiam plenaria potestate certa mercede praepceptorem suo filiolo conduxit, cui datae sunt eiusmodi commendaticiae.* Časový údaj *Per hosce dies* se týká druhé poloviny března 1608. Doporučující list, zapsaný v tomto rukopisu, je datován stejně jako tištěný sborník dne 24. 3. 1608.

O Ambrosiově odchodu z Čech do Polska a o jeho dalším cestovním programu jsme díky nově nalezenému sborníku dobře informováni. Méně dobře známe Ambrosiovy osudy v cizině. Víme, že žil ještě r. 1613 (Rukověť 1, str. 82). Tuto časovou mezeru se sotva podaří překlenout bez přihlédnutí k zahraničním pramenům.

Sborník je důležitým svědectvím o literární činnosti okruhu humanistů, soustředěných kolem pražské university. Vyjadřuje prozřavé a osvědčené stanovisko profesorů a význačných absolventů Karlova vysokého učení k cestám do ciziny jakožto prostředku k získání širšího rozhledu a důkladnějšího vzdělání.

Za upozornění na konvolut, v němž jsem našel propemptika, zpracovaná v tomto článku, děkuji řediteli Lyceální knižnice SAV v Bratislavě Dr. J. Čaplovičovi. O ostatních tiscích tohoto konvolutu, pokud jsou unikátní, se zmíním při jiné příležitosti.

J. Martínek

RÉSUMÉ

De Casparis Ambrosii Hossticeni itinere Polonico
carminibus amicorum celebrato

M. Casparem Ambrosium Hossticenum de ludis Bohemorum Latinis optime meritum esse et Iusti Lipsii *Constantiae* in carmen redactae necnon aliorum versuum dextre compositorum laude et gloria apud cives suos floruisse iam pridem satis constabat. Qui Ambrosius, cum a Stanislao Stadniczki, nobili Polono, praepceptor et peregrinationum comes Vladislao filio certa mercede conductus in Poloniam abiret, unde in alias terras cum puero suae curae credito proficisceretur, tredecim amicorum Bohemorum carminibus salutatus est. Quo carminum propempticorum libello nuperime invento non solum de itineribus, quae Ambrosio tunc peragenda erant (et fortasse ventis obsecundantibus peracta sunt), accuratius docemur, sed etiam, quas opiniones universitatis Carolinae Pragensis magistri alii-que eruditi Bohemi humaniore aevo florentes de peregrinationum fructu et utilitate habuerint, satis clare perspicueque cognoscimus.

K Rochotiově skladbě *Σεισμογραφία inclyti regni Bohemiae*

V Listech filologických 88 (1965), str. 85, byla otištěna předběžná zpráva o nálezu Rochotiovy básnické skladby *Σεισμογραφία inclyti regni Bohemiae*, jejíž podrobnější, i když ne zcela vyčerpávající rozbor podává tento článek. Výše uvedená báseň, známá zatím jen v jediném exempláři, uloženém v Zámecké knihovně na Křivoklátě (sign. XLIV. f 12 přív. 29), si této pozornosti zaslouží především jako zajímavá památka naší latinské časové poezie. Na titulním listu je skladba (10 ff v 8°), vytištěná v Praze u Pavla Sessia¹⁾, věnována *camerae augustissimo senatui, perillustri dn.dn. praesidenti, d.d. magno regni cancellario, generosis ac strenuis equitibus, nobiliss. ... Sacrae Regiae Maiestatis consiliariis, camerariis ac assessoribus, dnis fautoribus et patronis clementissimis, ... gratitudinis ergo loco antidori.* Tato formulace sice sama o sobě nevylučuje, že Rochotius stál v nějakém bližším poměru k zemským úředníkům a že jim byl snad i zavázán²⁾, ale řada jiných obdobných humanistických dedikací nedoporučuje vyvozovat odtud závěry, které by náš spis stavěly příliš daleko mimo obvyklou tehdy konvenci.

Také úvodní verše svědčí o tom, že náš autor nikde nepřekročil konvenční meze. Popisy přírodních jevů, mezi něž patří i zemětřesení, náležely v naší měšťanské latinské poezii mezi častěji zpracovávanou tematiku. Výklady, vydávající tyto úkazy za znamení, varující před božím hněvem, bývaly časté. U nás kladl na takové interpretace podle Melanchthonova vzoru zvláštní důraz například Petr Codicillus³⁾. Tato orientace, která novodobý zájem o přírodní úkazy, projevující se jejich podrobným a pokud možno i přesným popisem, spojovala s iracionálním výkladem, byla v naší pozdější latinské poezii běžná.⁴⁾ Výklad, s kterým se setkáváme v úvodu Rochotiovy Seismografie,⁵⁾ se od této konvence neodchyluje. Také námět sám o sobě není nikterak originální, a to ani v naší domácí humanistické literatuře. Stačí, když — bez nároků na úplnost — připomeneme, že je u nás zbásnil r. 1581 Václav Dasyppus,⁶⁾ po deseti letech Adam Rosacius,⁷⁾ později znovu Jakub Acanthis a Jan Campanus.⁸⁾ Šlo o námět, který tvořil nejen předmět básnického zpracování, nýbrž často i universitních disputací. Tak na příklad na lipské universitě o něm disputoval 29. dubna 1592 M. Christ. Heiligmeier.⁹⁾ Na pražské universitě se tako-

véto přírodovědné disputace rozšířily asi o dvacet let později zásluhou Rochotiova přítele M. Daniela Basilia z Deutschenberku.¹⁰⁾ Půda tu pro ně byla ovšem připravena již dříve činností Bacháčkovou, Hubrovou a po filosofické stránce i Chorinovou.¹¹⁾

Obsahem se dělí Rochotiova Seismografia na tři části. V části první (fol. A 2a — A 4a), která má 138 hexametřů, je obsažen úvod a výklad o příčinách zemětřesení. V části druhé (fol. A 4a — B 2b, 186 hexametřů) se Rochotius zcela přiklání k tradičnímu tehdy názoru, jako by zemětřesení bylo třeba pokládat za zvláště vážnou boží výstrahu, která bývá předzvěstí budoucích neštěstí a společenských převratů, a pro tento názor uvádí mnoho dokladů od antiky až po svou současnost. Politickými událostmi v Čechách mezi Rudolfovým majestátem a stavovským povstáním se Rochotius zabývá v nejdělsí (259 hexametřů) části třetí (fol. B 2b až C 2b).

Dříve než se věnujeme vlastnímu rozboru Seismografie, je třeba zmínit se alespoň stručně o době jejího vzniku. Tisk sám vyšel bez jakéhokoli bližšího chronologického údaje. Jen označení tiskáře na titulním listu (*Praque typis Pauli Sessii, typographi academici*) naznačuje, že k vydání došlo před listopadem 1622, kdy byla Karlova universita zrušena a spojena s universitou jezuitskou.¹²⁾ Rochotius sám mluví v úvodních verších (fol. A 2a) o tom, že se věnuje básnickému popisu zemětřesení po dřívějších pracích o moru a zlověstné kometě.¹³⁾ Naráží tím na své básně *Poematium de peste* a *Ad illustrem... Carolum seniore... a Zierotina... Xenia*, z nichž první vyšla r. 1614, druhá r. 1617. Ještě přesnější určení nám dovoluje Rochotiova zmínka o řádění císařských vojsk v Čechách a o obecném neúspěchu stavovského povstání, který našemu autorovi vnuká úvahu o zradě (fol. B 2b):

*Dampir in arma ruit, percastat cladibus urbes,
Baeme, tuos (!), vastando urendoque omnia late
depopulat magnas regni usque ferociter oras.
Omnia nos contra quasi coniurata feruntur...*

Takovéto názory se sice ojediněle vyskytovaly již r. 1618,¹⁴⁾ ale k jejich plnějšmu rozvinutí a prohloubení došlo až v druhé polovině roku 1619; pramenily ze sporů a vzájemných obviňování mezi stavovskými generály.¹⁵⁾ Pravděpodobně tedy Seismografia byla napsána koncem roku 1619 nebo počátkem roku 1620,¹⁶⁾ kdy byla také vydána. Tuto chronologii podporuje ta okolnost, že se Rocho-

tius nezmiňuje o pozdějších událostech, z nichž zvláště porážku bělohorskou 8. listopadu 1620 a staroměstskou exekuci z 21. června 1621 by sotva ponechal bez povšimnutí. Jít ještě o rok dále a počítat s tím, že naše báseň byla napsána v lednu 1621, nedoporučují zase důvody vnitřní: po bitvě bělohorské by sotva vyšla s označením tiskáře báseň, v které se otevřeně a přímo jmenovitě útočilo proti tak vysoko postaveným stoupcům Ferdinanda II., jako byl Jaroslav z Martinic.¹⁷⁾ Naproti tomu by vzhledem k této posledně uvedené okolnosti nebylo nemožné uvažovat o tom, že náš spis vznikl již počátkem roku 1619. Tento předpoklad je sice sám o sobě také dobře možný, ale přece jen se zdá být z důvodů vnitřních méně pravděpodobný: koncem roku 1618 nebylo ještě stavovské povstání v tak kritické situaci jako o dvanáct měsíců později, kdy vnitřní obtíže stavovské vlády zhoršila i váha silné katolické koalice, která začala Ferdinanda II. soustavně podporovat.

Podrobný rozbor Rochotiovy Seismografie by rozsahem překročil možnosti tohoto časopisu. Omezujeme se zde proto pouze na několik zásadnějších otázek, které přispívají k celkové charakteristice této skladby.

Úvodní část Rochotiovy básně nemá jednotnou koncepci. Počáteční verše, v kterých náš autor připisuje zemětřesení vyšší smysl a interpretuje je jako výraz božího hněvu a jako výzvu k mravní nápravě, stojí v rozporu s poměrně rozsáhlým výkladem (fol. A 3a — A 4a), v němž se racionálně zkoumají příčiny, pro které zemětřesení vzniká. V tomto úseku se Rochotius opírá o názory antických filosofů,¹⁸⁾ z nichž několikrát jmenuje Aristotela,¹⁹⁾ zná Senekovy *Naturales quaestiones* a častěji užívá jeho formulací;²⁰⁾ podle ohlasů v dalším textu znal jistě i výklady, které o této otázce podával Plinius starší.²¹⁾ V několika případech by bylo možno počítat i se závislostí na pseudo-vergiliovské *Aetně*,²²⁾ kdybychom nevěděli o známé příbuznosti mezi textem *Aetny* a textem šesté knihy Senekových *Naturales quaestiones*. Jestliže se všemi těmito prameny Rochotiovy výklady nevymykají z tradiční výzbroje tehdejších universitních disputací, překvapí nás na první pohled poměrně časté užití Lucretiova eposu *De rerum natura*, a to tím spíše, že nejde jen o ohlasy slovní, jaké byly v humanistickém básnictví běžné už od 15. století,²³⁾ nýbrž i o převzetí delších pasáží. Tak na příklad Rochotius uvádí jednu z příčin, která může vést k zemětřesení, takto (A 3a — b):

1 *Pars quoque sub tergo terrai flumina tecta
asserit ingentes conciri exinde tremores*

*tum puta; ubi magnas in aquae vastasque lacunar
gleba vetustate e terra provolvitur ingens,
5 ut iactetur aquae fluctu quoque terra vacillans:
ut vas in terra non quit constare, nisi humor
destitit in dubio fluctu iactarier intus.*

Jde o text, v kterém se až na několik málo slovních změn v prvním a třetím citovaném verši²⁴⁾ opakují slova Lucretiova VI 552—556. Vzhledem k tomu, že v třetím verši píše Rochotius *...magnas in aquae*, můžeme vyslovit názor, že převzal text z vydání francouzského humanisty D. Lambina.²⁵⁾ Kdežto výše uvedené Lucretiovy verše citoval Rochotius jako doklad o jednom z existujících názorů (*pars — scil. doctorum — ...asserit*), přiklání se dále k lucretiovskému výkladu (srov. Lucretius VI 557nn) o tom, že zemětřesení způsobuje vítr, který vnikne do útrob zemských (fol. A3b):

*...a vera minime ratione vagari
hoc reor: in causa ventorum vim esse tremoris.*

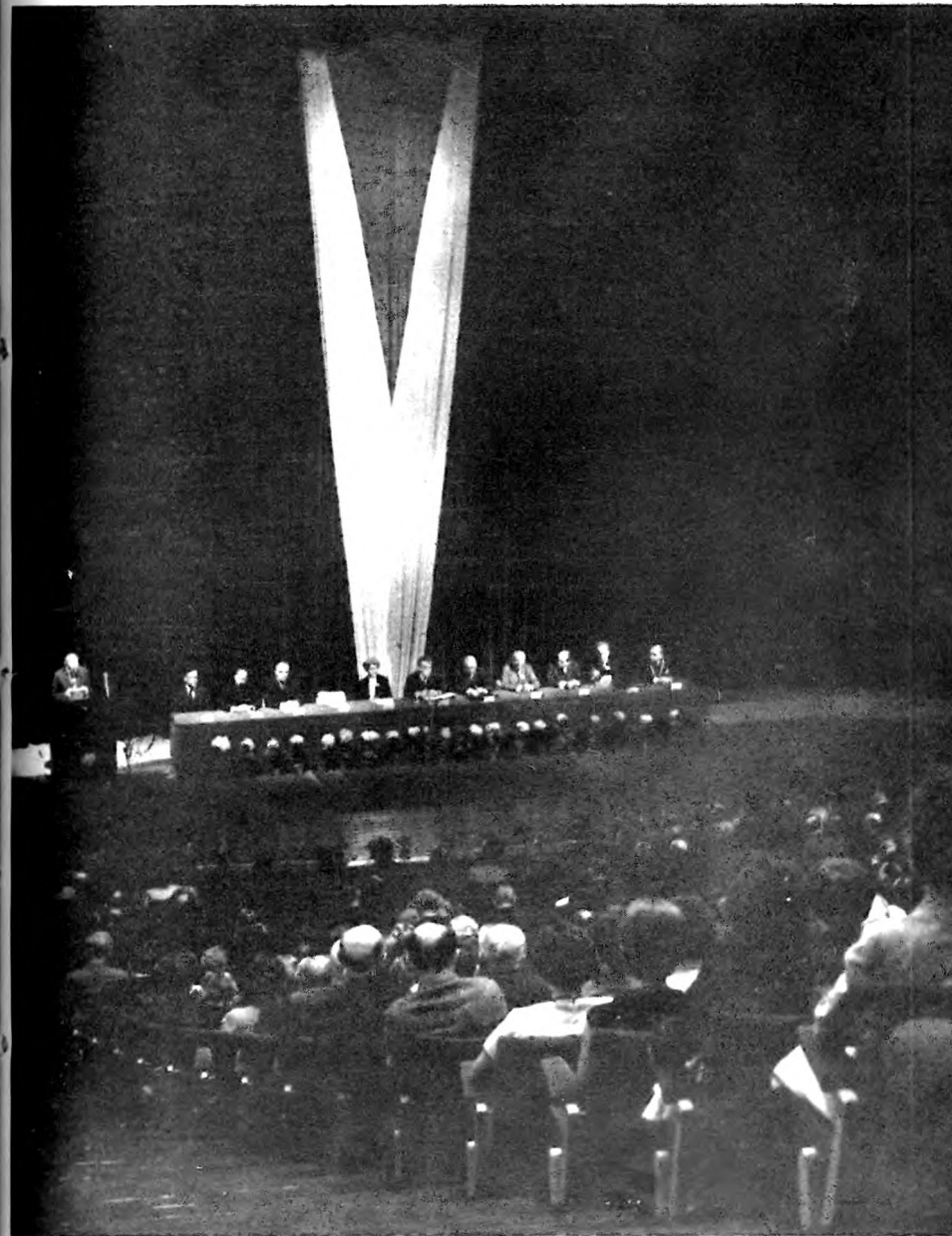
Zde však nastává zlom. Hned v následujícím verši se Rochotius omlouvá — snad proto, že se svým názorem nebezpečně přiblížil právě Lucretiovi:²⁶⁾

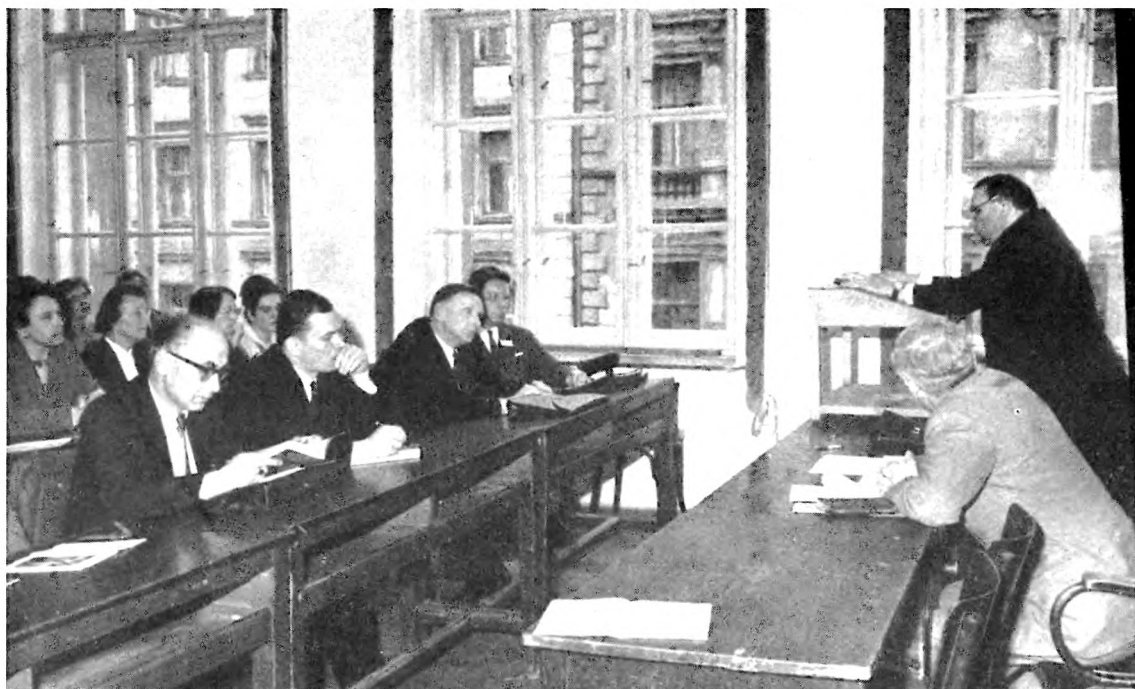
Non tamen hic primos motus excludo Tonantis.

Ale přesto se o několik veršů dále znovu k Lucretiovi vrací a čerpá z něho:²⁷⁾

*Dum vero subito terrae extra maxima venas
exagitata foras erumpit vis, simul arctam
diffidens terram, magnum concinnat hiatum.*

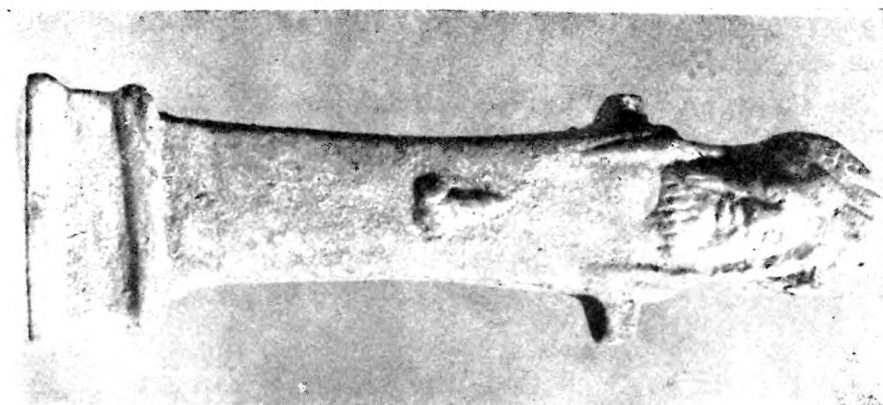
Jak svědčí těchto několik ukázek, napodobil Rochotius Lucretia dost povrchně a krotce; omezil se spíše na převzetí celých veršů, než aby pronikl do jeho myšlenkového odkazu. Ten byl ostatně v příkrém rozporu s druhou částí Seismografie, v níž se náš básník zcela přiklonil k tradičnímu tehdy názoru na zemětřesení jako na předzvěst budoucí pohromy. Dokazuje jej historickými příklady, čerpanými již z dějin římských a dovedenými až do současné doby. Nepřekvapuje nás ani příliš, že je zcela nekritický v svých výkladech.²⁸⁾ To byl ostatně v jeho době zjev běžný a jako básník si Rochotius sotva mohl dovolit při spěchu, s nímž byla asi Seismografia zpracována, důkladnější historická studia. Zaráží nás však, že závislost na pramenech je až otrocká a že dispozice při

Z pedagogického kolokvia (foto Jiří Plechatý)

K ústupu N. Nordkora

Σεισμογραφία

**INCLYTIRE
GNI BOEMIAE CAMERÆ
AUGUSTISSIMO SENATUI,
PER ILLUSTRIS DN. DN. PRÆSIDENTI
D.D. MAGNO REGNI CANCELLARIO; GENE-
ROFIS ac strenuis Equitibus, Nobilib; am-
plis; & Claris; Viris Sacræ Regiæ Majesta-
tis Consiliarijs, Camerarijs, ac Afsessoribus
DNIS. fautoribus & Patronis clemen-
tissimis, clementibus & debita**

observantia
honorandis:
gratitudinis
ergo loco Antidori
dicata

*M. Andrea Rochotio à Rochicz-
pergá, Civis Chrudimensis.*

*PRAGÆ, Typis Pauli Sessij, Typographi
Academici.*

jejich zpracování je docela náhodná. Chronologie je v tomto zdánlivě historickém odstavci odsunuta zcela na vedlejší kolej.²⁹⁾ Vskutku také vedlejší byla, neboť citované doklady nemají v Rochotiově textu jiný smysl, než měla středověká exempla. Tendence zapůsobit na čtenářovy city je příliš průhledná, než abychom zde hledali záměry hlubší.

Vzrušená dikce a zaujetí až vášnivé se stupňuje ve třetí části Seismografie, v které náš autor komentuje české události prvních dvou desetiletí 17. století, události, které sám prožil a které nakonec vyústily v stavovské povstání. Jeho důsledky — podobně jako jiní vrstevníci — Rochotius počátkem roku 1620 arci ještě nemohl tušit. Zato se mohl pokusit o vylíčení příčin, které k tomuto vývoji vedly. Této příležitosti Rochotius skutečně užil, a tak poslední část Seismografie se mu přímo pod rukama změnila v obsáhlé pojednání o otázce odpovědnosti a viny za českou válku. Již prudké zaujetí, s kterým je napsáno, svědčí o tom, že vzniklo v pohnuté době. Rochotius hájí české povstání jako nutnou sebeobranu, k níž musila sáhnout stavovská vláda, představující skutečné Čechy, kteří vedli dlouhý a vyčerpávající zápas s odrodilci. Počinání zrádců bylo sice na čas přerušeno Rudolfovým majestátem, ale později se rozmohlo ještě více. Přední z nich, Jaroslav z Martinič, vycvičil v svém umění beztrestně mnoho následovníků.³⁰⁾ Teprve pražská defenestrace r. 1618 odstranila pohanu, kterou musilo České království dlouho snášet.³¹⁾ Tato argumentace, která odůvodňuje české povstání jako sebeobranu, byla oficiální verzí, opírající se o obě stavovské apologie a navazující na obdobné argumenty Budovcovy na „dlouhém“ sněmu r. 1609. Také tam mířil tehdy hlavní útok proti odrodilým Čechům, kteří zrazují krále a vlast.³²⁾ Rochotiova argumentace není tedy v Seismografii nová. Je však naplněna vnitřním napětím, které básníka vede k užití gradací (častá asyndeta), metafor a jiných básnických prostředků. V neposlední řadě mezi ně patří i alegorie, obsažená již v titulu — zemětřesení v Hradeckém kraji, o němž je řeč na počátku skladby (fol. A 2a), dostává v její závěrečné části daleko hlubší, politický smysl. Drsná, místy až naturalisticky syrová líčení³³⁾ svědčí o tom, že se naše báseň hlásí k barokní poezii. Dikce je vzrušená, někde až chaotická — zjitřené city trhají autoru věty, které se leckdy spíše než logickým celkům blíží vzrušeným výkřikům, tvořícím těžko pochopitelné anakoluty. Také jazyk, na první pohled nestylová směs, obsahující prvky archaické, klasické, ale i polklasické a pozdní latiny³⁴⁾ a nevyhýbající se ani neologismům, odpo-

Tab. I Titulní list Rochotiovy Seismografie
(Foto F. Pětivoký, fotolaboratoř ČSAV)

vidá Rochotiovu projev. Přesto řadíme Seismografii na přední místo mezi naší časovou poezií, především proto, že jde o skladbu, v které se zrealdí skutečné city jejího autora, ať už výrazové prostředky — snad i pro časovou tiseň — jsou jakkoli nevyrovnané.

J. Hejnic

POZNÁMKY

¹⁾ Rok vydání není na titulním listu uveden, je však pravděpodobné, že musíme počítat s rokem 1620, srov. níže str. 154 n.

²⁾ Svědčí pro to slova ...*loco antidori* ve výše uvedené dedikační formuli.

³⁾ Srov. *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* (nadále: R), I, Praha 1966, str. 393 n.

⁴⁾ Srov. slova Prokopa Lupáče, *Ephemeris* (1584), k 26. III. 1511: *Aitque Cardanus motu terrae nunciari aut bellum, aut pestem, aut famem, aut seditionem...* Obdobný výklad podává Jan Černovický v úvodu k eposu *De irruptione militis Passaviensis* (1620), srov. R 2, str. 16n. Ze však současně existovaly i výklady jiné, o tom svědčí polemicky zahrnocené verše Petra Fradelia v závěru (fol. E 4a) Basiliova spisu *Soud hvězdářský* (1618, Knihopis 998): *Quae publice semper cinctus docto agmine dixi | ...chasmata quod non sint phantasmata vana nec umbrae, | irati potius quod fera signa Dei. | Signaque, quod signent diversa pericula rerum, | horrificos crepitus, terribiles strepitus... | Haec repeto, haec refero, nostrae haec inculco iuventae, | quae sequitur celeri nil nisi vana pede. | Caelica cui raro cordi sunt corpora: cellae | quae mage quam stellae σφύβωλα puncta notat...*

⁵⁾ Fol. A 2a-b, např. slova: *concussio deinde sequuta | visa graves crepitare minas mortalibus aegris...*

⁶⁾ R 2, str. 32.

⁷⁾ Ve skladbě *Tempestates praecedentis et votum secundorum auspiorum ineuntis anni* z roku 1591.

⁸⁾ O tom R 1, str. 28 (*Genethliacon*, č. 9) a str. 274 (Campanova Σεισμογραφία z roku 1615).

⁹⁾ Leipzig Universitätsarchiv: B 37, ad annum 1592; disputace měla název *De terrae motu*.

¹⁰⁾ Srov. soubor disputací *Physicae transactionis pars prima* z roku 1615 (R 1, str. 171). — Basilius sám disputoval r. 1610 u M. Mikuláše Troila o zemětřesení a svou disputaci vydal tiskem (*Disputatio de terrae motu*, srov. R 1, str. 170).

¹¹⁾ Srov. F. Kavka, *Stručné dějiny university Karlovy*, Praha 1964, str. 119. — Pokud jde o Chorinna, odkazují zde předběžně na svou studii o epikurovsko-lucretiovských ohlasech u našich humanistů, která je připravována k otištění.

¹²⁾ O tom Z. Winter, *Děje vysokých škol pražských*, Praha 1897, str. 213, a F. Kavka, *Stručné dějiny university Karlovy*, Praha 1964, str. 121.

¹³⁾ Fol. A 2a: *Hactenus atra lues... | commemorata chely est, quoque quae tum pone praeivit | flatulenta solo dispersio vecta vaporum | in sublimē (puta υερώσθωρ flabile ventus), | unde rubescentes caelo radiisque corus-*

ci | lumina ferat praesignant crine cometae | ...per nostrum caepere melos subolere lucernam. — Rochotiova slova připomínají zčásti formulaci i pojetím obdobnou charakteristiku Basiliovu, *Soud hvězdářský* (1618, Knihopis 998), fol. A 4b: *Věděti tedy sluší, že kometa jako i jiná ohnivá v povětří plápolání jest dejm a pára z země... vzhůru do povětří shromážděná...*

¹⁴⁾ J. Dobiáš, *Zrádné proudy v českém povstání r. 1618? Rozpravy České akademie věd a umění*, třída I, č. 87, Praha 1939, str. 6, pozn. 17.

¹⁵⁾ O tom J. Dobiáš, op. cit., str. 6nn.

¹⁶⁾ O lednu (bez udání roku) mluví přímo Rochotius, fol. A 2a: *Nunc quo visa quati tellusque vicina tremore est | ...scaevaque, quae tales sunt iuge sequuta tremores, | mense cano Iani...*

¹⁷⁾ Ze smečanské větve. Srov. níže, pozn. 30.

¹⁸⁾ Fol. A 3a: *Principio immotae talis trepidatio terrae | unde fluat? varia est sententia prisca sopherum...*

¹⁹⁾ Fol. A 3a: *θάλασσα ῥοώδης | αὐτὴ χόωα existit σομφή καὶ ἕπαντρος, ut ipse | infit Aristoteles... — Srov. Aristoteles, Meteorologica 366a, 23—25: ἔτι δὲ περὶ τόπους τοιοῦτους οἱ ἰσχυροτάτοι γίνονται τῶν σεισμῶν, ὅπου θάλασσα ῥοώδης ἢ ἡ χόωα σομφή καὶ ἕπαντρος... Fol. A 3b: *Fit quandoque etiam tremor et succussio terrae | (autor Aristoteles pulsum vocat)... a fol. A 4a: His dat Aristoteles σφόδρονque (!) τοσόμωρονque vocamen... Ize srovnat s Aristotelem, Meteorologica 366b, 15n.: δεῖ γάρ νοεῖν ὅτι ὥσπερ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν καὶ τῶμων καὶ σφυμῶν αἰτίων ἐστὶν ἡ τοῦ πνεύματος ἐναπολαμβανομένη δύναμις, οὕτω καὶ ἐν τῇ γῆ τὸ πνεῦμα παραπλήσιον ποιεῖν καὶ τὸν μὲν τῶν σεισμῶν ὅλον τῶμον εἶναι τὸν δ' ὅλον σφυμῶν... Také výklad na fol. A 3b, následující za výše uvedeným veršem, je podán podle Aristotela, Meteorologica 365a, 14—369a, 9.**

²⁰⁾ Např. fol. A 3b: *... quando agitata tumet terra assurgitque vicissim, | post brevīa interdum quiete residet...* Ize srovnat se Senekou, Nat. quaest. VI 4, 1: *Quaeramus ergo, quid sit, quod terram... moveat... cur modo tremat, modo laxata subsidat...* Rochotiovův výklad (A 3b) o tom, že zemětřesení vzniká působením větrů, uzavřených v útrokách země, lze srovnat se Senekou, op. cit., VI 12,2 a VI 18,2—3 (srov. i komentář, který podává F. R. D. Goodyear ve svém vydání *Aetny*, Cambridge 1965, str. 136). — Od Seneky, op. cit. VI 21,2 převzal Rochotius (fol. A 3b) i spojení *succussio terrae* jako synonymum pro *terrae motus*.

²¹⁾ Rochotius, fol. A 4b-B 1a: *Maxima terrae commotio facta Tiberi | regnato bis sex prostratis urbibus una | nocte... | Punica ferebant dum bella creberrimus intra | cursum anni terrae memoratur motus eundem: | quinquagies vicibus septenis insuper auctus | praelia cernentes Thrasimaeni ad littoris undas, | quo motum ingentem Paeni sensere nec ipsi | nec Romana acies crebris assueta duellis... čerpal z Plinia staršího, Nat. hist. II 84: *Maximus terrae memoria mortalium existit motus Tiberii Caesaris principatu, XII urbibus Asiae una nocte prostratis; creberrimus Punico bello intra eundem annum septies ac quinquagies nuntiatus Romam, quo quidem anno ad Trasimenum lacum dimicantes maximum motum neque Poeni sensere nec Romani...**

²²⁾ Např. fol. A 3a-b: *Pars quoque sub tergo terrae flumina tecta | asserit ingentes...* je možno srovnávat s Aetnou 291 nn; srov. i výše citovaný komentář ve vydání Goodyearově, str. 155n.

²³⁾ Sem lze počítat Rochotiovu verše na fol. A 2b: *bucerae usque greges timefactae scilicet edunt | lanigerae pecudes quiddam aerumnabile*

balant a srovnat je s Lucretiem II 661n.: *lanigeras pecudes et equorum duellica proles | buceriaeque greges...* a Lucret. VI 1231, kde čteme *adverbium aerumnabile*, doložené pak až u Apuleia a Pseudo-Augustina.

²⁴⁾ Také verš druhý je Rochotiova vložka.

²⁵⁾ Srov. kritický aparát k Lucret. VI 552, který podává I. Martin, T. Lucretii Cari De rerum natura libri sex, Lipsiae 1953, str. 252.

²⁶⁾ Po věčné stránce srov. Aetna 283nn.; 322nn.

²⁷⁾ Srov. Lucret. VI 582—84: *... post incita cum vis | exagitata foras erumpitur et simul altam | diffindens terram magnum concinnat hiatum...*

²⁸⁾ Na rozdíl od úvodu jsou v této druhé části antické a pozdější prameny většinou citovány po stranách veršů. Odtud je vidět, že se Rochotius opíral o Eusebiovu kroniku v zpracování Hieronymově, o Livia, Orosia, Plinia staršího, Prospera, Nikéfora; cituje dále kroniku Historia mundi.

²⁹⁾ Zeměměření v době římské jsou na příklad vypočtena v chronologické řadě, opírající se o jména těchto císařů: Antoninus Pius, Traianus, Hadrianus, Galienus, Tiberius, Nero a Valentinianus.

³⁰⁾ Fol. B 4b: *Nempe artem ex asse hanc nobis diatheca reliquit | Smezcanský, Eumenidum caupo, Seraphica...*

³¹⁾ Fol. C 1b-C 2a: *Nec mora, deducunt sublimes sede Palati | fulcra foras procerum, dat plebs tres ordine primos | praecipites, laeto cupiens abolere nefandum | dedecus et monstris miseram relevare carinam...*

³²⁾ O tom F. M. Bartoš, *Křesťanská revue* 1959, č. 4 (Theologická příloha), str. 47—56.

³³⁾ Např. na fol. A 2b se líčí důsledky zeměměření takto: *Effusi lectis matresque senesque sepulti | vernisisque cohors...*

³⁴⁾ Jen na fol. A 2a - A 4a se vyskytují kromě uvedených již autorů (výše str. 155 n. a pozn. 28) ohlasy na Plauta, Vergilia, Gellia, Apuleia, Augustina, Aviena, Vegetia a na Vulgátu. K pozdní latině patří např. výraz *saxescere* (srov. Du Cange, Glossarium mediae et infimae latinitatis VI, Graz 1954, str. 320) ve spojení: *... stirps... | aeterno merita hic siphylā sarescere olivo* (o zrádcích).

RÉSUMÉ

Ad Rochotii *Seismographiam inclyti regni Boemiae* annotatio

Hac commentatione Andreae Rochotii *Seismographia inclyti regni Boemiae* carmen Latinum perstringitur, de quo iam pridem in ephemeride Listy filologické 88 (1965), p. 85, mentio facta est. Poema hoc heroicum, quod forsitan a. 1620 publici iuris factum est, dividitur in partes tres, quarum in prima terrae motus causae Aristotele, Plinio, Seneca, immo Lucretio testibus breviter tractantur. Parte altera Rochotius terrae motum cladis publicae praenuntium esse iudicat et sententiam suam exemplis inde a Romanorum veterum historia haustis confirmat. Partem supremam, qua res tunc temporis actae ab auctore nostro narrentur atque explicantur, cum ira et studio, ut ita dicamus, scriptam esse nemo est, qui infitietur. Statuum enim Bohemorum causa animosius defenditur atque in proditores patriae, belli Bohemici reos, acerrime invehitur. Verborum delectus, colores poetici, stilus ipse clarissimum argumentum praebent Andreae Rochotium inter infimae Latinitatis poetas, qui s. XVII. florebant, adnumerandum esse.

Antické motivy v raném období tvorby Jiřího Wolkra

Wolkrovo dílo je opravdu rozsáhlé v poměru k životu tak krátkému, naplněnému studiem, prací i zápasem se zlou chorobou. Nedílnou částí tohoto díla jsou i juvenilie, mladistvé práce veršem i prózou, jejichž dva svazky nejsou jen dokumentem růstu básníka, nýbrž i dokladem vzácného uměleckého nadání a předčasně zralé umělecké jistoty. Literární veřejnost zná Wolkrovo dílo hlavně z výborů a vydání obsahujících v první řadě obě sbírky Host do domu a Těžká hodina, dále několik málo studentských veršů a veršů z pozůstalosti a nejvýznamnější prózy, hlavně pohádky. Méně známé mladistvé práce vzbudily pozornost badatelů, bývají však hodnoceny různě, od shovívavého zkoumání, kdy a kde v nich je Wolker epigonem svých oblíbených vzorů zejména z přelomu století, až po hodnocení, které klade juvenilie výš než pozdější sbírky (O. Březina).

Nepochybné je však, že u mladistvých prací veršem jde o doklad skutečné poezie s citovou a myšlenkovou hloubkou i formální vyspělostí. Zážitky mladé lásky, dojmy z pobytu v přírodě, hrozná skutečnost války a nová historická situace národa, to vše se stává inspirací veršů mladého tvůrce. Zdá se však téměř paradoxní, že pro Wolkra, jehož novátorství v naší poezii brzy rozpoznal a uvítal sám F. X. Šalda, mnoho pro uměleckou inspiraci znamenala antika. Latinský a řecký jazyk a historie starověku byly tehdy podstatnou součástí gymnasijského učebního plánu. Mezi Wolkrovými učiteli byla řada lidí s bohatou kulturou nejen pedagogickou, nýbrž i uměleckou a vědeckou, sám ředitel gymnasia Kubelka byl literárně činný jako autor Římských reálií a literatury a překladatel ze Suetonia a Cicerona.

Je dvojí antika v studentských verších Jiřího Wolkra. Jedna je malicherně slovíčkářská, školsky suchopárná a starožitnická. Ta je pro nadprůměrného žáka a nadto básníka jen předmět ironie. Je však druhé pojetí antiky — a také ne běžné, odlišné od zářivého jasu a klidu winckelmannovského starověku. Toto pojetí svou hloubkou a tragickou velikostí bylo mocným inspiračním zdrojem umělců již dávno před Nietzscheovým spisem Zrození tragédie z ducha hudby, inspirovalo již Goetha, Hölderlina a Beethovena. Bylo to poznání velikosti a tragiky života postaveného proti mocným osudovým silám, vědomého si, že nad lidmi i bohy je strašná osudová síla, již je nutno hrdinsky čelit, síla osudovosti, již se děsí i blažení

obyvatelé Olympu. A mladý Wolker bez dlouhého teoretického studia vyrůstá v tomto pojetí antiky dál a výš nad ohlasy z četby Vrchlického, Theera, Machara, Karáska ze Lvovic a Šinánka. Neboť život mladého básníka byl podoben tragédii, v níž úlohu osudové moci Fata mělo vědomí brzké smrti. Srdce nadaného jinoha se rozehvívá nad krásou života závratně opojného, plně žitého, a přitom zasvěceného zániku. V antických motivech svých prací si básník na své vlastní bolesti ověřuje, jaký smutek musí být za oním zářivě jasným klasickým obrazem antiky z mramoru, slunce a myšlenek velkých básníků a mudrců.

Báseň *Klytia*, nazvaná podle starověké milenky boha slunce Hélia, věnovaná Marii Horákové k 23. 5. 1917, je pravé helénistické epyllion (Vydání SNKLHU z r. 1954, str. 43—83). Je zachováno ve dvou rukopisech a má jako motto euripidovská slova: Syn theón kai anthrópón tyrannos, Erós — Tyrane bohů a lidí, láska. Již tehdy usiloval Wolker o vzkříšení epiky. Samostatně, způsobem odvážným a opravdu tvůrčím tu zpracovává námět z Ovidiových Proměn (v. 190—270). V této rozsáhlé práci předčasné nadání vydalo květ plný krásy a smutku. Klytie, milenka Héliova ztrácí svou lásku a s hrůzou zjišťuje, že její šťastnější sokyní je její vlastní mladička sestra Leukochoé, jež jako kněžka zasvěcená bohyni Artemidě měla zachovávat ustavičné panenství. V místech, kde svítí jasně jižní květy a vane ještě duše polibků, prožívá Klytie nesmírnou bolest, která jí v žárlivosti a vášni dohání až k vražděnému udání otci, králi Ochramovi, že Hélios oklamal služky i matku a vnikl do příbytku krásné Leukochoé. Kněžka Artemidina je za poznání lásky odsouzena k smrti, neboť rozhněvaná bohyně si takový trest sama žádá a hubí svými střelami sto žen i s matkou obou dívek. Sudba je strašná, ani Hélios na ohnivém voze nesmí opustit svou dráhu na klenbě nebes a smí jen poslat pozdrav své hynoucí milence. Klytiina bolest je však ještě hlubší, Klytie nachází útěchu v smrti hořem a Hélios, zářivý bůh, se sklání před silou osudu, již je tragická láska, nelítostné božstvo:

Tys milovala mě tak šíleně,
že láskou jsi mne opojila dřív.
Však Afrodite, krutá bohyně,
ta změnila mi srdce, když jsem zřel
tvou bledou sestru Leukochoe.
Tu síla neznámá mě z náručí
vyrvala tvého, hnala, štvála k ní.

Ač nesmrtelnost Zeus v kolébku
mi dal i sílu, božství, slavný jas,
přec silnější moc se mnou zmítala
jak na moři kocábkou Boreas.

Z těla mrtvé Klytie se stává v duchu Metamorfóz zářivá zlatá květina, slunečnice, která po celý den obrací svou tvář k miláčkoví.

Báseň má nejen kompozici, lyrickou hloubku a líčení vášní epyllia, má i náležitosti antické tragédie. Hyne Leukochoe i Klytie a jejich matka, hroznější smrtí, smrtí duše hyne královský otec. V šílenství bloudí a marně volá jména svých drahých. Slyší jen hlas ozvěny svého žalu. Síla této básně je v psychologickém proniknutí vášní a bolestí postav. Je to dílo neuvěřitelně zralé na sedmnáctiletého tvůrce.

Zde je Wolker ještě v duchu antiky neosobní. V básni *U hadačky* se objevuje znovu myšlenka osudovosti, antického Fata. Jiří vytvořil z banálního námětu — rozhovoru mladého muže s věšt-kyní — (str. 38) malé dílo, velké svou bolestnou hloubkou předtu- chy blízké smrti:

„Ta krátká vráska krátký život značí.
A vaši ruku, pane, krátká brázdí.
Vám krátký život usoudili bozi.
Zemřete brzy!...“

A básník hledí „v snivé dálky, kde příští život tajemně se plazí a skrývá se jak temný had v stínu neznámého lesa“, a se smutkem mladého člověka zasvěceného zániku čeká tu Jiří ono bolestné uštknutí. Sladká naděje je vystřídána heroickým uvědomením si nutnosti, zbývá tu láska k vlastnímu osudu, existenciální *amor Fati*.

„Či polibky
mi zlatá Afrodité v dáli chystá?
Či budoucnost ta sladší přítomnosti
mi podá ssáti spokojení prsy?
...Však s Životem cos nové rostlo ve mně
a nová pravda posílila duši.“

A básník žije v heroickém odhodlání přijmout sudbu: „Nechť brzy vypiji a potom poháry roztrhám o zem jak po hostině vzdycy... Buď zdráva, hadačko, a Janus nechť tě chrání...“

Nejotřesnější ze všech svědectví, jak mladý básník byl odhodlán statečně čelit hrůze smrti, je báseň *Nekyia* (str. 123), předložená redakci Zlaté Prahy 21. 2. 1918. *Nekyia* byla ve starověku obětí mrtvým. Stíny zemřelých, sycené krví, nabyvají v mýtu kratičkého života, aby podaly svědectví o tom, co bohové lidem skryli (srov. IX. zpěv *Odysseie*). Starověký věstec *Teiresias* je evokován, aby po doušku krve, která chutná jako život, odpověděl mladému básníkovi na otázku, jak dlouho potrvá jeho žití. *Jinoch* chce, aby *Thanatos*, bůh smrti, ho našel připraveného pro pouť k daleké *Persefoně*, královně říše stínů. A věstec odpovídá směle mu hochu, prozrazuje to, co dosud tajili bohové, aby nezděsili mladé srdce:

„Ach, jak se díváš? Tvoje oko tají
cos chladnějšího nežli vody styžské.
Cos mroucího z nich vane. Jako z květů
uvadlých v parných nocích beze vláhy.
Šel *Odysseus* tudy, *Aeneas* a jiní.
Jim plálo oko životem a ohněm,
lesk slunce zlatý plál jim na zornicích
a ruce jejich — rozžhavená ocel.
Jak moře vlnily se jejich svaly
a srdce bušilo jim jako štítý
hrdinů v ryku boje. Ulekaně
tu stáli bojice se černé Smrti...

...Ty jsi bledý
a přicházíš, jak patřil bys již Hádu.
Máš ruce studené a vláčné jako
nemocné květy...“

A mladý básník, jehož oči mohou zazářit jen smutným jasem pohřebních pochodní, nechce slyšet o slunci a síle a žádá si tvrdou pravdu:

„Chci vědět pouze, kolikrát mě ještě
zbičuje slunce krvavými šlehy.
Znáš život náš, ty pěvče zachmuřený?
Buď rád, neb statisíce *Erynií*
nás štvě a rve nám srdce s útroby.
Sta běsů ze tváří se lidí šklebí
a všichni rdousí se...“

A v době paroxysmu války a hrůzy z krve tisíc bohů hoduje na *Olympu* a básník touží po naplnění svého osudu:

„Stár dvacet roků cítím tíhu věků.
Nuž řekni, kolik ještě?“

A věštba je krutá, pravdivě krutá a krutě pravdivá:

„Tříkrát kletý,
sedmkrát nešťastný, jenž neznáš síly
ni radosti a bolu zdravých!“

Vidím:

již pečeť Smrti tmí se na tvém čele.“

Věstec určuje, jak krátký bude básníkův život. *Jinoch* touží po luhu, kde teče *Léthé*, řeka zapomnění, kde voní *asfodely* a kde by zapomínal, neboť má toho tolik zapomínat, „že nevystačí na to celá věčnost“ a heroicky dává nashledanou stínu z říše mrtvých.

Nic nebylo mladému *Wolkrovi* cizího i v této situaci jako *zoufalství*. Život je mu vyměřen krátký, je však nutno nalézt cestu k překonání bolesti a smrti. Je jí umění. *Vznosným* veršem *antického dithyrambického hymnu* je psána báseň *Sirény* (str. 132). V ní vyzpíval mladý básník svou touhu po kráse, po umění, jež je zdrojem nesmrtelnosti:

...Kdyby nám *Olympští* sedminásobnou věstili smrt,
pojďme přece, neboť zemřeme nesmrtelní,
zahaleni v božské řízy tónů,
s očima zanícenýma rozkoší a poznáním krásy,
po boku bohyň...

Básník je jako *Odysseus* připoután k lodi plavící se od všednosti k všednosti. Touží přetřhat svá pouta, která mu brání poznat sílu umění a snu, mezi těmi, kteří nechápou „zpěvy *Krásy*, která se ho dotkla, jedině jeho/ na ostrově jeho srdce.“

Cyklos formálně dokonalých sonetů *Portréty mých klasiků* prozrazuje na první pohled *Wolkrovův* vzor. Jsou to *Vrchlického* portréty velikánů evropské kultury. Zde však překvapuje *Wolkrova* samostatnost v chápání postav *klasického starověku*. *Caesarovi* je věnován sonet, jenž ystihuje ocelově chladnou a příkrou povahu vojevůdce a spisovatele.

Sonet věnovaný *Ovidiovi* je plný lásky k poezii. *Ovidius* byl *Wolkrovi* nejmilejší z básníků starověku a jako on chce *Jiří* projít jasným životem a pak se v stopách *Faethontových* zřítit v tmu. *Virgilius*, největší básník Říma, však mladému *Wolkrovi* neimponoval svou lyrou, jejíž zvuky „z měsíčních paprsků jsou jistě stkány“.

Sonet věnovaný Homérovi je chvalozpěvem na sílu epického básnictví, v Homérovi vidí Wolker všelidský a všeumělecký vzor — vždyť i dnešní člověk a umělec je vlastně bloudící a hledající Odyseus. S pronikavou jistotou navzdory školským chvalozpěvům Wolker demaskuje Marka Tullia Cicerona, mládeži předkládaný vzor občanských a politických ctností a pravého antického vzdělance. Vidí v jeho „nedělním patriotismu“ jen pokrytectví. Zato u Katulla, ohnivého pěvce lásky, chápe nadšený gymnasta to, co je v Katullovy verších věčně živé, svěží a radostné (str. 158), co žije, i když „všechno zkamení a šedým prachem pokryje se v čase...“

Cyklus *Verše ze školy* obsahuje báseň psanou starověkým hrdinským veršem, hexametrem. Je to báseň *Strášák* ve stylu Ovidiových *Metamorfóz* (str. 401). Do scénérie žhavého poledne, tajemné a vrcholné doby dne, kdy klasy žhavého obilí zpívají „nadšené sloky /azuru, vánku a slunci a velebné Přírodě božské,“ vstupuje zlý, zlomyslný chlapec s prutem a stíná bezohledně hlavičky květů nešetře jejich krásy. Květy padají jako v letu zasažení motýli a chlapec šíří dál kolem sebe zkázu. Přichází k vysoké řadě slunečnic, jež míří svými květy vysoko k božskému slunci. Již již vztahuje ruce, aby ničil jejich krásu, avšak mezi květy spatří tvář hroznou a zbrzděnou hněvem. To sám Pan, bůh plodivé přírodní síly, trestá zlého chlapce a mění ho v ubohou postavu z tyček a cárů, rovněž bez srdce a bez citu, jaký byl hoch dříve. A znovu kolem něho tančí fauni a rusalky svůj chorovod při Panově píšťale...

Zvláštní a předčasně pronikavá je Wolkrova kritičnost k tomu, co dusilo mladický rozlet a zavánělo historickou falší. Týká se to zejména básně *Žil v Římě Cicero a Catilina* (str. 446). Mladý gymnasta vidí v Ciceronovi, ctihodném konsulovi a zachránci otrokářské republiky, kterého klasikové „čtouce ctí a gymnastici nenávidí,“ jen sobeckého obratného demagoga, chránícího neudržitelný stav Říma pseudovlastenectvím. V Katilinovi vidí Wolker hrdinu, nikoliv jen dekadentního démona, vidí v něm statečného muže, jemuž dějiny za jeho úsilí osvobodit lid od břemene dluhů dají jednou za pravdu. Sotva tehdy tužil Wolker, že vlastně anticipoval mínění pozdějších sovětských klasických filologů ve svém spíš tušeném než zdůvodněném hodnocení.

To je pravá tvář antiky a její kultury u Jiřího Wolkra, tragická, hluboká, s heroickou vznešeností, již září nad staletími. Jiná tvář je ona, již student chápal, jak jsme uvedli, ironicky a humoristicky. Básník, jehož každý nerv se chvěl touhou pronik-

nout do ducha velké oblasti myšlenkového bohatství antiky, do kultury, jež dala základ naší vzdělanosti, chápe celou ubohost formálního samoučelného slovíčkářství bez poezie, chápe omezenost, jež ubíjela nadané studenty. V básni *Klasik* (str. 432) vypravuje o tom, jak jednou nebyl připraven ve škole na překlad z Caesara a jaká podivuhodná náhoda ho zachránila před špatnou známkou. Starý klasik, jenž zasmušile hleděl do knihy, se zakymácel překvapením: „Ha, co to vidím, při všech bozích svatých, / způsobů já dosud neviděl takých. / Zde Caesar užívá, hle konjunktiv / po čase hlavním. Ach vrchol divů. / A k tomu imperfecti klade...“ A tento velezájímavý případ, výjimka z přísných pravidel normativní gramatiky klasické latiny, je důvodem k hlubokomyslné úvaze, z níž musí jednou vzejít učené pojednání. Co ovšem taková filologická podrobnost znamenala pro bujné kluky? Ti jen využili důstojného zaujetí pana profesora pro tento podivný jev, který jim klasik doporučoval doma studovat, a zatím rychle sehnali pomoc pro další řádky překladu. A výsledek? „Řeč svou skončil přemnohými slovy, / bychom doma studovali případ nový. / Tu však sjelo soudoví ze rtů, / Běž s tím, osle, k čertu!“

Sem patří také vtipný epigram *Vítězství padlých* na klasické úsloví *Repetitio est mater studiorum* — opakování je matka studii, které nejlépe ocení právě student neúspěšný, repetent, dále epigram *Rhododaktylé-růzovoprstá* a vznešená óda k svátku ředitele Václava Kubelky, školního rady, kterou přednesl na oslavencovu počest 28. září 1918 básníkův otec pan Ferdinand Wolker v stolové společnosti „Universita“ v Národním domě a jež počíná slovy:

Ach, kdyby byly Musy tu
i se svým vůdcem Apollonem,
ty jistě by dnes zajásaly
v ód skvělých sboru cituplném,
bez pomlček a bez všech pauz:
„Gloria Tibi, Venceslaus!“

A k počtě pana rady Kubelky složil Jiří důstojný epitaf, v němž želí skonu „největšího z filosofů antického Říma“, jehož jméno „dosud stále v světě žije, neb hezkou dceru má a napsal Realie.“

*

Krátký pohled na antické motivy v d e studenta Jiřího Wolkra si nečiní nárok na naprostou úplnost, letýká se formální stránky řady básní, v nichž mladý poeta užil antikizujících metrických

prvků, např. ani jednotlivých přirovnání a citací v rozsáhlém díle. Je však důkazem, jak předčasně rozvitý talent opravdového tvůrce a skutečného básníka dovedl měnit i zdánlivě nudnou školskou látku v opojnou básnickou imaginaci a inspiraci, jak dovedl chápat ducha, a nejen literu antiky, jak pronikal do myšlenkových hloubek, které spíše tušil, než promýšlel, jak pod jeho pohledem umělec ožívalo ze starověkého Pantheonu v živosti a síle to, co je věčné, krásné a modernímu člověku stále blízké, co mělo co říci mladému básníku toužícímu poznat tajemství života a předčasně zírajícímu do tajemství smrti. Viděli jsme tu, jak mladý Wolker již tehdy překonával dekadentní aristokratismus a výlučnost a v stručných lryráckých básních slyšel i hlas svého mladého, po lásce, kráse a dobru žíznivého srdce.

B. Eliáš - Žáček

RÉSUMÉ

Les motifs antiques dans les Juvéniles de Jiří Wolker

Les premiers pas poétiques de Jiří Wolker (1900-1924), un poète tchèque important, moins connus au public, sont par les valeurs poétiques et la profondeur de la pensée un témoignage d'un véritable génie précoce.

Quelques vers satiriques exceptés la conception des poèmes de Wolker inspirés par l'antiquité greco-romaine n'est pas celle d'une antiquité traditionnelle, d'une période de splendeur calme, digne, comme exemple classique d'imitation.

Consacré à la mort prématurée le jeune poète accepte le secret de la mort comme son destin, comme une source d'inspiration. L'idée antique du destin est chez Wolker comme chez Nietzsche, Hölderlin, Beethoven liée à une décision héroïque de braver le destin et la mort impitoyable par la force créatrice de l'art. Les poèmes reflètent la situation tragique du poète et du temps de leur origine, des derniers mois de la guerre mondiale.

Le jeune Wolker surpasse d'une manière surprenante la conception de l'antiquité, la conception humanistique, esthétique et décadente des poètes de la période précédente.

Věčný Amfitryon

Jediná z nám zachovaných božských komedií Plautových pojednává o soukromém životě bohů. Je to směšný i dojemný Amfitryon, jemuž se dostalo v pozdější době velké pozornosti dramatických tvůrců, kteří hru často přepracovávali. Vždyť když psal Jean Giraudoux svého Amfitryona, nazval jej Amfitryonem 38. domnívaje se, že je právě třicátý osmý, kdo toto téma zpracovává. Patrně nebyl. Už Karl von Reinhardstoettner ve své knize vydané v r. 1886¹⁾ uvádí více zpracování a my — přes jeho velkou důkladnost — máme právo domnívat se, že ani jemu se nepodařilo zachytit vše. Dodnes vznikají další hry.²⁾ Co vábí autory k tomuto tématu? Nechme promluvit jednoho z nejpovolanějších — dramatika, autora rozkošné amfitryonské aktovky Jupiter³⁾ a současně literárního vědce Otokara Fischera:

„Hluboké kořeny... zapustila báj o Amfitryonovi do básnické fantazie proto, že její motiv patří k oněm, jež kolísají na rozhraní mezi tragikou a komikou, svým pravým původem snad náleží oblasti vážného umění, a vybízejí dvojatou svou tvářností tu k serióznímu, tu k humornému zpracování...“⁴⁾

Kolísání mezi tragikou a komikou, které je vlastní Plautovu Amfitryonovi i Molièrovu a Kleistovu zpracování, a které konec konců proniká i variací Giraudouxovou, abyhom jmenovali alespoň ty nejvýznamnější, našlo dalšího čitele v padesátých letech našeho století, kdy se k tématu vrátil u nás známý a dobře přijatý brazilský dramatik Guilherme Figueiredo.⁵⁾

Jeho komedie *Um deus dormiu lá em casa*, V tomto domě spal bůh, která byla u nás hrána a také již vyšla v českém a slovenském překladu,⁶⁾ přináší mnoho nového k tématu, o němž by se zdálo, že je už dokonale exploatováno. Autor především vystačil s třemi dějstvími (první se koná před odchodem Amfitryona do války, druhé v noci, třetí po příchodu z boje) a zachovává jednotu místa. Také postavy radikálně omezil. Zůstal jen Amfitryon, Alkména, sluha Posias a jeho žena, nazvaná tentokrát nikoli Kleanthis či Chrias, ale Thesala. Čtyři protagonisté jsou jen vnějškově, zvukově doplněni chórem, davem lidu s jedním vedoucím partem, který je označen jako Demagogos. Sólové slovní party jsou také přiděle. y dvěma strážným, kteří uvádějí a končí druhé dějství.

Děj sám je velice prostý, ale obměňuje základní téma překvapivými variacemi: V den, kdy Amfitryon na příkaz svého krále Kreonta odchází do boje s králem Pterelou, vysloví Teiresias věšt-

bu, podle níž bude v Amfitryonově domě spát muž. Amfitryon jat žárlivostí zapřísahá ženu, aby mu byla věrná, a požádá dokonce i její služku, aby ji hlídala. Nicméně ani to ho nezavírá nedůvěry, a proto se rozhodne, že se v noci vrátí z boje domů v podobě Jupiterově. Tak se také stane. Přijde zpět se Sosiou, který má představovat Merkura v podobě Sosiově, jako on představuje Jupitera v podobě Amfitryonově. Velkolepá hra, v níž si pozemšťané hrají na nebešťany v roli pozemšťanů, je velmi komplikovaná, neboť Amfitryon navíc často zapomíná hrát svou úlohu a stává se tím, čím vskutku je — žárlivým a milujícím manželem, který chce chránit svůj domov a svou ženu. Ale Alkména je tím uražena. Tolikrát se pán nebes snesl k pozemšťankám, aby je oblažil svou láskou. Má snad být ona tou, kterou chce Jupiter jen chránit? Amfitryon se sice neubrání a přizná, kdo je, ale i proti tomu se Alkména ohradí: Takový tah je od Jupitera špinavost, nechť se nedotýká jejího muže, neboť to je hrdina. Ani Thesala, která hned prokoukla Sosiovu hru, nemůže ji přesvědčit o skutečném stavu věcí. Alkména chce mít s Jupiterem syna, aby měla důkaz, že strávila noc s Jupiterem a mohla to vyprávět svým přítelkyním, a konečně i proto, aby přesvědčila svého bezbožného muže o existenci bohů a zachránila tak jeho duši. Nezbyvá tedy Amfitryonovi než opět prohlásit, že je bůh, a milovat svoji vlastní ženu — ovšem nikoli jako zlatý dešť nebo jako labuť — ale jako člověk. Dalšího dne se vrací z boje jako smutný vítěz. Alkména se mu šťastně přiznává, že u ní spal Jupiter. Rozmluva o tom, kdo byl Jupiter, by snad nikdy neskončila, kdyby nepřitáhl lid, který ví, že v Amfitryonově domě spal muž, a žádá, aby žena slavného vítěze a miláčka města byla potrestána jako cizoložnice. Amfitryon se rozhodne: Nemůže říci, že zběhl z vojska. Prohlásí tedy, že v jeho domě spal bůh.

Na první pohled zarazí fakt, že Figueiredova komedie nemá Jupitera. Figueiredo se bez bohů zcela obešel a zdá se, že v tom drží primát (Jestliže však Figueiredo v této komedii bez boha zcela vystačil, potřeboval jej v jiné ze svých her — ve hře o ctnostné paní z Efesu, v níž Jupiter vystupuje dokonce ve dvou rolích: V roli žebráka Eromanta a vojáka, který vdovu na hřbitově svede. Zdá se, že autor měl nosnost příběhu již předem ověřenu). Bohové nejsou a lidé na ně nevěří. Amfitryon, který „při obětování poroučí, aby mu dali stranou ten nejlepší kousek skopového, který obvykle obětuje bohům. A pak ho sní s cibulí!“, přímo veřejně proklamuje svůj vztah k náboženství:

- Bohové nemají čas na smrtelníky. Mají spoustu práce, aby dokázali vlastní existenci.
- Tohle je válka... A ne teologické hádání. Já v bohy nevěřím...
- Dejte mi pokoj s vaším Jupiterem! Já tuhle válku vyhraju i bez vašeho čarování.?)

Amfitryon ovšem nevěří na bohy především proto, že jako muž praktické politiky nemá čas na podobné zbytečnosti. Názor jeho služky Thesaly je však zcela podložen její životní zkušeností:

- Proč? Proč? Protože jsem otrokyně, slyšíte? Na otroky se bohové vykašlou. Bohové jsou přepych pro svobodné lidi. Na co mi je, když věřím na Jupitera, a při tom taďy poroučí Amfitryon? Co mi pomůže vysílat modlitby k nebesům, když mne z mého otroctví nedostanou? V celém světě Řeků, od Euxinského mysu po Mainaké, se každý den tisíce a tisíce otroků modlí ke všem bohům v podobě lidí, bohům v podobě zvířat, bohům bez podoby, k bohům — hvězdám, kamenům, rostlinám, duchům a věcem... Co je jim to platné. Otroci nemají bohy.

Thesalin muž Sosias neztratí v této diskusi ani slovo. Bohům však sotva věří, soudíme-li podle toho, s jakou ochotou se zúčastní jejich zesměšňování.

Poněkud jiný případ je Alkména, která je jednou ze strážkyň Apollónova chrámu, členkou „družiny omývaček Jupiterovy sochy“ a která svým bohům přináší pravidelně oběti. Zcela zbavena trpnosti dokáže se postavit na odpor a svou přirozenou logikou a sofistikou přivede celý spor až ad absurdum:

- Jestli připustíš mou zradu, musíš připustit i svou: ty jsi mne miloval jako Jupiter. Proto jsi nemiloval svou ženu, ale Amfitryonovu. Tak ty sis ji troufal svádět? Ty sis troufnul předstírat božství, které ti nepatří, abys miloval ženu, která ti nepatří?

Alkménina postava je velmi složitá a je možno ji vykládat protichůdným způsobem. Vcelku však nepřináší nic, co by stálo v cestě naší tézi, že z této hry bohové odešli. I motivem celé maškarády, hybnou pákou celého děje, je věc značně pozemská — Amfitryonova nezvládnutelná žárlivost.

Hra, která se staví na obranu plného a nepokrouceného lidského života, obrací svůj osten i na jinou stranu — do řad moc-

ných. kteří, aby mohli ovládat dav Amfitryonů a Sosiů, potřebují kromě náboženství také válku.

Alkména: Proč jsou na světě války? Proč?

Amfitryon: Snad, aby lidi spíš poznali, jakou cenu má mír.

Alkména: Ta krása, kdyby válečníci nenáviděli válku. Kdyby se vojáci dvou armád seřazených k bitvě na sebe najednou podívali a zarděli se studem. A schovali by kopí, štítů, dýky a vrátili se domů se sklopenou hlavou, rozechvělí hanbou. A pak by se sešli na tržišti a stiskli si ruce. A řekli by si: splnili jsme svou povinnost.

Amfitryon: Tyhle myšlenky se hodí pro Indii, a ne pro civilizované Řecko. Kdybychom všichni jednali jako jogini, ovládla by nás první tlupa Skythů z asijských stepí. Válka je mocnější než my, Alkméno, a stále na nás číhá: buď porazíme Télebojany, nebo budou Thébý zničeny. Bohužel to vypadá takhle... Thanatofilos, výrobce štítů a kopí, by už jinak udělal bankrot.

Krátký úryvek ze scény loučení napovídá, že problém je řešen bez sentimentality, s ironií a že protiválečná tendence je dobře „zabudována“ do hry.

Důrazně se nám zde připomenou také některé osobité rysy autorova rukopisu, mezi něž patří zejména tendence k volnému spojování různých mýtů a pomíjení časových rovin vůbec. Zhusta se také stává, že jsou propojeny roviny Řecko — Řím. Tak se tato hra koná v Thébách krátce poté, co skončila tragédie Labdakova rodu a na trůn usedl osamocený Kreón, věštba o muži v Amfitryonově domě pronáší Teiresiás, Amfitryon, kterému se nechce do boje, připomíná, že „kvůli takové hlouposti se Odysseus toulal dvacet let mimo dům.“ Hra končí Amfitryonovou výzvou: Diváci, potleskem svým teď Jupitera zdravte.⁸⁾

Nad mnohými hrami s antickou tematikou visí fantóm nesrozumitelnosti. Figueiredo však netrpí obavami. Při jedné ze svých návštěv v Československu odpovídal na často kladenou otázku, proč dává ve své tvorbě přednost antickým a historickým tématům, tím, že shrnul výhody takového přístupu: Jednak šetří čas sobě i obecenstvu, předvádí-li postavy se jménem Amfitryon, Jupiter, Ezop, Juan, jednak nutí obecenstvo, aby si osvojilo, byť zběžně, vědomosti, které mu vždy mohou být prospěšné, a konečně: užívá-li mýtů a symbolů všeobecně známých, jeho hry mají naději, že se uplatní i mimo teritorium jeho země.⁹⁾

Komedie V tom domě spal bůh, která je jednou z autorových nejspěšnějších her na antický motiv,¹⁰⁾ zcela potvrzuje tyto názory. Materialisticky vyložený mýtus s vtipnou zápletkou a duchaplnými dialogy hovoří o starostech lidí od Homérových časů až po naše dny, o starostech lidí v Rio de Janeiru jako v Praze.

E. Stehlíková

POZNÁMKY

¹⁾ C. v. Reinhardstoettner, *Plautus*, Leipzig 1886.

²⁾ Zajímavá je kvantitativní analýza, kterou provedl Wilhelm Krause a otiskl pod názvem *Antiker Mythos in der Kunst des Spätmittelalters und der Neuzeit* v časopise *Maske und Kothurn* XI (1965), seš. 4, str. 353—364. Z jeho analýzy vyplývá, že v 16. stol. byla na toto téma napsána 4 dramata, v 17. stol. tři dramata a jedna opera, v 18. stol. 4 opery, v 19. stol. po jednom dramatu a jedné opeře, 20. století zatím dvě dramata a dvě opery. Číselné výsledky jistě nejsou přesné, autor používal běžných slovníků a příruček, ale dávají jasný obraz alespoň o tom, že zájem o amfitryonovské téma trvá.

³⁾ Fischerova půvabná a neprávem zapomenutá aktovka nebyla nikdy tištěna. Hrál ji Vinohradské divadlo jako dohru k Molièrovu Amfitryonovi v r. 1919 a Komorní divadlo v r. 1948 jako poctu před válkou zemřelému autorovi.

⁴⁾ O. Fischer, *H. v. Kleist a jeho dílo*, Praha 1912, str. 110.

⁵⁾ Guilherme Figueiredo se narodil v r. 1915 v Campinas ve státě Sao Paulo, působí jako divadelní, hudební a literární kritik, přednáší dějiny divadla na divadelní konzervatoři v Riu.

⁶⁾ Československá premiéra byla v Divadle Slovenského národního povstání v Martině, překlad Vl. Olerínyho vyšel v Dilize v r. 1964. V překladu Vl. Hvižďaly vyšlo pod názvem *V tomhle domě spal bůh* (slovensky *V tomto dome spal Jupiter*) v Dilii v r. 1965. V poslední době je hraje oblastní divadlo v Příbrami.

⁷⁾ Všechny citáty jsou z vydání v Dilii.

⁸⁾ Mnohem komplikovanější smíšení motivů je ve vzpomínané *Etnostné ženě*. Motiv paní z Efesu je tu komplikován bájí o Seléně a Endymiónovi (zemřelý muž je Endymión, Jupiter způsobí, že nezemřel, ale spí, a dá ho pak Dianě, která se do něho zamilovala) a převleky Jupiterovými.

⁹⁾ Citováno v programu ke hře v Divadle SNP.

¹⁰⁾ Hra V tomhle domě spal bůh byla napsána v r. 1949 a není to ani zdaleka jediná hra na antické motivy. Kromě variace na Aristofanovu *Lysistratu* je tu ještě u nás známá *A raposa e as uvas* (Liška a hrozny, 1953). Os fantasmos (Přízraky, hra o Sokratovi, 1954), *A mui curiosa história da virtuosa matrona de Efesos* (Přepodivný příběh etnostné ženy z Efesu, 1957). Ne náhodou také nazval svých osm dialogů o dramatické tvorbě *Xantias*.

Amphitruo aeternus

De comoedia „Um deus dormiu lá em casa“ ab Guilherme Figueiredo anno 1957 scripta, in qua Iupiter deest et Amphitruo solus partem eius suscipit, agitur.

Večer na vsi

*Mléčná dráha, tichá a jasná, po obloze se pne,
jak skvoucí křišťál se třpytí po celičce noc,
a srpek měsíce, ten pobledlý poutník dne,
teď záře své stříbrné stře všude čaromoc.*

*Z pod božských hor, jež v náruč stínu klesly,
již z pastvy se vrátila stáda do ohrady,
též drubež veškera zmlkla; temnoty se snesly
na úzké ulice vesnice, na dvory a na zahrady.*

*Je slyšet radostné hlasy, jež znenáhla se ztráci;
cikády v listoví teď svými trylky hýří,
několik veselých děvčat se z vinobraní vrací
a jejich svěží smích se tichem noci šíří.*

*Ach, až já půjdu samotěn tou prozářenou tmou,
kéž jediný uvadlý list nepadne na cestu dolů
a siré větve, jež visí nad hlavou mou,
necht řeknou „dobrou noc“ bez stopy něměho bolu.*

*Chci, aby mne prolnula té noci kouzelná moc
a její božský klid by zapudil veškerou tíseň
a ty potrhle cikády aby nedbaly, že je tu noc,
a v temnotách aby o světle pěly mi píseň.*

*Kéž smutné mé vzpomínky by zanikly v tom tichu
jako ta vesnická děvčata; já chtěl bych býti
tou naší starou olivou a schýlen naslouchat jich smíchu,
jenž hlásá vítězně, že radostno je žíti.*

Z novořečtiny přeložil

L. Hoch

Školské kolokvium na konferenci v Brně

Jednou z částí mezinárodní konference Antika a dnešek, pořádané v dubnu 1966 v Brně, bylo školské kolokvium. Ve třech půldnech se shromáždili pracovníci vědy i školy, aby vyslechli a prodiskutovali přes 20 referátů. Zasedání se těšila mimořádně velké účasti a soustředěnému zájmu. Kolokvium se konalo za předsednictví prof. Irschera (NDR). Bylo pečlivě připraveno vědeckými tajemníky dr. Burianem a dr. Vidmanem (ČSAV).

Referenti ze socialistických a některých kapitalistických zemí podali zprávy o současném stavu klasických studií ve své vlasti a o jejich vývoji v době po první a zvláště po druhé světové válce. Informace spojili většinou s hodnocením tohoto studia a s úvahou o jeho úloze v moderní společnosti.¹⁾ Shromáždění badatelů o antice a učitelů klasických jazyků nebylo přirozeně nutno přesvědčovat o významu vyučování latině a antické historii i kultuře; v tomto ohledu je mezi nimi shoda. Všichni referenti, kteří pojednávali o této otázce, a zvláště zástupci socialistických zemí, kde v poválečných letech prochází školství různými etapami hlubokých změn, si byli jasně vědomi, že je třeba v období průmyslově-technických, sociálně-politických a kulturních revolucí určit místo latiny v soustavě vzdělání nově.²⁾ Všude došlo k omezení rozsahu vyučování. Tím intenzivněji se zvláště v socialistických zemích přemýšlí o cíli a metodách a — ovšem — také se bojuje za udržení nebo získání takových podmínek pro vyučování klasickým jazykům anebo alespoň latině, které by odpovídaly jejich významu a umožňovaly rozumně stanoveného cíle při promyšleném a účinném postupu také skutečně dosáhnout.

Pro nás bylo zvláště zajímavé srovnání se sousedními zeměmi socialistického tábora, které jsou nám blízké zeměpisnou polohou i kulturními tradicemi. Vyučování klasickým jazykům se v nich věnuje většinou o něco více času a místa než u nás: tak v Polsku je latina ve čtyřech nejvyšších třídách jednotné jedenáctileté školy volitelným předmětem vedle živého jazyka. Vyučuje se jí po dvou hodinách týdně, volí ji asi třetina žáků; první dva ročníky tvoří gramatický kurs, v dalších dvou ročnících se čtou ukázky latinské prózy a poezie (referovala I. Biežuńska - Malowist). Podobný je rozsah vyučování v Maďarsku (J. Harmatta). V NDR odchází část žactva po osmé třídě desetiletky na čtyřletou střední školu o třech větvích: jedna z větví má ve svém vyučovacím plánu oba klasické jazyky vedle ruštiny, na mnoha školách větve matematicko-přírodovědné i větve moderních jazyků se učí latině jako druhému nebo třetímu cizímu jazyku (W. Eckert). V připravované další etapě se chystá povinná návštěva celé jednotné desetiletky a zkrácení diferencované střední

školy na dvouletou nástavbu. Němečtí soudruzi usilují o zřízení speciálních škol nebo tříd, kde by se žáci učili již od osmé třídy latině a řečtině nebo živým cizím jazykům. V této situaci je zvláště zajímavé naše zkušenosti s obdobím bez povinné latiny i radostný fakt jejího obnovení (E. Kamínková a A. Hakenová). Snaha německých soudruhů o zavádění škol s rozšířeným jazykovým vyučováním se shoduje s obdobným směrem v našem školství. Doufejme, že i my se dočkáme určitého počtu středních škol s rozšířeným vyučováním latiny a snad i řečtiny!

Dříve než u nás byla povinná latina znovu po osmileté přestávce zavedena v Rumunsku, kde se její odstranění projevilo jakožto v románské zemi zvláště silně a rychle v hlubokém poklesu úrovně znalostí v mateřském jazyce i v ostatních humanitních předmětech. Od r. 1956 se tam znovu povinně učí latině ve čtyřech nejvyšších třídách jedenáctiletky, a to všichni žáci v osmé a deváté třídě po dvou hodinách týdně, v nejvyšších dvou třídách jen žáci literární sekce ve čtyřech a dvou hodinách týdně. Za žádoucí se považuje zřízení speciálních tříd s latinou a řečtinou (G. Guțu). Velký zájem a mnoho dotazů vzbudil živý a dokonale přehledný improvizovaný referát prof. Jarcha o studiu latiny na sovětských vysokých školách; na středních školách se v SSSR latině nevyučuje.

Méně informací se dostalo účastníkům kolokvia od delegátů z kapitalistických zemí:³⁾ o studiu klasických jazyků a o podílu antického dědictví ve vzdělání promluvili delegáti z Anglie (K. G. Todd) a Švýcarska (O. Gigon). V žádném z těchto zemí není jednotný státem řízený školský systém. Ve Švýcarsku je ze tří základních typů gymnasií nejpočetněji zastoupen typ s povinnou latinou a nepovinnou řečtinou, ustupuje typ klasického gymnasia a jen těžce se prosazuje typ přírodovědný s nepovinnou latinou. Tak velký rozsah vyučování klasickým jazykům se zdá spíše výjimkou. Tendence omezovat počet hodin latiny a řečtiny se projevuje na celém světě (L. Vidman).

Časové možnosti i hodnocení významu latiny ve vzdělávacím systému určují cíl a náplň vyučování a zároveň podněcují k přemýšlení o metodách. V referátech ze socialistických zemí se ozývaly zásady, kterými se chceme řídit i my: za základ se považuje výuka jazyka, tj. hlavních mluvnických jevů vykládaných se zřetelem k překládání z latiny a omezené zásoby pečlivě vybraných slov s poučením o tvoření a odvozování slov.⁴⁾ Ve všech referátech, celkových i speciálně metodických, se volalo po maximálním využití cvičných textů a hlavně ukázek z literárních děl k poučení o antické kultuře (např. B. Snell). Zdůrazňovalo se rovněž využití koordinace s hodinami mateřského jazyka a domácí literatury, světové literatury a dějepisu. Význam těchto předmětů je dán i tím, že se v nich seznamuje s antickým dědictvím všechna studující mládež. Jak se

zdá, je tímto způsobem zvláště žactvo anglických škol všech typů dosti dobře obeznámeno s antickou mytologií a historií. Metodě výkladu starověkých dějin a psaní učebnic byly věnovány i samostatné referáty (A. R. Burns, J. Burian).

Často byl přednesen požadavek, aby byly dány žactvu i širší veřejnosti vhodné populární i pomocné knihy o antice ve větším množství a rozmanitosti (např. G. Schrot). Jsou nejen pomocí při vyučování, ale usnadňují i zájmovou a mimoškolní činnost, pro niž má vyučování dávat podněty. Podobný význam mají překlady z antických literatur. Byl konstatován velký čtenářský úspěch dobrých překladů v mnoha zemích (např. zpráva R. Dostálové o čtenářské anketě aj.).

Překladatelská činnost přesahuje svým působením rámec školy a obrací se k široké veřejnosti stejně jako různé formy popularizace antiky rozmanitými prostředky jako přednáškami, rozhlasem, exkurzemi do muzeí apod. Pokud jsme se o rozvoji těchto forem dozvídali z referátů, můžeme soudit, že největší iniciativu a vynalézavost v tomto směru projevují polští soudruzi (K. Kreysarová).

Kolokvium se konalo v době, kdy řešíme nové a nesnadné úkoly; dalo pro ně cenné podněty a umožnilo výměnu zkušeností. Všichni účastníci je vřele uvítali. Referáty budou uveřejněny ve sborníku, který jistě upoutá pozornost všech učitelů latiny i širšího okruhu zájmemu o antiku i o školu.

E. Kamínková

POZNÁMKY

¹⁾ Krásné myšlenky o významu antického dědictví pro moderního člověka byly vysloveny v mnoha referátech jak na školském kolokviu, tak i v jiných sekcích konference. Tak např. J. A. Davison (Anglie) v referátu „Homér a moderní svět“ mj. řekl, že z vlastní zkušenosti poznal, jak znalost antiky zvětšuje schopnost člověka řešit obtížné situace s přehledem a vyrovnávat se s nimi lidštějším způsobem.

²⁾ Tétó otázce věnoval zvláštní referát J. Irmscher.

³⁾ Tyto informace poskytuje zpráva z kolokvia o klasických studiiích v Londýně 1965. O tomto sborníku viz zvláštní referát!

⁴⁾ G. Löwe z NDR požaduje správně, aby se žáci brzy ve škole učili pracovat se slovníkem.

Výstava Antika a její tradice v Brně 9/4 - 9/5 1966

Při příležitosti mezinárodní konference „Antika a dnešek“ měla širší veřejnost možnost spatřit v brněnském Domě umění výběr z antických památek, obvykle nedostupných v muzejních depozitářích. Šťastnou myšlenkou byla konfrontace antiky s výtvarnými projevy pozdějších dob od renesance až do dneška. O jejich instalaci se zasloužili zejména J. Vacková a J. Zemina, odborná příprava výstavy byla v úhrnu především dílem docenta O. Pelikána, který také sestavil antickou část katalogu výstavy a napsal úvodní esej o významu antické tradice.

Časová tíseň a další objektivní nesnáze způsobily, že údaje v dobře vytištěném a pěkně upraveném katalogu nemohly být vyčerpávající. V některých případech je sumárně uveden soubor památek. Aby byl zachován obraz výstavy, doplňujeme je zde, s omezením na antickou část výstavy a s jedinou výjimkou bez zřetele k provinciální plastice. Bibliografie se uvádí ve výběru.

Použité zkratky

ARV — J. D. Beazley, *Attic Red-figure Vase-Painters* 2. vyd., Oxford 1963.

Choix — J. Frel, *Choix de vases attiques en Tchécoslovaquie*, *Sborník Národního musea* XIII 5, 1959.

PA — J. Frel, *Les portraits antiques en Tchécoslovaquie*, *Sborník k 70. narozeninám J. Květa*, Praha 1965.

Antická plastika (mramor, pokud není uvedeno jinak).

1. obr. 1 — torzo Afrodity, Strahov *ZJKF* 1966, 4.

2. torzo mladíka, Strahov, podle originálu ze 4. stol. př. n. l. nejbliže je tzv. *Joven Orador* v Madridu, kterého W. Klein použil k rekonstrukci údajného Képhisodotova Herma s Dionýsem.

4. dvojherma satyr a satyrka, Brno *Čas. Mor. muzea* 33, 1946, 183nn. (O. Pelikán), *LF* 1954, 154.

5. portrétní hlava muže, prakticky novodobá, Strahov, PA 30.

6. obr. 3 — Achita, palmýrská náhrobní busta, Náprstkovo muzeum *ZJKF* 1962, 188nn, PA 20.

9. obr. 4 — Fausta, Národní muzeum — PA 12.

11. busta hochy, Strahov, nepublikováno; 2. čtvrt 3. stol. n. l., povrch obličejů přepracován, nos doplněn, busta nová.

13. obr. 5 — Kommodus (vápenec), Komárno, PA 7.

15. „Egyptizující portrét“, Strahov, PA 29 falzum.

19. obr. 6 — Septimius Severus, Strahov, PA 8.

20. Karakalla, Bratislava, *Slov. archeologie* 1956, 301nn. (O. Pelikán), PA 10.

23. obr. 8 — Konstantin, Olomouc, Fil. fakulta, vynikající, dosud nepublikovaná památka, P13.

24. antické památky z nových vykopávek na Slovensku; o některých předběžně informoval T. Kolník (*Archeologické rozhledy* 1961, 822nn), na něhož odkazujeme.

a) dva hliněné kanthary z Kostolné (Kolník 843, obr. 295, 844, obr. 296), florální výzdoba napodobuje kovové předlohy, Augustova doba.

b) mísa, terra sigillata, z Očkova (Kolník 945, obr. 297).

c) urna z Očkova (Kolník 846, obr. 298 dole), je z hrubozrnného, asi východořeckého mramoru (nikoliv z alabastru), pokročilé 2. stol. n. l.

d) bronzová busta siléna z trojnožky z Pobedimi, detaily ze stříbra a z mědi (Kolník 847, obr. 299 vlevo), k polovině 2. stol. n. l.

e) bronzové vědro (bohužel vystavené bez držadla a aplik).

f) unikátní soška herce s maskou ze slonoviny.

g) stříbrná mísa a kantharos ze Stráží (publikaci těchto vynikajících památek připravuje Dr. B. Svoboda).

25. antické vázy z Národního muzea, pokud se neuvádí jinak;

attické černofigurové.

a) lekythos 2477, Dionýsos, skupina Atény 581, *Choix* 9,

b) číše 1670, kómos, skupina bez listů, *Choix* 18,

attické červenofigurové

c) lékythos 769, běžící žena, malíř z Villa Giulia, *Choix* 21, *ZJKF* 1961, 80.1, *ARV* 624.84,

d) lékythos 774, žena se zrcadlem, epónymní váza malíře Praha 774, *Choix* 24, *ARV* 695.1,

e) peliké, satyr a Dionýsos na gryfu, dva mladíci v pláštích, 1055, skupina Helbigova reverzu, J. Boháč, *Keréské vázy*, obr. 39—41, *Choix* 44, *ARV* 1474.2,

f) attický bílý lékythos, náhrobní výjev, Bratislava, malíř rákosí, *Slov. archeol.* 1957, 253nn. (J. Boháč), *Choix* 131, *ARV* 1381.105,

g) kampánský flakon, hlava ženy (589/BD), Hakenův malíř, *Graecolatina Pragensia* 1, 1960, 34, tab. I. 1, *ZJKF* 1962, 89, K 19 (A. D. Trendall), *Apollo* (Salerno) 2, 1962, 18, obr. 8 (A. D. Trendall).

g) lukánský volutový kráter s figurálními výjevy (nyní výborně restaurovaný), malíř z Roccanova, *ZJKF* 1961, 127nn, *ZJKF* 1962, 85, L 10 (A. D. Trendall).

i) obr. 9 — apulský askos, Erós a žena, 2347; *Choix* str. 274, A 4.

j) etruský černofig. stamnos, gryf a kůň, lev a sfinx, skupina Micali, *ZJKF* 1965, 90.3 (nereprodukováno).

k) moderní napodobenina lukánské červenofigurové hydrie malíře Primato: Erós.

Soubor váz zapůjčených z Bratislavy:

l) sicilská pyxis s florální výzdobou.

italiotské vázy s ženskými hlavami:

m, n) dvě víčka lekanid,

o) talíř,

p) miniaturní hydrie.

Závěrem ještě poznámka k jednomu novodobému exponátu — k obrazu M. Heemskercka, Vulkánova dílna (katalog č. 42, obr. 12). Přednášela o něm na konferenci dr. J. Vačková, jež poukázala výstižně na antické filiace skupiny Venuše s Amorem. Také mužské figury se inspirojí z antiky: jejich muskulatura, postoje i pojetí poukazují jednoznačně (zejména pomocník zobrazený zezadu a sedící Vulkán) na torzo Belvedere; M. Heemskerck torzo kreslil roku 1535 (viz naposled H. Ladendorf, *Antikenstudium und Antikenskopie* 96, pozn. 35, obr. 76, 77).

J. Frel

Ohlas „Antické knihovny“ u posluchačů rozhlasu

V minulém čísle *Zpráv JKF* informovala A. Frolíková o pravidelném nedělním vysílání „Antické knihovny“ v Čs. rozhlase (Československo II, VKV). Byly tam též otištěny dvě ukázky tohoto pořadu. V řadách posluchačů se toto vysílání setkává s velmi živým zájmem, jak svědčí četné dopisy, které redakci VKV došly. Poněvadž reakce posluchačů může sloužit jako měřítko zájmu širokých vrstev o antiku a do určité míry být i vodítkem, jak zaměřit v oblasti antiky popularizační práci, vyžádali jsme si od redakce rozhlasu dopisy čtenářů, z nichž některé výňatky otiskujeme. Tento materiál může být zároveň vhodným doplňkem průzkumu zájmu o překlady z antické literatury a o antiku vůbec, který před nedávnem probíhal formou dotazníkové akce a o jehož výsledcích informovala R. Dostálová (Co vám dává antika? *Literární noviny* XV, 1966. č. 8).

Téměř ve všech dopisech posluchačů se opakuje přání, aby si mohli vysílané pořady přečíst, popřípadě seznámit se s celým dílem autorovým. Tak např. posluchačka z Kostelee n. Orlicí píše: „Senekovy dopisy jsou pravým skvostem světové literatury. Děkuji za krásný zážitek při poslechu nedělní „Antické knihovny“. Poněvadž o vše krásné se chce rozdělit s lidmi ve svém okolí, měla bych prosbu. Můžete mi poradit, jak bych u nás na venkově mohla získat k zapůjčení Senekovy dopisy? Městská knihovna je nemá ve svých seznamech. Nebo máte texty-záznamy?“ — Učitelka z Prahy: „Můj muž kromě svého oboru historie učí na střední škole i občanskou výchovu a je pochopitelné, že by text celého cyklu „Antická knihovna“ mohl využít s maximálně možným efektem (studenti mají o takovéto problémy veliký zájem)...“ — Studující z Ostravy: „Dnes v neděli odpoledne jsem poprvé slyšel vaši relaci „Antická knihovna“. Její obsah mě velmi zaujal a zanechal ve mně hluboký zážitek svojí pravdivostí. Přesto, že studuji VŠ Báňskou, zajímám se o antickou literaturu. Kdyby bylo možno pořídit opis tohoto pořadu, byl bych vám za něj velmi vděčen.“ — Posluchač z Kopřivnice, okr. N. Jičín: „V neděli 13. 3. jste vysílali v pořadu AK Pseudo-Isokratova Pravidla chování. Velmi mne i moji manželku zaujala hloubka a myšlenky těchto pravidel. Velmi rád bych si je opatřil...“ — Posluchačka z Čes. Budějovic: „Obraťme se na Vás s prosbou, zda bych mohla nějak získat v úplnosti Vámi připravovanou AK, neboť ze všeho, co jste uváděli pro tento pořad, vlastním pouze Epiktetovy „Rozpravy“. — Budoucí učitel z Pardubic: „S radostí jsem uvítal Váš cyklus o antice. Je to totiž oblast, ve které mám velmi malý rozhled (a nejen vlastní vinou). Prosím Vás, zdali byste mi mohli texty cyklu zasílat. Měly by pro mne dvojnásobný užitek, neboť

jsem adept učitelství.“ Redakce VKV vychází svým posluchačům tak dalece vstříc, že jim zaslala jak žádané texty, tak i informace. „Asi těžko si dovedete představit, jaké bylo mé potěšení ze všech textů AK i z informace o hledané knize. Platonova kniha „Symposion“ se nachází zde v Hradci Králové ve vědecké knihovně, ale je zapůjčena. Příště si ji půjčím a přečtu. Relace Boethius: Filosofie utěšitelka i Epiktetovy „Rozpravy“ mám zachycené na magnetofonovém pásku — rovněž byly výborné“ (posluchač z Hradce Králové). — Posluchačka z Prahy: „Děkuji Vám za rozmnožené texty AK. Udělá mi radost, budete-li i v budoucnu na mne pamatovat, ráda bych je využila ve své práci s mládeží“. — Posluchač z Prahy: „Poslouchal jsem v rozhlase Váš pořad AK a píšu Vám, abych poděkoval za Vaši snahu o přiblížení moudrosti starých věků do našeho času. Myslím, že je velmi prospěšné uvědomit si obecnou platnost myšlenek vyslovených před tolika sty lety, i když dnes, asi stejně jako tehdy, je velká část lidí obrněna před těmito myšlenkami svou praktičností, realismem, sobectvím. Patřím k dnešní střední generaci a pro nás — a ty mladší — neměla už škola poučení o antických filosofech. Ani knihovny nemohou dnes nabídnout čtenáři antickou literaturu v úpravě a překladech určených pro moderního člověka. Váš pořad splňuje tak aspoň trochu to, co dlouhá léta zanedbala. Výběr, úprava i zpracování a přednes zasluhují nejvyšší pochvaly. Je velká škoda, že pořad není aspoň jednou v týdnu opakován. Sám bych dával přednost tomu, kdybych si po poslechu pořadu mohl znovu jej pročíst a zamyslet se v klidu. Neslyšel jsem, bohužel, všechny půlhodinky Vašeho pořadu, z těch, které znám, se mi nejzajímavější zdál Demosthenes „O svobodě“, Lukianův „Milovník lži“ a Marcus Aurelius Antoninus — „Hovory k sobě“. Pořad naposledy jmenovaný mne zaujal nejvíce proto, že názory v něm vyřčené považuji za závazné i pro dnešního člověka, souhlasím s nimi a snažím se podobně jednat. Je-li možné, abyste mně tento text poslali, budu mít velkou radost, není-li to možné, prosím aspoň o sdělení pramenů, z kterých jste čerpali, a pokusím se opatřit si je. Kdybych mohl obdržet i další texty z AK, byl bych samozřejmě velmi rád, ale byla by to ode mne asi příliš velká opovázlivost. Děkuji Vám za Vaši laskavost předem a ještě jednou jménem posluchačů (sám jsem pořadu AK několik posluchačů získal) díky za Vaši práci“. — Lékař z Ostravy-Poruby: „Už dlouho jsem neměl z žádného rozhlasového pořadu takovou radost jako z tohoto. Je to všechno skutečně výborné — výběr, překlady, úprava, interpretace, úvodní slovo. Sám jsem bývalý gymnasista, ale musím Vám říci, že s mnohými texty, které jste uvedli, jsme se ve škole vůbec nesetkali. A po škole už vůbec ne, jednak pro naprostý nedostatek textů původních, které snad jsou někde v universitní knihovně, jednak také pro velice nepatrný dostatek

přeložené klasické literatury. Snad v poslední době se něco málo objevilo. Proto bych téměř úpěnlivě prosil pořadatele kouzelných symposií, aby provedli i knižní vydání těchto pokladů lidské moudrosti a skutečné duchovní krásy, jež člověk znovu po tolika letech objevuje. A zdá se mi, že trochu zbytečně, poněvadž toto vše by mělo být totiž modernímu člověku stále při ruce, k dispozici, aby si zase znovu něco „hlubokomyslně nového“ nevymýšlel. Vydejte tedy, prosím, po jisté době, třeba po jednom roce, co jste v *AK* odvyšlali, o kupce jistě nebudete mít starosti.“ — Posluchačka z Blanska: „V poslední době pozoruji, že se Čs. rozhlas vážněji zaměřuje na výchovu člověka, a tak ho nepřimmo nutí, aby se hlouběji zamyslel sám nad sebou, nad životem, nad svým cílem. A za to Vám, soudruzí, patří ten největší a upřímný dík. Chtěla bych Vás poprosit, můžete-li čtení z *AK* a jiné takové hodnotné pořady opakovat i na jiných stanicích. Myslím, že by bylo třeba tato vzácná slova si stále a stále připomínat. Také bych si přála, kdyby *AK* a sezení Rady moudrých mohla vyjít tiskem, snad ve formě brožur nebo knihy. Musím se Vám přiznat, že moje vzdělání je jenom základní, avšak jedině Čs. rozhlasu mohou děkovat, že žiji kulturněji, že jsem si oblíbila vážnou hudbu, psychologické hry, Radu moudrých, Antickou knihovnu atd. Jsem si jista, že takových posluchačů, kterým tolik dáváte, je tisíce a tisíce. Mnohá pracující žena nemá čas, aby sáhla po dobré knize, v klidu si sedla a přečetla si ji, a pak je zde otázka, dostane-li se jí do ruky kniha opravdu hodnotná. Zapne-li si radio, má bohatý kulturní program a může při tom vykonávat různé domácí práce. V dnešním uspěchaném světě je nebezpečí, že by nás mohl z nedostatku času k zamyšlení se strhnout pouze k materialismu a povrchnosti. A zde má Čs. rozhlas jedinečnou příležitost k výchově člověka, ba celého národa.“ A závěrem ještě jeden hlas posluchačky z Prahy 6: „Vážení soudruzí, vůbec se nedivím, že četba antických filosofů vyvolala tak překvapivý ohlas, jak píšete ve svém programovém časopise č. 24. Bylo toho třeba jako soli, aby se lidé, zvláště mladí, naučili samostatně myslet. I když nemám nic proti „big beatu“ a některé nahrávky se mi líbí, musím přiznat, že nás tímto hudebním žánrem začínáte unavovat. Což kdybyste trochu big beatu vynechali a zařadili častěji a vhodněji četbu antických filosofů?“

Domníváme se, že by bylo zbytečně tyto dopisy jakkoli komentovat, hovoří samy jasně a jistě i upřímně. Úspěch Antické knihovny je výsledkem správně chápané, poctivé a zanícené spolupráce mezi pracovníky Čs. rozhlasu a odborníky — klasickými filology. Čs. rozhlas věnuje tomuto pořadu neobyčejnou péči, zástupce redakce VKV V. Cibula je ve stálém kontaktu s odborníky, režisér V. Špidla pečuje s velkou citlivostí o vysokou úroveň natáčení, v pořadu vystupují naši přední herci (R. Lu-

kavský, J. Adamíra, J. Chvalina, K. Hlušíčka). Kultura mluveného slova dává myšlenkovému bohatství jeho pravou váhu. Porozumění, s kterým se *AK* setkává v řadách posluchačů všech vrstev, je jistě nejlepší odměnou pro všechny, kteří se práce na ní účastní, a radostným povzbuzením pro jejich další spolupráci.¹⁾

CSV.

POZNÁMKA

¹⁾ Zatím byly vysílány v *AK* tyto pořady: 20.2. — Platón: Obrana Sókrata; 27. 2. — Plútarchos: Rady manželské; 6. 3. — Plinius: Dopisy; 13. 3. — Pseudo-Isokratés: Pravidla chování; 20. 3. — Cicero: O povinnostech; 27. 3. — Seneca: Dopisy; 3. 4. — Démostenés: O svobodě; 10. 4. — M. Aurelius Antoninus: Hovory k sobě samému; 17. 4. — Lúkiános: Milovník lži; 24. 4. — Xenofón: O Kýrově vychování; 1. 5. — Platón: O lásce; 8. 5. — Cicero: O přátelství; 15. 5. — Boethius: Filosofie utěšitelka; 22. 5. — Epiktétos: O nezávislosti mudrcově; 29. 5. — Epikúros: Myšlenky o štěstí a mravnosti; 5. 6. — Seneca: O rovnosti lidí; 12. 6. — Plútarchos: Utěcha ženě; 19. 6. — Theofrastos: Olidských povahách; 26. 6. — Músónius: O výchově mládeže; 3. 7. — Hérodotos: Kroisos a Solón. V červenci a v srpnu byly opakovány pořady, o které si posluchači psali nejčastěji. Od září 1966 má každá nedělní premiéra svou středěni reprízu.

Z nové literatury

Q. Horatius Flaccus:

Ódy a epódy. Přeložil Ignác Šafár. Bratislava SVKL 1965.

Uprostřed závalu moderní poezie úplně unikl pozornosti malý sliěný svazek obsahující nový slovenský překlad knižete římských básníků a učitele evropských poetů od renesance do romantismu. V dobách, kdy básnická forma původního díla se při převodu násilně mění, často v neprospěch původního díla, překládá Šafár věrně podle původních meter. Metrum napodobuje tak dokonale, že i tam, kde jde o útvar v přízvukném verši nena-podobitelný, např. spondej, užije časoměrné stopy, jen aby dosáhl přibližně stejného básnického účinku.

Jako *licentia poetica* překladatelská zasluhuje pozornosti rozdělení delšího verše, např. v archilošské stopě nebo ve větší strofě sappické,

ve dva útvary, takže místo dvou veršů jsou verše tři.

Nelíbí se mi však, že překladatel celou řadu básní vynechal, obzvláště ty, kde Horatius vystupuje jako učitel politické moudrosti římského národa. Básně velmi intimní vytvářejí z lyrického básníka pravou básnickou osobnost, zrovna tak jako básně rázu politického, pokud nejde o vulgární líhocení nebo od-porné pokrytectví. Byl-li však překladatel v každém případě rozhodnut poříditi jen výbor, ať již z vlastní iniciativy nebo na návrh nakladatelství, bylo by vhodnější od začátku také to prohlásiti. Také vynechá-li překladatel vlastní jména, básně působí jakýmsi odosobněním a ztrácí básnický půvab jako II, 10.

Ovšem ani toto dílo není bez větších chyb: např. IV, 25 *vixere fortes ante Agamemnona* — „aj pred Achilom žilo mnoho hrdinov“, se mi zdá příliš velká licence, třebaže překladatel užil jména *Achilleus* asi z důvodů metrických; obojí totiž navozuje jiné asociace, a navodit podobné asociace jako původní dílo jest věc básnického překladu. Také někdy je třeba dát přednost přesnosti před lacinou srozumitelností, jako IV 11, 15 špatná interpretace IDUS — není to svátek v křesťanském slova smyslu, ani římská slavnost, nýbrž jen mezník uprostřed měsíce starého měsíce roku. Staří římská grammatikové odvozovali IDUS od etruského *iduare* (= dividere). Proč právě v dubnu má být oslavována láska, vykládá Nauck ve svém komentáři: v dubnu prý se Afrodité vynořila z mořských vln — snad tadý hrála úlohu lidová nebo Horatiova vlastní etymologie — Afrodite — u Itáliků

snad bez předechnu a Aprilis, ačkoliv grammatikové vykládali název od *aperire*. Verše IV 11, 17—28 překladatel vůbec nevykládá. Opět zdůrazňuji, že u starých básníků nikdy neškodí více výkladů než méně, tím spíše u Horatia, který je především *poeta doctus*. Pak by se nemohlo stát IV, 9, aby *Caeaque Camenae* zůstalo neinterpretováno, ačkoliv jde o básně jednoho z nejslavnějších řeckých lyriků Simónida, jenž pocházel z ostrova Keu. V celku působí v dobré a svědomité práci takové chyby nepřijemně, aspoň pro odborníka nebo aspoň horlivého milovníka — ba dokonce trapně.

Velmi pěkně zhodnotil Horatia překladatel v doslově. Také ilustrátor Ladislav Guderna zasluhuje pro svůj prostý a srozumitelný a při tom umělecky působivý obrazový doprovod plnou chválu.

H. Koptiva

Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě, I (A—C), Založili Antonín Truhlář a Karel Hrdina, pokračovali Josef Hejnic a Jan Martínek, Praha, Academia 1966, 530 str., 16 repr.

Bezpečné poznání literárního procesu a úsilí o nalezení jeho zákonitostí jsou nemyslitelné bez předběžného shromáždění a utřídění materiálu. Heuristické práce, uvádějící do literárního kontextu prameny, doprovázené stručným komentářem, mají v Čechách svou dobrou tradici, a tak další (vlastně obnovené) dílo tohoto typu *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* (dále Rukověť), připravená Josefem Hejnicem a Janem Martínkem na základě materiálů a prvního zpracování Antonínem Truhlářem a Karlem Hrdinou, se mohla účinně opřít o zkušenosti obou zakladatelů díla, aby je dále

rozvíjela a posunula tak typ moderní heuristické práce na vyšší úroveň.

Historie myšlenky zpřístupnit bohatství naší humanistické literatury je dostatečně známa (srov. J. Hejnic — J. Martínek, *ZJKF* 3, 1961, 97—100). Jako úvod k úvaze o druhém (přepřacovaném) vydání první části Truhlářovy a Hrdinovy Rukověti postačí jen připomenout, že zakladatel díla a autor prvního archivu excerpt, Antonín Truhlář, vydal jen první sešit svého soupisu s názvem *Rukověť k písemnictví humanistickému, zvlášť básnickému* (Praha, 1908); po jeho smrti pokračoval v jeho práci dalším sešitem

Karel Hrdina (1918), ale později se omlčel a věnoval se jen přípravě nových heuristickým rešeršim. Vydání dalších sešitů uvízlo, ale péči Hrdinovou a později i práci studentů z latinského semináře prof. B. Ryby se systematicky rozmnožoval materiál a zpřesňovaly popisy jednotlivých konvolutů. K zásadnímu obratu došlo až r. 1954, kdy v rámci ČSAV byli pověřeni pokračováním a vydáním díla J. Hejnic a J. Martínek.

Nový svazek, který je z větší části přepracovaným vydáním hesel publikovaných již A. Truhlářem a K. Hrdinou (hesla *Colonus-Czyrtnier* jsou tištěna poprvé), je prvním výsledkem tohoto úsilí a konfrontace s dosavadním zpracováním naznačí, jak se prohloubily znalosti o pramenné základně a kterými hlavními směry byl další výzkum převážně veden.

První díl nové Rukověti se liší od prvního vydání promyšlenější koncepcí sběrného programu; autoři prosadili plně tendenci, která se projevovala již v zpracování Truhlářově a Hrdinově, a omezili heuristiku jen na zpracování latinského a řeckého básnictví na území Čech a Moravy. Vyloučení prózy sice ochuzuje obraz literárního procesu jako jednotného proudu (u autorů, písničích současně díla básnická a prozaická, jsou tato alespoň stručně zaznamenána), umožňuje však soustředěné a rovnoměrné zpracování zvoleného literárního okruhu, neboť současně zpracování různých žánrů by vyžadovalo i různou koncepci jednotlivých článků. Promyšlenost v shromažďování a třídění materiálu prozrazuje sám výběr hesel. Autoři vyloučili vše nepodstatné (jména osob, objevující se jen v malém počtu literárních dedikací a zmínek ve spisech jiných autorů, jména cizinců, jejichž vztahy k Čechám nebyly významné, jména an-

tických spisovatelů, které humanisté napodobovali, věcná hesla, sledující spíše vysvětlení pojmů) a zaměřili úsporně svou pozornost k vyčerpávajícímu zpracování toho materiálu, který bylo možno — v rámci zúženého pracovního úkolu — označit jako bohemikální. Autoři registrovali všechny osobnosti českého nebo moravského původu, písnič latinské nebo řecké verše, a byla také registrována jména osob, které se významným způsobem zasloužily o rozvoj humanistického básnictví v našich zemích nebo jimž byly věnovány různé drobné skladby či alespoň jedno dílo dvou nebo několika autorů. Z cizinců byly do heslačce pojaty ty osobnosti, které působily v Čechách a na Moravě nebo měly k našim zemím nebo domácím humanistům přátelské vztahy.

Soustředěnost ve vymezení sběrného programu se projevila i v stavbě jednotlivých článků. Autoři zdůraznili informativní ráz Rukověti a vypustili všechny zdouhavé parafraze skladeb, spokojující se jen stručným naznačením obsahu díla. Velká pozornost byla však věnována biografickým portrétům jednotlivých osobností. Srovnáním prvního vydání s přepracovaným zněním Hejnicovým a Martínkovým vynikne, kolik nových faktů bylo objeveno v archivních pramenech a jak plasticky vystoupil život jednotlivých osobností z nejistého šera. Údaje o rodišti, rodičích, sourozencích, akademické dráze, rodinném životě, přátelích, povolání a různých funkcích jsou velmi důležitým materiálem pro bližší poznání městského života v předbělohorských Čechách. Již na základě prvního dílu se rýsuje zajímavá městská centra, která byla úzce spjata s pražskou universitou a osobními styky i vzájemně mezi sebou. Struktura humanistických okruhů, seskupe-

ných kolem latinských škol ve městech, je velkým tématem kulturních dějin Čech a Moravy v 16. století. Biografické údaje v Rukověti jsou pro tuto práci jedním z předpokladů, jejich prostřednictvím má Rukověť význam nejen ryze literární, ale dotýká se i historie a kulturních dějin. Poslední svazek rejstříků bude nepostradatelnou příručkou pro každého historika městského života v Čechách a na Moravě před Bílou horou.

Výčet spisů jednotlivých autorů je uvnitř článku řazen chronologicky (rok vydání je pro orientaci opakován in margine). Příležitostně drobné příspěvky jsou vytčeny zvláště formou odkazu, poukazujícího k popisu příslušného sborníku. Popis tisků je podřízen potřebám literární historie a liší se výrazně od popisu bibliografického, reprezentovaného u nás zejména Knihopisem. Rukověť tak nemůže suplovat retrospektivní knihovnickou bibliografii, neboť její zpracování je podřízeno výhradně potřebám další literární historické práce. Popisy tisků jsou stručné, všechna upozornění na výzdobu nebo typografickou úpravu odpadají. Autoři se spokojili jen názvem díla, opisem impresa a odkazem na počet stran, popis však prohlubuje rozpis vnitřních částí a oddílů, kde jsou podány nejen nadpisy, ale také stručné obsahy jednotlivých částí a metrum, v němž byla skladba psána. Při vlastním zpracování vnitřních složek díla uplatňuje se znovu výrazně smysl obou autorů pro podstatné; rozsah doprovodných komentářů je velmi stručný a kolísá podle významu textu. Úspornost doprovodných poznámek je patrná v rozsahu celého díla; dobrým příkladem je komentář u jednotlivých děl v heslech *Aquilinas* nebo *Collinus*, který je nepoměrně přehnanější než doprovodný text v prvním

vydání. Snaha po nejvyšší stručnosti odstranila i jakýkoliv komentář k údajům, které byly v zpracování Truhlářově nebo Hrdinově uvedeny chybně. Tento postup má své důvody (zvláště v biografických), ale přece jenom ve výčtu spisů by bylo vhodné upozornit, proč byl tisk (event. rukopis) vynechán; jako příklad lze uvést sbírku *Centuria anagrammatum* (Lipsko 1610) *Petra Ailbera*, uvedenou u Truhláře (str. 25, č. 1), avšak v druhém vydání bez vysvětlení vypuštěnou.

Významným přínosem proti zpracování Truhlářovu a Hrdinovu je citování signatur jednotlivých rukopisů a tisků, kdežto v prvním vydání se autoři spokojili jen stručným odkazem na ústav. V souvislosti s přesnou dokumentací je třeba zvláště vysoko vyzdvihnout rozsáhlou heuristiku po knihovnách a archivech, která odkryla řadu pramenů dosud neznámých a v Rukověti poprvé zapojených do kontextu literárního vývoje. Jako příklad lze uvést heslo *Campanus*, jehož literární činnost byla obohacena jen v oddílu samostatných latinských spisů (drobné příspěvky vyjímaje) o patnáct bibliografických jednotek. Objevy dosud neznámých pramenů byly umožněny systematickým průzkumem fondů humanistické literatury v našich i zahraničních knihovnách. Zatím co možnosti průzkumu v domácích ústavech byly zajištěny dostatečně, výsledky studia v zahraničních institucích naznačují, že možnosti systematické práce byly velmi omezené a že nebyla rovnoměrně zpracována všechna území, kde je možné výskyt české humanistické literatury předpokládat. Chybí například citelně průzkum oddělení starých tisků vídeňské Národní knihovny, i když je zřejmé, že hlavní zásobárnou české humanistické literatury v zahraničí jsou Sasko (NDR)

a Slezsko (Polsko), blízké českému prostředí zejména z konfesijních důvodů. Jak potřebné bylo vyrovnaněji rozšířit průzkum i v Rakousku, dokládá namátkově heslo *Matthaeus Cervus*, jehož literární činnost je možno doplnit o neznámý spis *Carmen de passione domini nostri Iesu Christi... Viennae, Mich. Zimmerman 1554* (Wien ÖNB 216.483-A) a universitní kázání v spisku *Orationes tres a magnifico almae universitatis Viennensis rectore... approbatae... Tercia vero a praepceptore horum, Matthaeo Cervo... Viennae Austriae, Mich. Zimmerman 1558* (Wien ÖNB 75351-A), které je spojeno s veršovaným Cervovým blahopřáním (f. D Ia) *Gratulatio in reditum gloriosissimum invictissimae caesareae Maiestatis*. Z již známých Cervových spisů je ve Vídni možno registrovat další exemplář jeho elegií (*Elegiarum Liber, Viennae Austriae, Mich. Zimmerman 1557*), který je vedle pražských tisků na Strahově a v UK uložen též v ÖNB (sign. 155.243-B).

Zpracování jednotlivých hesel v Rukověti doplňují údaje o hlavních použitých pramenech a literatuře. Kdežto bibliografické odkazy k jednotlivým spisům jsou řazeny přímo za výklad o díle (srov. str. 331), obecná literatura a citace pramenů jsou kladeny až na konec článku, odděleny od ostatního textu značkou Δ. Umístění bibliografické poznámky je přijatelné, i když by bylo patrně výhodnější zařadit odstavec přímo za biografii. Vyhnuło by se tím také optickému splynutí mezi oddílem drobných příspěvků a bibliografickými odkazy.

Nová Rukověť nepochybně vzbudí zájem latinistů a knihovníků nejen u nás, ale též v zahraničí. Autoři snesli velký soubor dosud neznámých informací a již na základě prvního dílu je patrné, že kniha není jenom přehledem dosavadní práce v daném vědním oboru, ale také podnětem a výzvou k dalším monografickým a syntetickým studiím o dějinách humanistické kultury v českých zemích.

P. Spunar

Zpráva z londýnského kolokvia o klasickém vzdělání

V poslední době se nám dostává z různých stran přesných informací o dnešním stavu klasičeských studií téměř z celého světa. Seznamujeme se s jejich rozsahem a místem ve školském systému jednotlivých zemí a též s živým ruchem polemik a diskusí o jejich dnešním významu, novém pojetí, obsahu a v neposlední řadě o nových metodách, učebnicích a učebních pomůckách. Zprávy z většiny socialistických zemí jsme slyšeli na konferenci Antika a dnešek v Brně, o stavu ve velkém počtu kapitalistických států západoevropských i mimoevropských nás podrobně a přehledně informoval v 1. sešitu Zpráv JKF

dr. L. Vidman jako účastník londýnského kolokvia.

Nyní se nám dostávají do rukou slíbená akta londýnského kolokvia, vydaná péčí Geralda F. Else pod titulem Report of the Colloquium on the Classics in Education 1965.

Bezvadně graficky vypravená brožura obsahuje na svých 65 stranách mimo stručnou vydavatelovu předmluvu čtyři hlavní části. V první z nich je uvedena rezoluce kolokvia v 10 bodech. V nich je formulována koncepce vyučovacího cíle (čtení antičeských textů) a doporučena řada organizačních opatření, jako vydávání cenově dostupných dobrých kritických a komentova-

ných textů a monotematických brožur, vydávání ročního soupisu publikací i pomůcek, zorganizování fototéky, výměny pomůcek a sbírek, zavádění prázdninových kursů pro studenty, navázání spolupráce mezi učiteli vysokých a středních škol apod. Některé body rezoluce ukazují, že na mnohých amerických středních školách stejně jako v některých západoevropských zemích učí mimo hlavní města antickým jazykům nekvalifikovaní učitelé.

Další oddíl obsahuje stručné zprávy z jednání tří sekcí pro výuku jazyků, literatury a dějin. V těchto zprávách jsou uvedeny otázky, které každá sekce řešila, a výsledky, k nimž dospěla. Tak např. literární sekce se zabývala otázkou textů a osnov. Doporučila texty s odlišným komentářem pro učitele a pro žáky. Komentář pro žáky by měl studenty zaujmout, podnitit je k přemýšlení a pomáhat jim v překladech. Týkal by se autorovy řeči, stylu i techniky, přihlížel k literárním a estetickým kritériím, odkazoval na několik zajímavých a přístupných článků, z filologických otázek probíral jen otázky pro studenty srozumitelné, byl jasný a stručný a přitom zůstával na dobré úrovni. Hluboké změny navrhla komise v osnovách: považuje za účelné probrat gramatiku co nejrychleji a zařadit už do elementární učebnice co nejdříve snadné a myšlenkově podnětné výňatky z antických autorů. Musely by být pro začátek mírně upravené. Už v prvním roce by se měly podle návrhu sekce číst scény z Plauta, v druhém Katallovy básně a ukázky z Ciceronových spisů s výkladem historického pozadí, v dalším roce vybrané části z Vergílie v originále a celá Aeneis v překladu. Užívání překladů se doporučuje pro rozšíření znalosti díla.

Třem okruhům projednávaných otázek jsou v třetím oddílu věnová-

na tři pojednání: Gramatika a metodologie (D. H. Kelly), Povaha literárních textů (K. Quinn) a Vyučování starověkým dějinám (H. W. Pleket). Jako příklad uvádím hlavní myšlenky prvního z těchto článků. Autor srovnává dvě metody jazykové výuky: tradiční gramatickou a novou audio-orální. Ukazuje, že obě metody vycházejí z odlišného chápání úlohy intelektu: gramatická metoda vyžaduje rozumové úvahy a řešení úkolů, pochopení jazykových jevů a schopnost vysvětlit je pomocí přesné odborné terminologie. Tzv. audio-orální metoda vychází ze zjištění (platného především pro osvojování mateřského jazyka dítětem), že učít se jazyku znamená osvojovat si dovednosti a návyky stálým cvikem. Tradiční metoda vychází z chápání gramatiky jako teoretického výkladu jazyka. Vedle ní však uznává autor druhou, „přirozenou“ nebo „vnitřní“ gramatiku, tj. abstraktní strukturu v mozcích lidí, která jim umožňuje mluvit ve správně tvořených větách. Tato struktura se pro cizí jazyk vytváří a upevňuje jen intenzivním cvikem.

Autor radí kombinovat obě metody, nacvičovat tvary a vazby a občas je též vysvětlit. My bychom jistě obrátili pořadí, protože v rozvíjení intelektu a lingvistického myšlení vidíme jednu z velkých hodnot studia latiny. Uznali bychom spíše devizu vysvětlovat a procvičovat, při čemž procvičování se může dít každou metodou, která se ukáže účinnou.

Sborník uzavírají zprávy účastníků o stavu vyučování klasickým jazykům v jednotlivých zemích. Tyto zprávy jsou velmi zajímavé, bylo by však příliš dlouhé uvádět je jednotlivě; o obecných vývojových tendencích byli již ostatně čtenáři informováni.

Na konci svazku je uveden se-

znam účastníků kolokvia a zemí, které zastupovali. Pro nás je významné, že naše země byla na ko-

lokviu zastoupena jako jediná z celého socialistického tábora.

F. Kamínková

Rozloučení s antikou?

Rakouský časopis *Wort und Wahrheit*, měsíčník pro náboženství a kulturu, uspořádal v první polovině r. 1964 zajímavou anketu pod názvem „Abschied von der Antike?“, s podtitulem „Eine Anquete über die Rolle des griechisch-lateinischen Geisteserbes in der Bildungsgesellschaft von morgen“. K účasti bylo vyzváno přes sto významných pracovníků z oblasti politiky, hospodářství, organizace průmyslu, vědy, techniky a kultury, odpovědělo 57 dotázaných. Byly jim dány tyto tři otázky: 1. Jsou obsaženy v duchovním odkazu antiky hodnoty ještě dnes platné, takže se bez jejich živého zprostředkování nemůže ani naše civilizace obejít? — 2. V kladném případě: Jaké místo a jaká funkce náleží v technickém světě vzdělání, které se orientuje na antické dědictví? V záporném případě: Proč, podle vašeho mínění, ztratil dnes antický odkaz svou závaznost, svůj charakter modelu pro člověka? — 3. Jaké z toho plynou důsledky pro náš dnešní výchovný a vzdělávací systém?

Převážná část odpovědí vyzněla kladně, pro zachování antického odkazu, i když argumentace se často vedla z protichůdných pozic. Většina dotázaných spatřuje v antice prostředek, jak zlidšťovat člověka utápějícího se v moderním technickém světě, jak ho zachránit před potupným „oněměním“, které se již obecně šíří a před nímž nás nemohou a ani nechtějí zachránit inženýři a ekonomové („Betriebswissenschaftler“), neboť právě jim je vlastní. Pro zvládnutí existenciálně lidských problémů lze nalézt v řeckém starověku řadu explicitně

vyvinutých modelů, platných dodnes. — Antiku nesmíme chápat jako absolutní kulturní hodnotu, nýbrž jako prostředek k vlastní orientaci člověka, tedy prostředek výchovy. V antickém odkazu jako celku jsou skryty nevyčerpatelné hodnoty. Generace za generací se jich nově chápala, nově je poznávala, nově hodnotila. V tom záleží jejich nepostradatelná regenerativní síla pro každou „civilizaci“, která chce být něčím víc než technicky organizovaným mraveništem. — U Platóna a jiných řeckých filosofů nalezneme pojem „harmonického člověka“, tedy člověka s harmonickou duší a chováním. Tento ideál se ztratil se zánikem antiky a nebyl od té doby nikdy vzkríšen. A přece je právě vnitřní harmonie předpokladem člověka vyšší úrovně. Harmonie v negativním smyslu znamená: žádná upuchtlá honička za úspěchem, penězi, plytkými radostmi. V pozitivním smyslu: vnitřní klid, dobře vyvážený rytmus dne, týdne, roku; rozpomenutí na pravé hodnoty života. Přiblížit tento ideál zejména dnešní mládeži, v tom je nejcennější dar antiky.

Duchovní arsenál revolučních moderní doby — na obou stranách — byly až po okraj naplněny duchovním odkazem antiky. Patriarchové bolševismu navázali vědomě na řecké myšlenkové tradice. Lenin studuje za první světové války řeckou filosofii, vrací se k ní i v rozhodující chvíli uprostřed občanské války, kdy šlo o býtí a nebytí revoluce. Bez hlubokého pochopení antického duchovního dědictví by byl rozpor mezi ideou a akcí všude tak osudný jako u Hitle-

ra a Mussoliniho, kteří používali z antiky pouze pojmových slupek a symbolů.

Epocha, která je ovládána konsumním myšlením, žádá, aby vzdělávací instituce zprostředkovaly užitek vědění pro praxi. Vzděláním se rozumí vyučení (Ausbildung), které má dát vědění, jež lze pokud možno nejdříve proměnit v peníze. Politikové a vědci, vedoucí pracovníci v hospodářství a průmyslu poznávají stále více, že lidské problémy naší doby lze řešit jen tehdy, jestliže se podaří pouhou konsumní společností přeměnit ve společnost humánní. Humanistický svět svobody stojí před největší výzvou ze strany totalitního ekonomismu východu. Jak chceme obstát v této výzvě, jestliže se sami olupujeme o svou duchovní bázi? Jeden z nejúžasnějších procesů v dnešním komunismu je, že si východ najednou opět vzpomíná na humanistický marxismus. A západ? Chee konsumní společnost vůbec ještě něco vědět o smyslu personální, lidské existence?

Do popředí učebního plánu by se měla dostat tzv. „politická“ antika (Thúkýdídés, Démostenés, Aristotelés, Caesar, Tacitus, Iuvenalis, Catullus, Senekovy tragédie, listy a satiry Horatiovy). To neznamená prosívat antický odkaz podle aktuality, nýbrž poskytnout mladým lidem měřítko, která jim umožní lépe porozumět realitě a problémům současnosti, než mohou ti, kdo se orientují pouze „jednostranně“.

Existuje, bohužel, typ klasického filologa i adepta klasické filologie, který esotericky koketuje s nedostatkem vnitřního vztahu k úloze techniky v naší přítomnosti: jako by bylo znakem obzvláštní hloubky uzavírat se všem exaktním disciplínám a jejich technicitě jako něčemu banálnímu! Hrubší nepochopení antiky by ani nebylo možné, vždyť

vedle Pindara v ní působil i Pýthagorás a vedle Homéra Aristotelés. Za každou cenu je nutno odnít zaměstnání, jež se zabývá klasicko-humanistickým dědictvím, charakter útěku od přítomnosti, právě naopak je nutno vrátit mu ono postavení, jež náleží ustavičnému vyrovnávání se se základními hodnotami naší kultury.

Antika do určité míry vytyčila tři pilíře, na nichž spočívá veškerá stavba moderní přírodovědy: matematické myšlení, astronomii, atomistickou filosofii. Víme příliš málo o dějinách přírodních věd, jinak by nebylo pochyby o tom, jak hluboce jsme zakořeněni v antice. V USA jsou i v tomto směru pokrokovější než my, tam existují četné univerzitní učitelské stolice pro dějiny přírodních věd. Ve Spolkové republice můžeme zástupce tohoto oboru spočítat na prstech jedné ruky.

Příčina, proč antika zmizela z bezprostředního okruhu zájmu dnešní mladé generace, je shodně spatřována v rozsahu a intenzitě nových poznatků přírodovědných, technických i v novotách politických, jež současného člověka zcela absorbují a dávají mu zapomenout na minulost. Jako další důvod je však uváděn i vpád „amerikanismu“ do evropské kultury, přičemž opak, k němuž rovněž dochází, vpád evropské kultury do americké, se hodnotí kladně.

I když se většina dotázaných vyslovuje pro zachování klasických gymnasií, je si vědoma, že v dnešním světě nemohou mít ve vzdělávacím systému klasické jazyky to postavení, jaké zaujímaly v 19. a na počátku 20. stol. „Ne všichni abiturienti musí číst Platóna v originále, ale musí být dostatečný počet abiturientů, kteří jsou schopni okusit originálního textu, poněvadž bez nich by spojující proud mezi epochami vyschl“.

esv

ZPRÁVY

Jednoty

klasických

filologů

ROČNÍK IX

1967

PRAHA

JEDNOTA KLASICKÝCH FILOLOGŮ